

N Á R O D O P I S N Á
revue 3-4 / 94

N Á R O D O P I S N Á
revue 3-4/94

NÁRODOPISNÁ REVUE 3-4/94, ročník IV. - 1994

VYDÁVA Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Dušan Holý, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová,
Jan Krist, Anna Mlýnková, Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Miroslav Válka

Šéfredaktor: PhDr. Jan Krist

Tajemnice redakce a sazba: Anna Matyášová

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

ISSN 0862-8351

OBSAH

Lucie Uhlíková: Leoš Janáček a Martin Zeman. Vzájemná korespondence	77
Luba Sýkorová: Karol Plicka	113
Slovo na semeno (R.J.)	125
PhDr. František Dobrovolný (<i>Dušan Holý</i>)	137
Vzpomínáme Adama Prandu (<i>Josef Jančář</i>)	137
Nad nedožitými šedesátinami Václava Frolce (<i>Josef Jančář</i>)	139
Současní nositelé krajkářských tradic na Chodsku (<i>Klára Nosková</i>)	140
Sedmý ročník Mezinárodního festivalu dechových a folklórních souborů Zlín '94 (<i>Karel Pavlišťík</i>)	140
IV. mezinárodní folklórní festival Šumperk (<i>Jan M. Krist</i>)	143
Mezinárodní festival umění, Kaliningrad 1994 (<i>Pavel Popelka</i>)	144
Mezinárodní folklórní festival Zeeland (<i>Jan M. Krist</i>)	146
IV. mezinárodní polesské léto s folklórem, Wlodawa 16.-23.7.1994 (<i>Pavel Popelka</i>)	147
Hornácké slavnosti (<i>Josef Jančář</i>)	150
XII. hanácké slavnosti - a nejen o nich (<i>Josef Jančář</i>)	151
Festival nástrojů lidových muzik (<i>Josef Jančář</i>)	152
10. mezinárodní konference pro etnologický výzkum stravy (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	153
IV. evropská konference Mezinárodní organizace umění I.O.V. (<i>Radomil Rejšek</i>)	154
Valné shromáždění Národopisné společnosti (<i>Miroslava Suchánková</i>)	154
Hornofalcké muzeum Neusath a Perschen (<i>Ilona Vojancová</i>)	155
Soubor lidových staveb Vysočina v Bavorsku (<i>Ilona Vojancová</i>)	156
Moravské a slezské kroje z roku 1814 (<i>Alena Jeřábková</i>)	157
Výstava "Madony v lidových krojích" (<i>Nad'a Valášková</i>)	158
J. Langhammerová: Lidová krajka v Čechách a na Moravě (<i>Alena Jeřábková</i>)	158
Christine Aka: Tot und vergessen? Sterbebilder als zeugnis katholischen totengedenkens. (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	159
Slovácký verbuňk v teorii a praxi (<i>Dušan Holý</i>)	160
Dokud se zpívá, ještě se neumřelo (<i>Martina Pavlicová</i>)	161
Resumé	162
Obsah NR 1994	163

LEOŠ JANÁČEK A MARTIN ZEMAN

Vzájemná korespondence

Lucie Uhlíková

Leoš Janáček

Martin Zeman

ÚVODEM

Vzájemná korespondence Leoše Janáčka (1854-1928) s Martinem Zemanem (1854-1919) obsahuje 80 položek z let 1891-1916 a lze ji rozdělit do těchto pěti oddílů:

1. Dopisy z let 1891-1893 (č.1-9). Týkají se Janáčkových sběrů ve Velké a okolí a Lidového koncertu, který se konal 20. 11. 1892 v Brně. Své dojmy a materiál z těchto návštěv použil Janáček ve svých hudebně folkloristických studiích: *O sbírání lidových písní* - srov. Moravské listy, roč. IV, 16. a 20. 4. 1892, č. 31 a 32; *Hudba pravdy* - srov. Lidové noviny, roč. I, 16.12.1893, č. I; *Osnovy hudební lidových tanců na Moravě* - srov. Český lid, roč. 11/1893, s. 494; *O hudební stránce národních písní moravských* - srov. Bartoš, F. - Janáček, L.: *Národní písně moravské v nově nasbírané*, Praha 1901, s. I - CXXXII. (Všechny tyto práce jsou přetištěny in: Janáček, L.: *O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie*. (Red. J. Vysloužil, Praha 1955.)

2. Dopisy z let 1894-1895 (č.10-44). Jsou dokladem práce na přípravě Národopisné výstavy československé konané v Praze r. 1895. Také zde nalezneme několik zmínek o přípravě výše jmenované sbírky B III.

3. Dopisy z let 1897-1904 (č.45-51). Listy se vztahují jednak k osobnímu životu (úmrtí Olgy Janáčkové), jednak k přípravě Petrohradské výstavy, připravované na rok 1904.

4. Dopisy z let 1905-1912 (č.52-75). Obsahují informace o činnosti Pracovního výboru pro Lidovou píseň na Moravě a ve Slezsku.

5. Dopisy z let 1913-1916 (č.77-80). Jde většinou o osobní sdělení. Je zde blahopřání k Janáčkovým šedesátinám a pohlednice, která je dokladem posledního setkání Janáčka a Zemana.

Dopisy L. Janáčka M. Zemanovi jsou většinou uloženy v Ústavu lidové kultury ve Strážnici pod inv. č. 5769/R1-R64. Dopisy č. 8, 46, 55, 76 a 79 existují jen v opisech. Originály jsou ztraceny a dopisy jsou majetkem p. Jitky Garšicové, vnučky M. Zemana.

Janáček napsal Zemanovi celkem 66x a ve velké většině své dopisy neopatřil datem. Byly odatovány později, pravděpodobně dcerou M. Zemana Vlastou. Na nepřesnosti v této dataci poukazují přímo u jednotlivých dopisů poznámkami v hranatých závorkách. Většina listů je z Brna, několik z Hukvald a Luhačovic. Z celkového počtu 66 je 43 dopisů, 16 korespondenčních lístků, 1 pohlednice, 1 peněžní poukázka, 1 úmrtní oznámení, 3 navštívenky, 1 kartáčový otisk.

Dopisy M. Zemana L. Janáčkově jsou uloženy jednak v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně (jde o sign. A70, A73, B984, D17, D33, D1278) a jednak v archivu Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Brně.

Ze Zemanovy korespondence Janáčkově se dochovalo 10 dopisů (1 pouze v konceptu), 1 korespondenční lístek a 3 telegramy. Až na dva kusy jsou všechny odatovány Zemanem. Jeden korespondenční lístek je datován odlišně poštou a Zemanem.

Nečetné pravopisné chyby, které se v korespondenci vyskytly, opravuji bez zvláštního označení. U Janáčka kolísá psaní svatba a svaďba; toto bylo všude opraveno na svatba. U Zemana kolísá pravopis u slova posílat - posýlat. Oba tvary užívá ale i Bartoš; je zřejmé, že na sklonku století nebyla u některých slov ještě pevně stanovena pravopisná norma.

Slova v korespondenci podtržená vyznačují polotučným typem písma. Komentář k jednotlivým dopisům je psán kurzívou v hranaté závorce.

V dopisech byly užity tyto zkratky: N.P. = např.; P.T. = plným titulem; N.B. = nota bene; D.= douška.

Zatímco Zeman uchoval většinu korespondence od Janáčka, velká část jeho listů Janáčkově je bohužel ztracena.

Největší pane!

Zatracel jsem se v
zrak:

Co se vřadám otci, vřadám
dramatu a vřadám smrti,
nechť, je by to pět mých
fingův nebylo!

Že je mi to všecko.

Tady máš klíč, jak
býly korien podkvali.

Vzpomínám Vás
víc
odluný!

Prav, H. Káňa, 1919 - Koi-pačar

Velebný pane, příteli!

Kasylau zádau' učel.

Při posledním schůzi v
karietě odpovědných písmí
složil byl přípis zemřelého
rady F. Baxloře na mne
znějící; prosím Vás uscho-
věte ho.

Leprdným rozobrauem
sždy k službám ochotný

M. Zemana
Velká 10/IV 07.

VZÁJEMNÉ VZTAHY

Z korespondence se nedá přesně určit, kdy se Janáček se Zemanem setkali poprvé. Janáček však již dříve o Zemanovi věděl od F. Bartoše, který jej vysoce ocenil v předmluvě k BII (s.VII): "Jeho přičiněním dostalo se této sbírce 358 písní, většinou pravých perel básnických i hudebních." V téže době se počíná Bartošova aktivní spolupráce s Janáčkem, jak dokládá stejné pojednání na s. IX: "Zvláštními díky zavázán jsem p. Lvu Janáčkovi, [...] vynikajícímu znalci hudebnímu, kterýž se neobtěžoval přehrávati mi všechny písně na piáně a mně takto pomáhal vybírat, co se do sbírky hodilo."

V prvním dopise z června 1891 oslovuje Janáček Zemana velectěný pane, avšak ve druhém ze září 1891 již velectěný příteli! To by nasvědčovalo tomu, že se již osobně setkali. Odporuje tomu však poznámka: "Těší se poznati Vás...", ze které usuzuji, že se Janáček se Zemanem v této době ještě osobně neznali. Zdá se, že Janáček se se Zemanem poprvé setkal 3. 4. 1892, kdy se Janáček s Bartošem zúčastnili koncertu velických hudců v Uh. Hradišti. Koncert byl vlastně zkouškou na Národopisnou výstavu v Praze. Slovácké noviny z 1. 4. 1892 píší: "Koncert slibuje hudby milovnému obcenstvu zvláštní rázovitý požitek a jelikož děje se za řízení známého znalce moravské hudby lidové p. M. Zemana, i vzorné provedení technické." Je možné, že právě odtud pramenila Janáčková myšlenka uspořádat podobný koncert i v Brně. Proto se také chystá v létě 1892 do Velké:

"Milý příteli!

Chci asi na dva týdny do Vašeho kraje, jednak pro studium, jednak abych smluvil s Vámi pohostinské vystoupení hornácká hudby při lidovém koncertu, který říditi v listopadu v Brně byl jsem vyzván."

Že se k této návštěvě Janáček chystal již počátkem léta 1892, dokládá velmi zajímavý dopis Leopolda Noppa ze dne 1. VI. 1892:

"Slovutný pane!

Chtěje alespoň částečně splatiti Vašnosti velkou přízeň, kterou jste mi za příčinou mě zkoušky projevil, mluvil jsem se sekretářem obce Velké, jakým způsobem byste pohodlně a plně svého účelu dosáhnouti mohl. Smluvili jsme se na následujícím: Den (neděli nebo svátek), kdybyste do Velké přijeti mohl, račte dle svého pohodlí ustanoviti sám. Den ten oznámím panu sekretáři, který pak pro ten den vydá "pacholkům" taneční licenci. Jest zde na venkově zvykem, že v letní době dovoluje představenstvo jen zřídka taneční zábavy, tak že mezi jednou a druhou bývají pausy 4-5 neděl. Postaral jsem se o to tedy, kdyby pacholci již v nejbližších dnech o povolení k muzice žádali, že povolení nedostanou, až mi Vaše laskavé rozhodnutí sdělíte, kdy Vám by možno bylo přijeti. Tak stane se tancechtivá mládež nedočkavou a jistě bude zábava živější, než kdyby dvě v krátké době po sobě následovaly. Těším se, že mi v krátké době popřáno bude Vás velectěný pane ve Strážnici uvítati a Vám za Vaši laskavost své nejsrdečnější díky vysloviti. V dokonale úctě trvá vždy k službám ochotný Leopold Nopp, odborný učitel. Ve Strážnici, dne 1. června 1892."

Po té byl Janáček ve Velké vícekrát, naposledy se zde však spolu se Zemanem setkali v srpnu 1916. Tehdy sem Janáček přijel i s operní zpěvačkou Gabrielou Horvátovou-Noltšovou, aby ji seznámil jako první pražskou představitelku Kostelníčky se sestrou M. Zemana Kateřinou (1861-1927). Takto byly zachyceny vzpomínky G. Horvátové:

"Největších úspěchů dosáhla jsem vytvořením Kostelničky. [...] Janáček si přál, abych poznala prostředí, ve kterém žena, kterou si představoval jako Kostelničku, žije. Navštívila jsem tedy tetu Hudečkovou, která mu byla ideálem. Když jsem přišla k tetě Hudečkové, všimla jsem si každého jejího hnutí, každého máchnutí rukou. Snažila jsem se co nejvíce z jejích pohybů a celého jednání zachovat ve své paměti. [...] Hleděla jsem pak, když jsem si vybavovala tyto své zážitky, vložit do svého herectví v Kostelničce stejný krok jako ona i výraz nespokojenosti a měnivosti tváře. Prostě tato žena moravského Slovácka poskytla vzor celému mému podání Kostelničky." (Z článků Národní divadlo ve vzpomínkách svých herců a Naše Gábinka citováno podle rkp. opisů pořízených Jurou Hudečkem.)

K postupnému ochlazení vztahů začalo docházet od léta 1895. M. Zeman měl v této době již nachystáno množství písní a chtěl vydat svou vlastní sbírku. Žádal o přímlovu též Bartoše, avšak ten již v té době vyjednával vydání B III, o čemž se Zeman dozvěděl později. Zeman, který neměl jinou možnost jak vydat své sesbírané písně, spolupracoval tedy na přípravě B III a přispěl sem 739 písněmi.

Jak dokládá korespondence L. Janáčka s F. Bartošem, Janáček velmi mrzelo, že se jeho jméno neobjevilo na titulním listu 1.sešitu B III, o což usiloval již od r.1897 (srov. Straková 1957, d. č. 23, s. 14 a pozn. 49 na s. 29n.):

"Mrzí mě nevýslovně příhoda s titulním listem. Léta obírám se tou prací, vše přemítání moje vztahuje [sel k ní - a myslím též, že konečně budu se moci po pravdě o ú tvárnost i našich písní vysloviti - a tu taková nehoda. Žádal jsem rozhodně gen. sekretáře Dr. Raymana, aby věc napravil. Což Vám! Vy jste uznaný ve svém oboru - ale já o to uznání bojuji!"

Jenže podobně reagoval i Zeman. Bartoš Janáčkově píše (Straková 1957, d. č. 29, s. 17): "Vraceje se kdysi v zimě pan Zeman z Brna, zajel si ke mně. Upozornil mě, že jsem na titulní list připsal Vaše jméno, a jeho ne. Těžce to jaksí nese. Je pravda, skoro polovic písní je od něho, a bylo by jen slušno a spravedlivé, bychom ho také přijali za spolčnicka na titulním listě. Já bych třeba uhnul, vždyť jsem se beztoho dostal do muziky jako Pilát do Kréda. Souhlasíte-li?"

Zeman však na titulní list připsán nebyl. Jak vyplývá z Bartošova dopisu, Janáček si to nepřál. Tato skutečnost sehrála velkou roli ve zhoršení Zemanova vztahu k Bartošovi a Janáčkově. Nejlépe to dokládá skutečnost, že nereagoval na Janáčkovy výzvy, aby poslal materiál (d.č. 59, 60, 61, 67, 68, 69). Zemana se také dotkly poněkud netaktní dotazy na sběr písní v době, kdy ovdověl (d.č. 66).

31. 5. 1919 přišel do Brna telegram, který oznamoval: "Tatínek náš, Martin Zeman dnes zemřel. Pohřeb v pondělí 3 hod. =Zeman=". Téhož dne posílá Janáček do Velké list: "Zatruchlil jsem po Vaší zprávě [sic!]. Co se Vašemu otci přihodilo? Nemohu si v mysli vměstnat, že by ho již mezi živými nebylo! Lito je mi ho srdečně. Tak nás ubívá, jako kdyby kořen podtínali. Vzpomínám Vás všech, oddaný Leoš Janáček."

3.6.1919 otiskly Lidové noviny Janáčkův nekrolog o Martinu Zemanovi s názvem *Nedočkal se*. Janáček se tak rozloučil se svým dlouholetým spolupracovníkem: "...Člověk, jenž znal snad kde kterou slovenskou píseň lidovou. Pravá ruka Fr. Bartoše: ta ruka, bez které by nebylo bývalo jeho sbírek písňových. -Ruka M. Zemana je notovala, za pravost a čistotu

slohovou ručila [...] Uměl vysbírat z písní jen ty nejpěknější; v tisíci jím nasbíraných písní je poklad nejen hudební, ale básnický-slovesný. Vysbírat kdejakou píseň se mu přičilo. Měl z písní potěšení a chtěl, aby byly všem potěšením z potřeby životní...".

1. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 24. VI. 1891

Brno 24/VI 1891

Velectěný pane!

Řed. Bartoš sdělil mi obsah Vašeho dopisu,¹ ze kterého vysvítá, že p. Urbánek² zrazuje z tanců. Zdá se mi, že má k tomu svoje osobité důvody. -

Mohl byste mi říci, čím jménem Vám to psal?

Rád bych seznal tance Vašeho okolí. Chci proto k Vám okolo 17. července dojetí. Zastanu Vás doma?

O laskavou odpověď Vás žádá

oddaný

Leoš Janáček

2. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 6. IX. 1891³

Velectěný příteli!

Dojedu v úterý ráno do Strážnice.

Snad tam bude lze do stati povoz?

Těší se poznati Vás a tance Vaše

Vám oddaný

Leoš Janáček

3. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Hukvaldy srpen 1892)⁴

Milý příteli!

Chci asi na dva týdny do Vašeho kraje, jednak pro studium, jednak abych smluvil s Vámi pohostinské vystoupení horňácké hudby při lidovém koncertu,⁵ který říditi v listopadu v Brně byl jsem vyzván.

Chci vyjeti 1.IX. z Brna zrovna do Strážnice a u Vás ve Velké bydleti. Doufám, že mi pronajmete nějakou světničku.

Odtud pak do okolí bych zapadal, k vůli variantům tanečním a hudebním místních tanců.⁶

Níjakých však příprav nečinite, já Vás již se svou příležitostí ze Strážnice vyhledám.

Nyní jsem na zotavení na Hukvaldech; v úterý však již jistě zase v Brně.

S pozdravem a doporučením Vaši paní

Vám oddaný

Leoš Janáček

4. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Brno 20. IX. 1892)⁷

Milý příteli!

Předně Vám i milostpani upřímně děkuji za laskavé pohoštění a odpust'te, že jsem Vás tak dlouho znepokojoval.

*Cymbalistu jsem našel a sice velmi dovedného. Jmenuje se Tomáš Kaláč⁸, 55 let starý a 36 roků již hraje. Jsem přesvědčen, že by se hodil, když by několikrát s Vámi hrál. Ale jest až z **Březůvky**⁹, 3 hodiny za Luhačovicemi. Měl by tudíž velkou cestu do Velké. On byl však ochoten ji vykonat. Smluvte se s ním. Hraje též sedlácké.*

Píši Vám hned po svém příjezdu. Nemluvil jsem ještě s nikým a nereferoval, jak jsme dosud vše zařídili. Až bude v té věci co nového, hned Vám sdělím.

S pozdravem a doporučením milostpani

Vám oddaný

Leoš Janáček

5. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Brno, říjen 1892)

Milý příteli!

Sbirkou mezi poslanci zemskými umožnilo se mi objednat již fonograf! To jest to nejdůležitější. Zkoušíte pilně? Dámy naše zamluvily si již v Hodoníně kraj velecký.

Budete mít brzo sedláckou¹⁰ napsanou pro vydání?

Brzy se zajisté uvidíme.

Vám oddaný

Leoš Janáček

6. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 1. XI. 1892)¹¹

Milý příteli!

Já jsem s nacvičením sborů již hotov - bezmála.

*Bude nutno uveřejnit program¹². Račte tudíž obratem pošty definitivně **Váš** program mi zaslati. Zároveň mi sdělte, kolik Vás přijede a co Jste smluvil s nimi za odměnu.*

*Lidový koncert odbývatí se má **20. tento** měsíc.*

Doufám, že šťastně se povede.

S pozdravem

Leoš Janáček

7. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 4. XI. 1892

Milý příteli!

Čekám každým okamžikem Vaši práci programní. Neotálejte - vždyť to musí býti v tomto měsíci vytisknuto!!

*S pozdravem oddaný
Leoš Janáček*

8. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 8. XI. 1892

Milý příteli!

Potěšil Jste mne poslední zásilkou.

Váš program jsem trochu ztenčil: obávám se, že bychom nebyli hotovi zavčas. Když by se ukázalo, že jest dosti času, může se přidávali; avšak do tisku dal jsem jen jak následuje:

I.

*Slovácká hudba při průvodu na zdavky.
Tanec a písně Sobotěňky s nedělů -
Ty velické zvony*

II.

*Starosvětská se zpěvy:
Šohajku duša má -
Těžko je mi těžko
Muzikanti -*

III.

*Píseň "Proč kalino"
Sedlácká se zpěvy:
Hluboký járečku -
Vedla sem si vedla -*

Jak pravím - bude-li čas, může se zpívat i více.

V Brně Vás očekávali budeme v sobotu dne 19. odpůldne, (zdá se mi o 4.hod.). Večer téhož dne bychom si udělali zkoušky.

Nástroje a kroje budou v pořádku? O ubytování jsme se tak postarali, že pro ženskou společnost upravili jsme místnost ve Vesnině škole; pro mužskou místnost v Sokolu.

Stravovali se bude společně v restauraci Bes.domu.

V neděli dne 20. t. m. o 5. hod. jest produkce. V pondělí může společnost zase jeti domů.

Budete mítí onoho cymbalistu z Březůvky? Nebo gajdy?

Na shledanou!

*Vám oddaný
Leoš Janáček*

9. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 23. VIII. 1895; jde však bezpečně o rok 1893!]¹³)

Milý příteli!

*Sbírám doklady ku harmonické stránce lidové hudby. Byl byste té vzácné ochoty a sezval byste na odpoledne **po případě k večeru v neděli dne 27. tohoto měsíce** hudce, kontráše a basistu **na jisto?** Rád bych **ne mnoho** ale dopodrobna zaznamenal si!¹⁴*

- 1. verbířskou (snad Nitra milá Nitra)*
- 2. jednu píseň (např. Sadil sem si višenečku)*
- 3. tanec "Pod našima okna"*

*Nemohu se dlouho zdržet, neboť 30. bych již odjížděl do Polanky na Valašsko. Bude se jednati, aby opakovali hudci často, nic více. Odměním se jim tak, že toho nebudou litovati, jen abych je **jisto** měl.*

*A teď milý příteli ještě několik žádostí. Předně pošlete mi povoz z Velké. Přijedu o 12 hod 27 t.m. tutéž neděli **severní drahou do Strážnice.***

Vás nechci obtěžovati nijak, zaopatřte mi jen byt (ta židovka se loňského roku nabízela) stravovat bude v hostinci.

Tož pozdravuji Vás a všechny Vaše

Vám oddaný

Leoš Janáček

10. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 9. III. 1894)

Milý příteli!

Jsem vyzván pražským výborem výstavním, abych zřídil "hudební odbor pro Moravu"¹⁵, který by vedl hudební část pro výstavu pokud se týče Moravy. Zvu Vás, abyste k tomu odboru přistoupil.

*Hlavní věcí bude **národní píseň**. Rád bych, aby byla **živou** na výstavě, aby **lid sám zpíval, za okolností jako doma**. Tu připadne Vám hlavní úloha. Nejen píseň ku tanci, ale i trávnice, žňové, svatební mají se zpívat.*

Bude třeba tudíž případně slavnosti pořádati - aby se podobné písně zpívati mohly!

To Vám případně.

*Pokusem bude nutným, abyste letos ve Velké podobnou **živou** výstavku uskutečnili.*

Prosím, vypište takovou zprávu o tom a zašlete do sezení výboru, které bude v úterý po velikonocích.

Lépe by bylo, když byste dojel sám. Sdělím Vám ještě.

S pozdravem Vám oddaný

Leoš Janáček

11. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 19. III. 1894

Milý příteli!

Oznamuji Vám, že ustavující schůze "hudeb. odboru pro Moravu" v záležitosti výstavy pražské jest v úterý 27. III. o 7 hod. večer v čes. čten. spolku v Brně.

Nemůžete-li sám dojetí, podejte mi návrhy písemné, jak by Váš kout zajímavý, zajímavě se v Praze vystavil.

S pozdravem Vám oddaný

Leoš Janáček

12. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 2. IV. 1894)

Milý příteli!

*Co děláte? Slovácku přidělena na výstavišti **svatba**.*

*Jelikož jest na lidové slavnosti povoleno 20.000 zl. tož se může něco vypraviti. Udělejte v hlavních rysech program a **rozpočet** přibližný. Jest třeba, aby to v Praze schválili. Budete mítí letos ve Velké svou lidovou slavnost¹⁶?*

Přičiňte se o to ze všech sil!

S pozdravem oddaný

Leoš Janáček

13. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 5. VIII. 1894)

Milý příteli!

Z odpočinku třeba se vymanit! Mi se z Vašeho programu Veleckého líbilo:

1) zpěv u kříže Vašich děvčat (nejvíce)

2) zpěvy a tance okolo máje.

Pro oko byla dobrá skupina mužů s kosami, skupina z honění krále, skupina s peřinami.

K hudečům rozhodně vezměte onoho ševce - cymbalistu z Míjavy¹⁷ (zdá se mi) hraje velmi dobře.

*Neobtěžujte si milý příteli mi **písemně** sdělit možný program z Velké pro Prahu. Jedu tam 25. tento měsíc a potřebuji nějaké vyjádření od Vás do té doby.*

S pozdravem

Vám oddaný

Leoš Janáček

*Doouška: **prof Karel Konrád**, referent pro kancionály a hud., žádá Vás o zapůjčení Veleckých a jiných z okolí psaných kancionálů. Vyhovte laskavě mu pod zárukou návratu.*

Bydlí v Praze, Truhlářská ulice čís. 21, II.

14. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi z 27. IX. 1894

P. řiditeli, Leoši Janáčkovi na sjezdu delegátů teď 28. v Praze

Velectěný pane řiditeli!

Došel jsem právě teď domů s občůzky za národ. písni. Překvapil mne Váš dopis, slíbený mi, že jej obdržím v několika dnech po výstavě ve Velké.

Čekal jsem mamě na pokyny, jak se řídit u sestavování programu slavností slováckých a tím se zdržela i odpověď p. Bakešové,¹⁸ která mne žádala o program svatby slovácké.

Ve spěchu zasilám toto:

I. Večer. Zpěvy galánů; procházejících se volně po výstavišti

II. Svatba slovácká:

a) Zvaní na svatbu (družba a ženich)	15 min
b) průvod pro nevěstu a odvádění jí od rodičů	10 min
c) průvod na zdavky; v kostele zpěvy literáků	30 min
d) odnášení výslužky ku nevěstě	10 min
e) odnášení duchen nevěstě	10 min
f) večeře a čepení nevěsty	30 min
g) Tance:	
1. starosvětská ¹⁹	10 min
2. jatelinka ²⁰ a hrášek ²¹	10 min
3. sedlácká ²²	10 min

III. Slavnostní průvody, prováděné volně po výstavišti:

- a) Jezdění s králem
- b) Chodění po fašanku
- c) Průvod seců a ženců

Místnosti ku svatebním obřadům myslím dle vzoru výstavky ve Velké, totiž: rohy dvou izbí slov. s úplným zařízením jako: stůl, lavky, lištva, obrázky, žbánky aj.

Myslím, že slavnost hodů a tančení okolo máje též bylo na místě.

Ostatně záleží na další domluvě.

Oddaný M. Zeman

15. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou říjen 1894)

Milý příteli!

Konečně po práci velké trochu volněji dýchám.

*V Praze jsme se domluvili tak dalece, že bude třeba dvou **aspoň** programů. Račte tudíž pořídit následně:*

I. Sestavte v jednotlivá čísla s popisem stručným i s notací písní, co by se hodilo k produkci na výstavišti. Zpěvy u kříže s radostí přijali: to bude hezká idylka.

N.p.

1. Zpěvy u kříže při kostelíčku

a) popis kdy a jak se scházívali děvčata za večera a jak hlaholí večerem bohaté a vzácné nápěvy církevní

b) seznam písní, které budou zpívány i s notací v patřičném pořádku.

2. Stavění máje, popis, písně v pořádku

3. Zápas hudeců,²³ popis atd...

4.

5. atd

Takovým způsobem až do konce.

Redakci převzal rada Bartoš, tisknout se bude program takový v Praze.

Jest to velká práce: ale prosím, podvolte se jí hned a rychle. Již čas ubíhá.

O ostatním si povíme, až s tím budete hotov.

S pozdravem milostpaní oddaný

Leoš Janáček

16. Korespondenční lístek M. Zemana L. Janáčkoví s poštovním datem 5. XII. 1894²⁴

Žádané popisy zašlu asi ve dvou dnech: prodlužuje se práce tím, že při sestavování programu třeba vyhledávat osoby, které by byly schopny a ochotny působiti na výstavišti.

S pozdravem vždy k službám

ochotný

M. Zeman

17. Dopis M. Zemana L. Janáčkoví z 11. XII. 1894

Velectěný pane říditeli!

Zasílám žádané pořádky a popis svatby²⁵ slovácké, jak by se asi na výstavě provésti měla. Jest nej srčhovanější čas, aby osoby, které na výstavě vystupovati mají se vyhledaly a na určito zajistily, taktéž s nimi zkoušky zvláště teď za zimního času odbývaly.

Popis svatby slovácké rače prosím zaslati též paní Bakešové: žádala mne o to. Zároveň také jí piši.

Ku sjezdu sv. Václavskému zaslal jsem Vám zběžný program pod adressou Dr. Kováře; nevím zda-li jste jej obdržel.

Literáky²⁶ vřadil jsem do rámce svatebního pod č.4, nevím zdali je neuvedete do jiného pořádku.

Taktéž č.10 muzik, večere²⁷, jejíž provedení bylo by velmi obtížné a snad i méně úchvatné.(?) Bylo mi těžko pořádky průvodů a svatby slov. sestavovati neznaje místností a rozsahu, kde se toto prováděti má.

S přátelským pozdravem

vždy k službě volný

M. Zeman

18. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Brno 20. XII. 1894)

Velectěný příteli!

Všeho dobrého k novému roku a Vaším malým malíčkým dárečkem k štědrému večeru.

S odporučením Vaší ctěné paní

Vám oddaný

Leoš Janáček

19. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 18. II. 1895)

Milý příteli!
Za několik snad dní budou programy již vytištěny: hned je zašlu pak.
Račte mi poříditi seznam (jména a stav) všech účinkujících i hudců. Jest to důležitá presentační listina, které jest mi třeba pro rozpočet.
Račte obzvláště zpěvy hned cvičiti: dojel bych k takové zkoušce - až budete mít ovšem program v ruce.

S pozdravem oddaný
Leoš Janáček

20. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 26. II. 1895)

Milý příteli!
Odesílám Vám nezměnitelný obsah pořádku výstavního.
Račte tudíž pilně cvičiti, dle něho cvičiti.
Co je s presentační listinou?
Co je s lidovými hudebními nástroji?
Kdy bych mohl dojeti k nějaké zkoušce?

Vám oddaný
Leoš Janáček

21. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 6. III. 1895)

Milý příteli!
Vy mlčíte jako pěna!
Prosim o presentační listinu všech účinkujících.
Co jest s nástroji hudebními lidovými? Přeji si toho již v Praze. Balení a zaslání bude stát peníze, Vy to nemůžete hradit - sdělte mi tudíž - abych náklad mohl zprostředkovat.
Dr. Niederle²⁸ se táže po zamluvených krojích.
Musíte ještě jednu slavnost, jako generální zkoušku uspořádati. Na pořádku jejím se smluvíme.
Bude to soukromé a potřebný náklad se uhradí.

Pozdravuje Vás
Leoš Janáček

22. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 27. III. 1895)²⁹

Milý příteli!
Vy mlčíte dosud, ač mnohé tím do trapných situací uvádíte. Jedná se hlavně p. Dr. Niederlovi o dodání zamluvených krojů a hud. oddělení o lidové hudební nástroje, které obě chtějí hned

miti. V prvním případě jedná se o figuriny slovácké, bez kterých nemůžeme se obejít, v druhém případě o nutné uspořádání oddělení hudebního do 15. května.

Račte to tudíž o to Vás snažně prosí, vyříditi.

Teď, co se mne dotýká:

Pořádky slavností budou v Praze dva - 15. srpna a druhý 18. srpna, (svátek a neděle.)

Pořádek nemá trvat déle než na nejvýš 2 - 3 hodiny: tu třeba vystřídati všechny kmeny moravské.

Případně na každý as hodinka. Proto nemožno n.p. celou svatbu provést.

I navrhuji Vám toto rozdělení.

A) Do prvního pořádku

1. cestou z kostela a zápasy hudeců (str. 37)

2. čepení a hry (str. 40, 41, 42)

B) Do druhého pořádku

1. tančení okolo máje (str. 44 - 46)

2. průchody skupin sečů, ženců a fašankářů.

Písně v kostele a u soch provedly by se některý den mezi 15. - 18. na večer.

Sdělte mi, zda-li byste s tím souhlasil.

Vyžadoval jsem si od Vás seznam účinkujících, ale též ho dosud nemám. A přece ho potřebujem.

K vůli rozpočtu všech výdajů. Vždyť znáte všechny a můžete je hračkou sepsati aniž, když nechcete, byste jim to i sdělil.

Tož prosím, ozvěte se !

S pozdravem srdečným

Vám i milostpani

oddaný

Leoš Janáček

Snad nejste nemocným?

To by scházelo!

NB. Na výdaje Vaše jsem se Vás ptal - a též neodpovídáte; proto nemohu nic navrhnout.

23. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 10. IV. 1895)

Milý příteli!

Prosím Vás zase o následné:

1. Pojistě si hudece, obzvláště onoho cymbalistu z Mijavy.

2. Sezněte si lidi z Velké a okolí. Kolik jich bude třeba k důstojnému vystoupení v Praze. Jízdu, ubytování a stravu dostanou. Řekněte, co komu mimo to bude zapotřebí zaplatiti.

3. Pošlete mi seznam těch osob všech i s jejich požadavky. Nám třeba tu vědět, co to bude stát. Podle toho zařídí se, aby jich snad více, po případě méně jelo.

4. Doba vystoupení v Praze smluvna na 15. - 18. srpna s Hanou, Valašskem i Brněnskem. Snad Vašich 50-60 osob též by se dalo získat pro tu dobu? Rolníci chtějí v červnu - to jest brzo; to dříve, když by to nijak nešlo, později o něco.

Jak pravím však, až na Vás, všichni souhlasí se srpnem.

5. Souhlasíte s vymenovanými částmi (podle posledního listu ze dne 28.3.) pro hlavní programy na den 15. a na 18. srpna?

Když ano, tož prosím, precvičte se všemi ty částmi. Mohl bych to koncem června některou neděli vidět?

6. Poslal jste již nástroje hudební do Prahy?

7. Když mi neodpovíte ani slůvkem, tož mne přinutíte, abych k Vám zajel pro odpověď. A přece bych si tu cestu rád nechal, až bych již i něco uslyšel.

S pozdravem oddaný

Leoš Janáček

24. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi z 15.IV.1895 [podle konceptu v pozůstalosti]

Vážený pane!

Velká 15. 4. 1894

Předně, prve jsem se opozdil s odpovědí: mám s výběrem pro Nár. výstavu pravý kříž. Vyjednávám-li se sloužící děvečkou, nebo pacholkem, myslí si hospodyně: Proč by nemohla jeti naše dcera nebo syn? Beru-li mladého ženáče od ženy, nechce ho nikam pustit a když vyhlédnu mladé ženy, chtějí mužové s nimi a přece nemůžeme kdekoho, jak se namane, sebrat. Předně musí býti všeci dobří zpěváci, lepší tanečníci a také úhlednějšího zevnějšku. Obstaral jsem posud 56 osob, zpěváků, tanečníků a jezdců (pro jízdu králů) mezi nimi asi 10, co mi tajně přislíbili - jsou to většinou služební, kteří miní po dobu nepřítomnosti za sebe najmout jiné pro domácí práce u hospodáře.

Jména účinkujících nedají se najisto ještě sestavit, poněvadž mnohý ještě vypoví a také pro nepředvídané překážky, jako: těhotenství, odcestování a jiné. Musí se pak tito nahraditi jinými. Počítám dnes tedy 50 osob a každá osoba má obdržeti za zameškaný den 1 zl. Hudců mimo to obstaral jsem 9 osob (2 hudci, 3 kontráše, 1 basistu, 1 čelistu, 1 clarinetistu a 1 cymbalistu) a každý dostane denně 2 zl.

Cvičím vše po jednotlivých skupinách, jak v původním programu naznačeno. Stane-li se v něm nějaká změna, škodit to nebude. Jak mi těžko bylo program sestavit, tak je mi těžko o změně jeho něco povědit, poněvadž neznám místo, kde se to vše provéstí má a co se prováděli bude. A jedná-li se o dobu, je třeba věděti, jak dlouhá je cesta jistého průvodu a k vůli efektu odkud vycházeti a kde zacházeti se má.

Vynecháním některého čísla programu, jako na př.: Stavění máje, mohou jistí k tomu lidé doma zůstat, poněvadž u jiných čísel nevystupují.

Ku opravě programu dovoluji si podotknouti, že bude výhodnější:

ad A 1. Průvod na zdavky

2. Cesta z kostela, nosení výslužky a po případě zápas hudců. A poněvadž čepení nevěsty atd. nejsou průvody a následují těsně po svatební večeři, je třeba odpovídajících místností.

ad B 1. Tančení okolo máje.

2. Průvody ženců a seců.

Ostatní všechno jak Vám udáno jest posledně. Jsem pro dobu srpnovou, nikdy dříve, raději později, ačkoliv lidé budou polní práci zmoženi.

Posavadní výlohy činí 35 zl 83 krejc, počítaje v to i zakoupení nástrojů jako: pastýřská trouba, housle, píšťala, gajdice, jež vše po svátcích odešlu do Prahy.

Taktéž obleky na figuríny, které jsem posledně p. Dr. Niederlemu objednal - ještě o 2 více.

Bude dobře, když k některé hlavní zkoušce přijedete do Velké, o čemž se ještě dohodneme.

Se srdečným pozdravem Vám i velectěné milostpaní

znamenám se

Martin Zeman

25. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 20. IV. 1895)

Milý příteli!

Konečně, že jste odpověděl!

Sdělují s Vámi návrhy pořádků dvou, jeden pro 15., druhý pro 18. srpna. Z toho poznáte, jak si tu věc představuji.

15. srpna

Kolem 4 hod. odpoledne velký průvod z celé Moravy.

Potom v amfiteatru:

Z Hané: 1. Jak jelo se pro nevěstu

2. Staré tance v hospodě.

Z Velké: 3. Cestou z kostela (zápasy hudeců)

Z Brněnska: 4. Královničky

Z Valašska (Polanky)

5. Průvod s peřinami - čepení- tance

(Z Kozlovic)

6. Písně a tance

Všech 260 osob vstupuje po těch skupinách na jeviště v pravý čas; zůstane na jevišti až do konce.

Všechny skupiny na konec tančí a zpívají střídavě: to má být vrcholem účinu.

18. srpna

Opět průvod. Potom:

Z Hané: 1. Průvod z kostela

2. "Stoly" u nevěsty (písně a tance)

Z Valašska(Polanka):

3. Nevěstu odvádějí. Písně a tance v šenku.

Z Velké: 4. Odvážení duchen, čepení, hry.

Z Brněnska 5. Hody

Z Valašska (Kozlovice):

6. Písně a tance

Zakončí se podobným způsobem. Myslím, že to tak bude účinkovat.

14. srpna večer mohl by se stavět "Máj" a tančiti okolo máje.

*Slovácký večer. Skupiny sečů, fašankářů, honění krále, atd. byly by v **průvodu**. Jejich zpěvem by se průvod oživil.*

Souhlasíte ? Udělejte zkoušku úplnou podle toho co možná brzo. Do měsíce. V neděli mohu býti vždy u Vás.

*S pozdravem
Leoš Janáček*

V neděli 28. t. m. máme v odboru hudebním schůzi v Brně, ráno o 11 hod. Besední dům. Dopište mi laskavě do té doby. Chcete přijeti? Na schůzi odpolední téhož dne vyžádám si schválení Vašich výdajů a odešlu Vám hned peníze.

26. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 8. V. 1895)

Milý příteli!

*Odeslal jsem Vám Váš požadavek 35 zl 83 krejc. Hled'te, abyste si vymohl na hradištském výboru peníze na ono zakoupení nástrojů. Dostali na 500 zl, a výslovně bylo řečeno, aby hradily se z toho požadavky okolí. Tak, že by z peněz, které zasílám, obzvláště **výlohy při cvičení slavností z Moravy vzešlé se kryly**.*

*Račte snad na **23. t.m.** (čtvrtek-svátek) uspořádati velkou zkoušku těch oddílů, které jsem Vám naznačil po případě, které Vy byste chtěl ve společném programu mít.*

Sdělte mi do týdne, zda-li ta zkouška jest možná, abych dle toho vše zařídil.

*S pozdravem
Leoš Janáček*

27. Korespondenční lístek L Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 9. V. 1895

Milý příteli!

Jest tam na blízku u Vás kdo, aby cymbál uvedl do pořádku?

Poslali ho z Kroměříže, bez strun a té levé kobylinky a tu ho, zdá se mi nikdo nespraví.

*O rychlou odpověď prosí
Leoš Janáček*

28. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 21. V. 1895)

Milý příteli!

Jelikož mi neodpovídáte, tož přijedu ve čtvrtek (svátek) dne 23. t.m. k Vám. Pošlete mi laskavě povoz do Strážnice, přijedu tam v poledne od Rohatce.

Doufám, že mnoho uslyším a uvidím.

*S pozdravem oddaný
Leoš Janáček*

29. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 11. VI. 1895)

Milý příteli!

Co nového?

Smluvili Jste se již o ty dětské hry?

Máte již lepší náladu v místě pro výpravu ?

*Saranžujete brzy nějakou větší zkoušku - stranou, bez zvědavců, abych snad při tom viděl ten **Dětský podnik?***

(Snad na sv. Cyrilla a Meth. ?)

A jak jest s milostpaní ?

Dopsal r. Bartoš již inspek. Klívaňovi?³⁰

Tož nermutě hlavu, vše se zajisté napraví.

S pozdravem oddaný

Leoš Janáček

30. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 24. VI. 1895)

Milý příteli!

Tož připravujte vše a bez tajností již.

Najisto dojedu na den sv. Cyrilla a Methuda, jelikož v neděli na to v Praze chci podati konečný referát.

Pozdravuji Vás

Leoš Janáček

31. Dopis M. Zemana L. Janáčkově ze dne 1. VII. 1895

Velectěný pane říditeli!

Zasílám dětské hry, snád by se některá hodila do programu; naskytne-li se mi ještě něco případnějšího v čas, zašlu Vám též.

*Dne 30. června, někteří pro Prahu zamluvení, odešli do Rakous **na žně** a přijedou snád domu teprve okolo 11. a 12. července. Musíme tedy určenou zkoušku z 5. července odložit (dojdou-li v naznačené dny domu) na 14. července nebo na jisto na 21. července. Taktéž hudec Trn i se třemi je nyní pryč.*

Hráli v Praze na výstavě po celý minulý měsíc; najal si je tam Hudeček³¹ (který tam prodává slivovici aj.), na své útraty. Čekám je též doma v první polovici července, aby mohl Trn³² býti hlavnějším zkouškám přítomen.

Pozdravuji Vás

vždy k službám ochotný

M. Zeman

32. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi ze dne 18. VII. 1895

Velectěný pane řiditeli!

Jak jsem Vám již oznámil, chci tuto nastávající neděli, tj. 21.7. udělati velkou zkoušku.

Trn je již doma z Prahy a lidi taktéž docházejí z Rakous.

Přijďte tedy jistě do Velké; myslím, že postačí, kdyby Jste použil pošty, která vyjede o 1 1/2 hod ze Strážnice a po 4. hod přijíždí do Velké, bude dosti času od 5. hod do večera ku provedení všeho.

Bude mi velmi milé, dyž "Jezdění králů" od jinud objednáte, ostatek až ústně.

K službám oddaný

M. Zeman

33. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi z poštovním datem 24. VII. 1895

Milý příteli!

Děkuji Vám srdečně za Vaši námahu, jsem Vám povděčen za zkoušku. Doplněte jen, co kde na lidu chybělo a doufám, že účín nebude špatný. Děti průvody výtečně oživily: kéž by i dorostlí do vhodné nálady hned přišli.

Sdělte mi, jak Jste s p. Úprkou pochodili na získání "Králového průvodu".

Pozdravuje Vás a Vaši paní

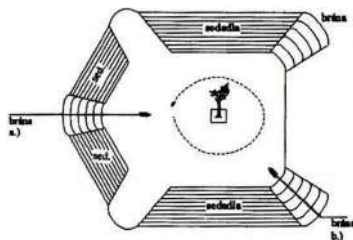
v úctě oddaný

Leoš Janáček

34. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou počátkem srpna 1895)³³

Milý příteli!

Byl jsem v neděli na chvíli v Praze, abych si obhlédl amfítheatr. Jest ovšem prostorný, ale dobře v něm to zní.

15. srpna. Hudci s prvou družinou svatební vejdou bránou "a" a obejdou v průvodu jeviště. Bránou "b" vejde druhý průvod, s kterým se prvý setká -zápasy (str. 37-38) Myslím, že dlouho to trvat nebude, proto by se mohly přidat tance okolo máje (str. 44, 45, 46). Před tím došla na jeviště amfítheatru skupina **Královniček horáckých**, teď dojde **svatba hanácká**. Slovácká svatba zůstane však nadále na jevišti a tančí občas, až vše v průvodu z amfítheatru vyjde.

18. srpna. Odvážení duchen, průvod k večeři a čepení (sír. 38, 39, 40, 41, 42, 43).

Čtyři vypentlené koně vezou duchnarky bránou "a", objedou jeviště; partie se židem se provede. Kone s vozem vyjedou z jeviště. **Průvod k večeři** s koláčem. Řeči na str. 40 se vynechají, čepení, hry. Před tím byly hody horácké na jevišti, teď vejde skupina valašská.

Svatba slovácká však zůstane na vykázaném místě a tančí občas a na konec se všemi vyjde průvodem z amfiteatru.

-----"

15. srpna ráno průvod Prahou z celé Moravy.

Slováctí jsou první v průvodu a sice:

1. Honění krále
2. Seči a žnečky
3. Hudci
4. Vůz s peřinami a svatba

-----"

14. srpna ráno o 6.15 hod bude Vám třeba z Veselí odjetí, do Brna přijedete o 10 hod a po desáté jede se do Prahy. Večer jsme v Praze.

Myslím, že máte tak obrázek určitější, toho co se žádá. Hudce již máte doma, tak že by se mohla teď uspořádat zkouška. Když by se nedostala skupina "Honění krále" od Vás, tož bude třeba ji jinde na Slovácku hledati. Sdělte mi ale hned. Avšak o čtyři koně pro duchnarky budete se muset asi starat. Tož prosím Vás, činite aby vše dobře dopadlo.

Vám oddaný

Leoš Janáček

35. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Hukvaldy 2. VIII. 1895)

Milý příteli!

Sdělte mi obratem pošty:

1. Kolik jede svatebčanů
2. kolik dětí
3. kolik lidí při honění krále

tu připomínám, že s těžkostmi na nejvýš dostaneme vypůjčit as 30 koní.

4. jaké budou výlohy s dopravou až na nádraží do Veselí
5. jaké máte dluhy ještě se zkouškami.

P. učitele k dětem a p. Rumiška připočítejte též k počtu.

Zavazadla, která s sebou povežete ať mají zřejmý nápis "Velká" a jméno majitele.

Když by chtěl p. Úprka více koní, pak třeba je vzít ze Slovácka a o den dříve je do Prahy dopravit, jelikož sotva by koně 18 hodin těsně uzavřené ve voze vydržely bez pohromy.

Tož prosím hned odepsat

S pozdravem

Leoš Janáček

t.č. pod Hukvaldy u Příbora

36. Dopis M. Zemana L. Janáčkoví z 2.VIII.1895³⁴

Velectěný pane říditeli!

Výlohy až do 20/7 činí

43 zl. 50

Při zkoušce dne 21/7

<i>hudcům</i>	4 zl
<i>vozkovi</i>	1 zl
<i>Vrbovčanům</i>	1.50
<i>cimbalistovi</i>	1.50
<i>večeře</i>	2.20
<i>pivo</i>	7.

17.20

na to jsem obdržel 10.-

nedoplatek 7.20 ---- 7 zl.20

u zkoušek 28/7 - 4/8 14. 20

povoz do Blatnice a Nov. Vsi 2. 50

celkem 67.40

Objednáno:

<i>Výslužka</i>	20.-
<i>péro pro ženicha</i>	5.-
<i>oprava vozu pro duchnařky</i>	7.30
<i>prapory a pentlení pro</i>	
<i>koně duchnařek</i>	5.40

Úhrnem 105.10

Svatebčanů jest zajištěno 68 osob

(dá-li Pán Bůh) a

děti-----30 [škrtnuto a opraveno na 22]

Dopravu ku nádraží pro svatebčany a děti (počítám 13 vozů tam a zpět o 4 zl.-)-----52 zl.-

Dále, neznámé mi výlohy jako: doprava vozu, ku vožení duchnařek, který minim zaslat o 5 dní dříve do Prahy a.t.d.

Druhý den po Vašem odjezdu zajel jsem k p. Úprkovi skrz krále, slíbil mi, že je obstará..

Dopsal mi též nyní, k vůli čemuž se tato odpověď zdržela, avšak velmi stručně, tak že ani počet osob nenaznačil, píše:

I. Koně ať obstarají z venkova selské (domýšlim se, že snad z okolí Prahy) tři bílé.

II. Lístky zaslat pro každou stanici až oznámím kolik osob a odkud.

III. Každému mladíku mimo všeho zaopatření též 1 zl denně.

*Toto celý obsah jeho dopisu.
Myslím, aby se mu zaslalo též asi 20 zl na zakoupení ozdob ku vypentlení koní.
Ostatně lépe bude, když mu sám ještě dopíšete ve věci té.
[Další část dopisu utržena, pokračuje až:]
což by činilo asi 83 zl.-*

*Se srdečným pozdravem
vždy k službám ochotný
M. Zeman*

37. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Hukvaldy 4. VIII. 1895)

*Milý příteli!
Bylo určeno 65 osob
a 22 dětí
Počet dětí jest dostatečný, není jich třeba 30.
Za tři osoby (na počet 68) Vám doplatím.
Vozů přece nepotřeba 13!
Vůz duchnařský vezmete se sebou. Pojede též nákladní vůz, na ten naloží.
Koní dostaneme z Prahy 36. To dostačí.
Prosím Vás, nač třeba dětem 50 kr a dorostlým po 1 zl při jízdě?
Jedeme celý den, nikde ničeho nedostanou — těch buchet nějakých ať si vezmou z domu.
Trochu vědomí!
Možno-li, přijed'te třeba až do Rohatec 13. tm ráno.
Piši p. Úprkovi, aby mne Čekal v Uh. Hradišti a aby jel až do Rohatec s sebou.
S pozdravem
Leoš Janáček*

38. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 6. VIII. 1895)

*Milý příteli!
Neodepisujete zas!
P. Boř. Wurm Vám zašle peníze na 65 lístků z Veselí
á 6 zl 25 kr = 405 zl
za 22 dětí (poloviční ceny) 68 zl 75 kr

473 zl 75 kr
Zakupte lístky ve Veselí
Já přijedu k Vám buď 12. večer neb 13. ráno
S pozdravem
Leoš Janáček
Co je s honěním krále ?*

39. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 9. VIII. 1895)

*Milý příteli!
Vy nejste od listu!
Koně obdržíme pro "Honění krále" z Prahy.
Dojed'te do Strážnice dne 13. ráno. Nerad bych až do Velké jel — třeba mi býti večer téhož dne v Brně.
Tož jistě - ať Jste tam kolem 10 hod. ráno
S pozdravem
Leoš Janáček*

40. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 17. IX. 1895)

*Milý příteli!
Měl Jste mi dříve psát, že hudci nedostali denně svých 2 zl.
Bylo by se to dávno vyrovnalo. Poslal jsem Váš list i se svým objasněním do Prahy a doufám, že
částka 204 zl bude brzy vyplacena.
S pozdravem oddaný
Leoš Janáček*

41. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 24. IX. 1895)

*Milý příteli!
Zaslali Vám již z Prahy ty peníze?
Pište mi, když byste je nebyl dosud dostal ihned.
S pozdravem
Leoš Janáček*

42. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou 21. X. 1895)

*Milý příteli!
Oba dva Vaše listy zaslal jsem do Prahy. Před týdnem dostal jsem tam odtud list, že aby se poshovělo,
než v účtárně účty zrevidují.
Těž tak řekl Dr. Niederle, který tu dnes týden byl.
Že prý Jste tam zdržel lidi, až konečně listky železniční byly neplatný?
Rada Bartoš Vám vzkazuje, abyste už poslal ty písně.
Připravuje se již vše k tisku.
S pozdravem
Leoš Janáček*

43. Poštovní poukázka z 11. XI. 1895 na 204 zl.

Odesílá L. Janáček M. Zemanovi

Právě dostávám z Prahy tuto sumu, abych tím Váš účet vyrovnal, Činím to hned!

Čekáme již s netrpělivostí písňe sebrané.

Pošlete to již! Opsat se to může tu.

S pozdravem

Leoš Janáček

44. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 13. XII. 1895

Příteli milý!

Čekám do neděle na zásilku!

S pozdravem

Leoš Janáček

45. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 14. VIII. 1897³⁵

Milý příteli!

Doporučuji Vám vřele společnost,³⁶ jež k Vám v pátek dojde. Postarejte se o ně přátelsky. Sám bych rád přijel, ale sotva to půjde. Bližší Vám zajistě sami sdělejí.

Vám oddaný

Leoš Janáček

46. Telegram M. Zemana L. Janáčkovi z 27. 11. 1903

Upřímnou soustrast projevuje

Rodina

Zemanova

47. Úmrtní oznámení o smrti dcery Olgy³⁷ a poděkování

[březen 1903]

Milý příteli!

Za projev soustrasti Vám upřímně děkuje

oddaný Leoš Janáček

48. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Brno, duben 1903)

Milý příteli!

Všeslovanská výstava v Petrohradě³⁸ volá staré pracovníky národopisné do práce!

Jedná se o schůzku těchto pracovníků na Slovácku.

Navrhňte. a) kde se sejít

b) koho z mladších pracovníků, milovníků

těch věcí ještě pozvat,

c) na pp. Jurkoviče, Úprku, Kretze myslím³⁹

Koho ještě?

Prosím, odpovězte! Při síle a zdraví jste, tož na Vás čítám.

S pozdravem oddaný

Leoš Janáček

49. Telegram M. Zemana L. Janáčkoví z 9. IV. 1903

Pro výstavu Petrohradskou k práci ochotný

Zeman

50. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 5. V. 1903

Velectěný pane!

Osměluji se Vás zvát do ustavující schůze národopisného odboru pro Všeslovanskou výstavu v Petrohradě na sobotu 9 tm., o 1 hod. odp., do čes. čten. spolku Brno, Besed. dům, 1. poschodí

Prosím, aspoň o písemné sdělení, že můžeme na Vás v práci spoléhali

Oddaný

5/V 1903

Leoš Janáček

51. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem Napajedla 17. VIII. 1904

Milý příteli!

Zítra ve čtvrtek 18. t.m. budu u Vás.

Dostanu tam kdesi kdekoliv místo na přenocování?

Jede se mnou p. Kunc,⁴⁰ i pro toho se snad někde místo najde.

S pozdravem Váš

Leoš Janáček

52. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data (tužkou Brno, začátkem května 1905)

*Milý příteli!
Dejte mi o sobě životopisná data.
Jak dlouho sbíráte písně národní?
Kde jsou již otištěny?
V kterých krajích jste sbíral?
Proším Vás o to nejdéle do 24. května.
Znáte to nejlépe a nejlépeji.
Jedná se o ponavrnutí Vás ministerstvu do sběrací komise.*

*S pozdravem oddaný
Leoš Janáček*

[Na volných stranách dopisu je Zemanův koncept životopisu. Protože je značně nečitelný a odpovídá následujícímu dopisu Zemana Janáčkově, přepis zde neuvádím. Případné nesrovnalosti jsou uvedeny v poznámkách.]

53. Dopis M. Zemana L. Janáčkově bez data

[květen-červen 1905 - odpověď na dopis č. 51]

*Velectěný pane říditeli!
Odpovídaje na ctěný Váš dopis zaznamenávám tuto svá životopisná data pokud se týkají hudebního vzdělání.*

Narozen v r. 1854 ve Velké syn rolníka. V 9. roku⁴¹ stáří počal se učit hudbě na klarinet a housle. Později vedle zdejší kapely moderní působil velmi často buď jako klarinetista neb houslista s lidovými tehdy vynikajícími hudci Velickými (společně se známým Trnem), a také s Vrbeckými a Vrbovcanskými při lidových tanečních zábavách a svatbách, kde častěji i známých zápasů hudebních se účastnil. U příležitosti těchto ponejvíce čerpal bohatý materiál pro píseň národní.

Pak učil se hře na varhany a soukromě studoval i theorii hudby; načež i nějakou dobu místo varhaníka ve Velké zastával.

Ku zdokonalení odebral se pak na školu varhanickou do Prahy a ústav tento vedený ředitelem Skuherským s dobrým prospěchem absolvoval.

Sloužil po tři leta u 3. pěšího pluku u hudby jako klarinetista a fagotista a u příležitosti té vědomosti své v instrumentaci značně rozšířil.⁴²

Od r. 1881⁴³ až po dnešní den zabývá se sbíráním národních písní po celém moravském Slovácku a s části i Valašsku a uherských Kopanicích a sice: v okresích Břeclavském, Hodoňském, Strážnickém a Brodském v každé osadě a částečně v okresích Ostrožském, Kyjovském a Vsetínském na Valašsku.

Sebrané písně otištěny jsou ve sbírce Bartošově I., vydané Maticí Moravskou 340 a asi 100 popěvek; tam zaznamenal varianty nápěvů, uvedl ukázkou sedlácké, starosvetské a zdavkové pro hudec;⁴⁴ pojednal o zdejších literacích a vynikajících lidových pěvcích a připojil popis a náskres dud.

V II. Bartošově sbírce⁴⁵ vydané Českou akademií otištěno na 800 písní a několik tanců lidových.

V díle "Lidové slavnosti" o národopisné výstavě v r. 1895 otištěno vícero písní světských i nábožných a sepsány obřady svatební, rozličné hry, nábožné zpěvy u soch svatých atd.

V rukopise chovám ještě několik set překrásných a dosud neotištěných národních písní, pravých to perel, jakož i mnoho krásných variantů a popěvků.

*S přátelským pozdravem
v úctě oddaný
M. Zeman*

54. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z Brna, 24. XII. 1905

Velectěný pane!

Osměluji se Vás zvátí ku první schůzi pracovního výboru českého pro Moravu a Slezsko⁴⁶ díla

Lidová píseň

na neděli, dne 7. ledna o půl páté hodině, v místnostech klubu přátel umění v Brně.

Pořádek první schůze bude následující:

- 1. sdělení řídícího pracovního výboru*
- 2. sdělení zástupce c.k.místodržitelství*
- 3. rozmluva o zásadách díla*
- 4. co může ještě Morava a Slezsko nového přinést?*
- 5. rozvrh práce sběrací*
- 6. volné návrhy*

v dokonalé úctě oddaný

Leoš Janáček

Brno, 24. prosince, 1905

řídící pracovního výboru

*D. Klub přátel umění jest v Solnouřední ulici, čís 11.
třetí dům od hotelu "Slavia"*

55. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi bez data

[leden 1906 - jde o výlohy ze schůze ze 7.1.1906]

Velectěný pane říditeli!

Předkládám předběžný rozpočet sběratelský na začátku jehož uvedené jsou i výlohy povstale u první schůze odboru konané 7/1 tr. v Brně.

Těžko předem takový rozpočet sestavovati a také přesně dle něho se řídit, bude zde dojista rozhodovati čas a příležitost; myslím však, že na tento způsob dá se ještě velmi mnoho materiálu sehnati. Zvláště když výlohy budou kryty jakož i odměna za namáhání zabezpečena.

Pod pol. 8 rezervním fondem dá se dojista v našem okolí ještě velmi mnoho vyzískati.

S přátelským pozdravem

vždy k službám ochotný

M. Zeman

NB. Prodléval jsem sebou minulý týden již jednu svatbu na Vrbovčanských kopanicích a tu nabyl přesvědčení, že nezbytně a co nejdříve bude mi třeba nějakého legitimačního průkazu k cestování a sbírání na Uher. Slovensku.

[Zemanův pracovní plán podle Pek-Zeman 1954, s. 48n. V korespondenci nalezen nebyl:

1. Břeclavsko s ohledem na hody a stavění máje v okolí - 7 dní.

2. Hodoňsko s ohledem na hody v okolí. Na Slovácku se hody odbyvají podle starého způsobu v každé osadě v jinou dobu - 7 dní.

3. Strážnicko v různých dobách a za rozličných nahodilých příležitostí, jako hody, jarmarky, církv. slavností, svatby, senoseč, fašanek a obyčejné taneční zábavy. 14 dní.

4. Uh. Brodsko a Vsetínsko v době letní s ohledem na pastevce na Lopenických pasekách, jejich hry atd. Železnice z Veselí do Bojkovic, povozné při obchůzce. 9 dní.

5. Hradištsko s ohledem na jízdu králů, na poutnické období na Velehradě a na pouť k sv. Antoníčkovi u Blatnice. 7 dní

6. Bzenecko a Kyjovsko s ohledem na podzimní vinobraní. 8 dní.

7. Uherské Slovensko v letní době s ohledem na zpěv při polní práci. Povozné z Velké do Nového Města.

8. Pohraniční Slovensko: Holíč, Vrbovce, Myjava, St.Turá, Lubina a Kopanice. 14 dní. Zde se konají rozličné obyčeje a slavnosti jako: fašanek s hudeckým průvodem, velmi obřadná stará svatba spojená se zápasy hudeců a muzikantskou večeří, staré hody s vybíráním obilí, taneční zábavy se starosvetskými tanci aj.j

56. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data

[koncem ledna 1906]

Milý příteli!

Svůj rozpočet sběratelský račte rozšířit až do podzimku.

Račte jej podrobněji začít. Kam zapadnete snad v únoru, o velkonocích, o letnicích, senokosi a letní době. Na jak dlouho asi.

Tak můžete cestovné jistěji spočítali i denní výlohy a výlohy k inscenování nálady pro zpěv.

Jedná se o hlavní rysy sběratelské práce do podzimku.

Jistěji tak vymůžu větší sumu. Brzy mi takový plán račte zaslat.

Vám oddaný

Leoš Janáček

57. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z Brna, 14. VI. 1906

Milý příteli!

Zašlu Vám tento týden výlohy Vaše za první schůzi 51K.

Sbírání musíme vzít za lacinější konec! Předně třeba mít na mysli

1. že honorář za sebrané písně platí se jako při každé tištěné práci až po tisku.

2. sběratelům dá se záloha na smlouvenou s předsedou cestu ihned; s účtování cesty zakončí se po přehlídce odevzdaného materiálu sebraného.

My nemůžem jinak, než zase čestně obstat mezi ostatními sbírkami, ostatních zemí. Zase třeba nastavit lásku k věci - kde se nedostává peněz!

Každý výbor dostal jen 1000 K

My máme výloh s první schůzí, poštovné, tisk, sběrací cesta v Ořechovičkách a v Bílé 540 K

Zbývá nám tudíž 440 K

Mohu Vám tudíž dát zálohy asi 100 K do konce roku.

Ale prosím Vás, abych do konce října měl hodně mnoho písní od Vás. Bohatostí a cenností materiálu chci příštím rokem vymoci na ministerstvu více.

Už zase naslouchejte jako ptácatům.⁴⁷ Zpěváci musejí mít radost, že zpívají a Vy, že je můžete poslouchat!

Tož s chutí k dílu. Vyrostli jsme v dobré škole - Sušilově i Bartošově - jemuž budiž zem lehká!

Pozdravuje Vás

oddaný

Brno, 14. června, 1906

Leoš Janáček

Napadly-li by Vám pokyny nějaké pro sběratele, sdělte mi je. Chtějí mít pořád "dotazník".

58. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 3. VIII. 1906

Velectěný příteli!

*Račte prostudovat oba přiložené návrhy **návodu**.*

Své názory račte připsat na prázdné listy.

Věc projednáváme na výborové schůzi dne 19. srpna k níž Vás zvu do Luhačovic.

Vám oddaný

3. srpna 1906

Leoš Janáček

59. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem Luhačovice, 13. VIII. 1906

P.T.

19. srpna jest jistě schůze výboru pro lidovou píseň na Moravě a ve Slezsku, v Luhačovicích, o 8 hod. ráno, ředitelský dům, dvěře čís. 14.

V poledne vyjede se do Strání na poučenou. Večerními vlaky pohodlně možno odjetí.

V úctě oddaný

Leoš Janáček

60. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 20. XII. 1906

Milý příteli!

Mohl bych Vám říci: "ani mi neumřeš, ani nepovíš, jak dlouho živ budeš"!

Ani se o peníze za schůzi poslední nehlásíte, ani písní neposíláte.

Co je s Vámi?

Ode všad přicházejí příspěvky a od hlavních osob ničeho.

Sdělte mi laskavě Vaše výlohy ze schůzí

Vám oddaný

Leoš Janáček

20/XII 1906

**61. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi bez data
(tužkou Brno, 15. VI. 1907)**

Milý příteli!

Dostal jsem poukázánu od Ministerstva subvencí a rád bych Vám přispěl na sbírání obnosem dostatečným.

Prosim Vás proto, pošlete mi, co máte nasbíráno, abych se měl oč opírat. Ale rychle.

Vám oddaný

Leoš Janáček

62. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi z 29. VII. 1907

Milý příteli!

Prosil jsem Vás již tolikrát, abyste mi poslal, co máte již čistě opsaného, abych mohl na další výpravy náležitou zálohou "založit", čas ubíhá - a pořád nic. Mám trudné postavení, když mimo výbor se pracuje více než mnohými členy výboru.

Buďte tudíž tak laskav a pošlete mi zásilku. Já hned obratem Vás založím i dietami na jednu z Vašich zamýšlených cest.

Jsem do 3. srpna v Brně, pak Pod Hukvaldy u Příbora do 15. srpna

S pozdravem Vám oddaný

Leoš Janáček

63. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 6. X. 1907

P.T.

Řed. Autrata⁴⁸ prosí, aby odložena byla schůze prac. výboru pro čes. nár. píseň.

Je úředně zaměstnán.

Schůze bude tudíž 25. října o 5 hod. v ředitelně varh. školy.

V úctě oddaný

Leoš Janáček

64. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi z 10. XII. 1907

Velectěný pane řediteli!

Zasílám žádaný účet.

Při poslední schůzi v balíčku odevzdaných písní vložen byl přips z zemřelého rady F. Bartoše⁴⁹ na mne znějící; prosím Vás uschovejte ho.

Se srdečným pozdravem

vždy k službám ochotný

M. Zeman

65. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 24. I. 1908

Milý příteli!

Pospěšte si!

Ať mohu zprávu podati.

Vám oddaný

Leoš Janáček

66. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 8. V. 1908

Milý příteli.

Tušil jsem u Vás katastrofu⁵⁰ - otálel jsem pořád s výzvou, abyste se někam za písněmi zatoulal.

Přijměte výraz upřímné soustrasti

Vám oddaný

8/V 1908

Leoš Janáček

67. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 15. V. 1908

Milý příteli!

Sdělte mi laskavě, jestli je Vám teď možno se pustit někam.

Dům nebudete moci asi nechat bez pána?⁵¹

Vám oddaný

15/5 1908

Leoš Janáček

68. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 7. V. 1909

Velectěný příteli!

Písně neposíláte!

Zvu Vás ku schůzi pracovního výboru na 2. června o 10 hod. ve varh. škole v Brně.

S pozdravem

Brno, 7. května, 1909

Leoš Janáček

69. Navštívěnka L. Janáčka M. Zemanovi (tužkou 6. IV. 1910)

Milý příteli!

Už je duben!

Čekám každého dne zásilku od Vás

S pozdravem oddaný

Leoš Janáček

70. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 2. V. 1910

Velectěný pane!

Zvu uctivě ku schůzi pracovní komise na středu 4. května o půl šesté do varh. školy Jiskrova ul. 30.

V úctě oddaný

2. května, 1910

Leoš Janáček

**71. Navštívěnka L. Janáčka M. Zemanovi bez data
(tužkou Brno, květen 1910)**

Schůze pracovního výboru pro čes. píseň překládá se na 1. června, úterý o 10. hod

Řed. Autrata je 2/VI zaměstnán

Leoš Janáček [vytištěno]

72. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 21. XII. 1910

Velectěný pane!

Zvu Vás na schůzi prac. komise pro čes. nár. píseň na Moravě a ve Slezsku na 28. XII. 1910 od půl druhé do 6 hod v ředit. varh. školy.

Doneste hodně písní.

Oddaný

Leoš Janáček

73. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 23. V. 1911

Milý příteli!

Předkládám otisk důležitého protokolu.

S pozdravem

Leoš Janáček

[K dopisu přiložen protokol o 13 stranách německý]⁵²

74. Korespondenční lístek L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 29. V. 1911

Dostal jste vyzvání ze Svazu? Je možno uspořádat závody lidové pěvecké? Stráněšší tam budou - v Luhačovicích.

Šlo by to? Dal bych odměny nejlepším.

S pozdravem

Leoš Janáček

75. Dopis M. Zemana L. Janáčkovi z 31. V. 1911

Velectěný pane říditeli!

Vyzvání do Luhačovic jsem nedostal.

Výpravu ku závodům lidovo-pěveckým v Luhačovicích z obce zdejší nelze již uspořádati, jelikož hudci naši jsou již před měsícem zadáni na týž den do Uh. Hradiště i s několika tanečníky a zpěváky.

Se srdečným pozdravem

vždy k službám ochotný

M. Zeman

76. Dopis L. Janáčka M. Zemanovi z 8. X. 1912

Velectěný pane!

Schůze pracovního výboru je 19. října 1912 o 2 hod. odp. v ředitelně varh. školy.

Uctivě zve

v úctě oddaný

Leoš Janáček

Brno, 8. října, 1912

77. L. Janáček M. Zemanovi 29. IX. 1913

[Úryvek kartáčového otisku]⁵³

P.M. Zeman

O lidu, který zpíval

[K tisku připsáno:]

*Račte, prosím se navzpomínati zkušeností, při sbírání písní a nehledaně napsati.
Co nejdříve.*

V úctě oddaný Leoš Janáček

78. Telegram M. Zemana L. Janáčkově z 3. VI. 1914

*Neohroženému průkopníku hudby lidové k dnešní slavnosti přejeme ze srdce
dotad dobře s námi, dokad jsi mezi námi*

Martin Zeman

79. Navštivenka L. Janáčka M. Zemanovi s poštovním datem 3. VI. 1914

Milý příteli!

Chytil jste se též na sprostotu Mor. Listů?⁵⁴

Není mi 60 let.

Pozdravuje Vás a děkuje Vám

Leoš Janáček⁵⁵

80. Pohlednice L. Janáčka M. Zemanovi z Luhačovic ze dne 27. VIII. 1916

Milý příteli.

Děkujeme Vám za přátelské pohoštění a společnost upřímnou.

Vzpomínáme za to zejména sl. Vlastu aj tatička.

Buďte zdraví všichni!

Váš

Leoš Janáček

[Připsáno]

Pac a puszu Noltschová⁵⁶

Poznámky

- 1 Dopis M. Zemana F. Bartošovi ze dne 11. VI. 1891 je pod sign. A23 uložen v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně. Týká se Jubilejní výstavy v Praze r. 1891, které se měli účastnit i hudci z Velké.
- 2 Dr. Velebín Urbánek, pražský nakladatel a člen zábavního výboru "Všeobecné zemské výstavy v Praze 1891" [oficiální název Jubilejní výstavy].
- 3 Většinou se uvádí, že Janáček navštívil Zemana ve Velké poprvé v roce 1892. Ve Velké však mohl být již v září 1891. Vyplývá to z jeho žádosti adresované České akademii věd ze dne 17. 11. 1891 (srov. Janáček 1955, s. 515n.): "Několik výletů mám vymyšlených na jih Moravy, do okolí Velké. Poznal jsem tu dříve zmíněný "danaj" při průvodu dvou houslí a basy s gajdošem". Danaj je jak známo tanec ze Strážnicka, kde Janáček r. 1891 také pobýval, ale zde výslovně píše v okolí Velké. A z Janáčkových studií je zřejmé, že pod názvem danaj rozuměl Janáček nikoliv konkrétní tanec, ale taneční typ.
- 4 Faksimile dopisu in: Holý 1992, s. 5n.
- 5 Srov. Procházková 1993, s. 109 a Holý 1992, s. 30 - 35.
- 6 Srov. Vysloužil 1955, s. 40 a Janáček 1955, s. 188.
- 7 Faksimile dopisu in: Holý 1992, s. 7n.
- 8 Přizvání cimbalisty se nakonec neuskutečnilo. O Tomáši Kaláčovi - srov. Janáček 1955, s. 128.
- 9 Březůvky - obec v dnešním okrese Zlín.
- 10 Srov. Procházková 1993, s. 109.
- 11 Faksimile dopisu in: Holý 1992, s. 9n.
- 12 Program lidového koncertu ze dne 20. 11. 1892 je uložen v Ústavu lidové kultury ve Strážnici i v Oddělení dějin hudby MZM v Brně. (Faksimile in: Holý 1992, s. 11 - 14).
- 13 27. 8. 1895 nebyla neděle, ale úterý - neděle 27. 8. byla roku 1893 a též sběry z Polanky jsou z roku 1893, srov. Vysloužil 1955, s. 111.
- 14 Srov. Vysloužil 1955, s. 115.
- 15 Janáček byl 23. II. 1894 vyzván, aby vytvořil Národopisný odbor pro hudbu na Moravě. Jeho nejbližšími spolupracovníky byli Lucie Bakešová a Martin Zeman. Srov. Vysloužil 1955, s. 55.
- 16 Slavnosti ve Velké se konaly 21. - 24. 7. 1894.
- 17 Srov. Holý 1992, kde D. Holý na s. 32 píše: "...v hornáckých muzikách, kam až paměť sahá, cimbálu nebylo. Pokud se zde na něj na sklonku 19. století hrálo, dělo se tak vždy výslovně jen na přání příjizdějících intelektuálů. [...] V Brně se však hrálo jen v hudecké sestavě. Bylo snadno možné vybrat si jen z muzikantů velických, ale to by znamenalo zapojit do ní též hudece cikánské. A tak ve snaze ukázat před světem ryzí selský lid sáhlo se ke kombinaci tří hudců z Velké a dvou z Hrubé Vrbky, ačkoliv běžně se spolu nesdružovali."
- 18 Lucie Bakešová 1853 - 1935, sběratelka lid. písní a tanců, spoluautorka tří sešitů Národních tanců na Moravě 1891 - 1893. Srov. dopis Bakešové Janáčkoví ze 7. 2. 1893, kde Bakešová píše: "Dnes v úterý jsem obdržela

tance. Jsou ráda, že jste vše tak upravit, ale s jedním nesouhlasím, aby se jména naše ještě o jedno obohatila. To by musel Bartoš dát za každých 5-10 písní hned jméno. Neměly jsme ani my dvě státi na sešitu, mohlo se v předmluvě neb doslovu říci, kdo pomáhal sbírat. Duší všeho jste přece jen Vy a bez Vás, nebylo by k vydání tanců přišlo. Myslím, že pak až bud dokončíme naši sbírku aneb i část, že dáme vysvětlení, pojednání, které by mělo cenu pro kulturní vývoj tanců, a že pak vyjmenujeme k. př. p. Zemana jako přispívatele do naší sbírky, nemyslíte? [...] Nemyslete, drahý pane řediteli, že tak miním se závisť neb pýchy - jsem tou radou - by jste to nečinil a chcete-li ji uznati za dobrou, uposlechněte."

19 Starosvětská - srov. Zeman 1951, s. 18; Janáček 1955, s. 191 - 3 a 357 - 363; Bartoš 1889, s. LVI - LXVII. (Dále jen BII).

20 Jatelinka - srov. Zeman 1951, s. 25; Bartoš 1901, č. 1782, bez doprovodu.

21 Hrášek - srov. Zeman 1951, s. 26. U Bartoše není.

22 Sedlácká - srov. Zeman 1951, s. 10.; BII, s. XLIV - LII.

23 Zápasý hudců - srov. Zeman 1951, s. 53; BII, s. XLI.

24 Lístek je Zemanem datován 24. XII. 1894, ale poštovní datum je z 5. XII. ve Velké a 6. XII. v Brně. Podle následujícího dopisu je zřejmé, že Zeman tento lístek z neznámého důvodu datoval špatně.

25 Srov. sborník Slavnosti a obyčje lidové z Moravy na Národopisné výstavě československé v Praze 1895. Zeman zde popsal velickou svatbu, stavení a tančení kolem máje, jízdu králů a připojil záznamy písní ženců, fašankářů a několika písní duchovních. Separát této studie s Janáčkovými poznámkami, které svědčí o tom, že tato studie byla podkladem pro program Veličanů na Národopisné výstavě v Praze 1895 je uložen v knihovně ÚF AVČR v Brně pod sign. 1-561.

26 Srov. Bartoš II, s. CXXXIII.

27 Kompletní "Muzikantská večere" je uložena v Zemanově pozůstalosti v archivu ÚF AVČR v Brně.

28 Lubor Niederle 1865 - 1944, český národopisec, archeolog a antropolog; profesor Karlovy Univerzity, člen Ústředního výboru pro Národopisnou výstavu v Praze 1895.

29 Dopis je datován 27. 3., ale v následujícím dopise Janáček píše: "Souhlasíte s vymenovanými částmi (podle posledního dopisu ze dne 28. 3.)?"

30 Josef Kliša 1857 - 1919, moravský národopisec a přírodovědec, od r. 1898 ředitel gymnázia v Kyjově. Z jeho národopisných prací vynikají zvláště studie o slováckých krojích.

31 Jiří Hudeček 1862 - 1901, manžel Zemanovy sestry Kateřiny 1861 - 1929.

32 Pavel Trn 1841-1917, velický hudec - primáš, srov. Janáček 1955, s. 184.

33 Dopis je pravděpodobně z konce července 1895. Janáček totiž píše, že byl v neděli v Praze. Jedná se zřejmě o neděli 27. července, protože v neděli 4. srpna píše již dopis Zemanovi z Hukvald.

34 Dopis je datován 6. srpna, ale Janáček na něj odpovídá v neděli 4. srpna z Hukvald - musí být tedy z 2. srpna nebo s menší pravděpodobností z 3. srpna.

35 Srov. Pek - Zeman 1954, s. 34: "V Divácích nezapomínal na přítele Vilém Mrštík. [...] Radil Zemanovi, aby vydal samostatnou sbírku písní, která v dubnu 1895 obsahovala již 1800 čísel a požádal Fr. Bartoše o přimluvu. Ani Mrštík, ani Zeman netušili, že Bartoš a Janáček už vyjednávali s Českou Akademií o vydání nové sbírky moravských písní, do které měla být především pojata sbírka Zemanova. Martin Zeman se o tomto rozhodnutí dověděl až po Národopisné výstavě. Byl zklamán a roztrpčen. Dvouletá přestávka v korespondenci Zemanově s Bartošem a Janáčkem je toho nemilým důsledkem."

36 Do Velké měli přijet brněnský koncertní mistr Rudolf Reissig, hudební skladatel Vítězslav Novák, učitel zpěvu Strniště z Třebíče a uč. Anderle z Brna.

37 Olga Janáčková zemřela 26. II. 1903.

38 Výstava byla chystána v Petrohradě na rok 1904, ale neuskutečnila se.

39 Dušan Jurkovič 1868 - 1947, slovenský architekt. Ve svém díle se snažil uplatňovat prvky lidové architektury. Na Národopisné výstavě instaloval valašskou osadu a čičmanské gazdovství.

Joža Uprka 1861 - 1940, malíř, jehož dílo je etnografickým dokumentem především života na Slovácku.

František Kretz 1859 - 1929, národopisec a spisovatel, redaktor Slováckých novin, spoluautor Národopisu lidu čs., ředitel muzea v Uherském Hradišti.

40 Jan Kunc 1883 - 1976, hudební skladatel, žák L. Janáčka a jeho první životopisec, ředitel brněnské konzervatoře a kritik; činný v Ústavu pro lidovou píseň.

41 V konceptu svého životopisu Zeman uvádí od 8 let.

42 Ve skutečnosti byl Zeman v letech 1875 - 77 nejdříve u vojenského pluku a teprve v roce 1879 podal žádost o přijetí do Prahy na varhanickou školu, kde studoval v letech 1880-1882.

43 V konceptu Zeman uvádí rok 1880.

44 V konceptu píše: "pro 2 housle, čelo neb dudy".

45 Zeman zde uvádí chybně pořad Bartošových sbírek: První Bartošovou sbírkou myslí Bil z roku 1889 a druhou Bartošovou sbírkou B III z roku 1899-1901. Zdá se, že první Bartošovu sbírku tedy neznal.

46 V rámci akce Lidová píseň v Rakousku byl Janáček pověřen na počátku května 1905 úkolem sestavit pracovní výbor pro lidovou píseň na Moravě a ve Slezsku. Srov. Vysloužil 1955, s. 64.

47 Srov. Janáčkův dopis Hynku Bímovi ze 14. VI. 1906: "Bude třeba vzít práci za lacinější konec. Naslouchat zpěvu lidovému jako zpěvu ptačímu. Pták těší zadarmo. Tu ideální stránku podniků stavět do popředí."

48 František V. Autrata 1872 - 1966, profesor češtiny a němčiny, člen pracovního výboru pro českou lidovou píseň po stránce dialektologické.

49 František Bartoš zemřel 11. VI. 1906; připsi se doposud nepodařilo nalézt.

50 5. května 1908 zemřela Zemanova manželka Kateřina.

51 Podle dětí M. Zemana se tento Janáčkův dopis jejich otce velmi dotkl, srov. Kučerová 1983, s. 98.

52 Protokol je uložen ve Strážnici.

53 Jde o kartáčový otisk z r. 1913, srov. Janáček 1955, s. 424: "O sepsání této kapitoly požádal L. Janáček H. Bima písemně těmito slovy : Račte prostě, nehledaně vypsát své zkušenosti při sbírání písní. Co nejdříve." Otisk Bímovi je z 29. IX. 1913, tedy ze stejného dne jako otisk poslaný Zemanovi!

54 Srov. Moravské listy, 30. 5. 1914, roč. 2/č. 61.

55 Navštívenka s tištěným textem: "Leoš Janáček člen dopisující České akademie císaře Františka Josefa."

56 3. srpna 1916 navštívil Janáček Velkou s Gabrielou Horvátovou-Noltschovou. Chtěl, aby pro svou roli "Kostelníčky" prostudovala některé detaily. Seznámil ji proto se Zemanovou sestrou Kateřinou Hudečkovou. Vzpomínky na toto setkání jsou zachyceny v článcích *Národní divadlo ve vzpomínkách svých herců*, Lidová demokracie, 15. 9. 1953 a *Naše Gábinka*, Ilustrovaný časopis, napsal Josef Ledek ze vzpomínek Gabriely Horvátové - přesnou dataci se zatím nepodařilo zjistit.

Seznam literatury:

Bartoš 1889 - F. Bartoš: Národní písně moravské, v nově nasbírané. Brno 1889.

Holý 1992 - D. Holý: Horňácké slavnosti 1992 Velká nad Veličkou 17. - 19. července. K stému výročí prvního veřejného vystoupení horňáckých muzikantů, zpěváků a tanečníků. Sestavil D. Holý.

Janáček 1955 - L. Janáček: O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie. (Red. J. Vysloužil), Praha 1955.

Kučerová 1983 - J. Kučerová: Živý odkaz Martina Zemana. In: sb. Slovácko 1983, s. 91 - 106.

Pek - Zeman 1954 - A. Pek - L. Zeman: Martin Zeman. Životopis. Rukopis z r. 1954.

Procházková 1953 - J. Procházková: Janáčkovy tance České, Moravské, Valašské, Lašské, Hanácké a Národní. [Il.]. Opus musicum 1993, č. 4, s. 104 - 111.

Straková 1957 - T. Straková: František Bartoš a Leoš Janáček. Vzájemná korespondence. Gottwaldov 1957.

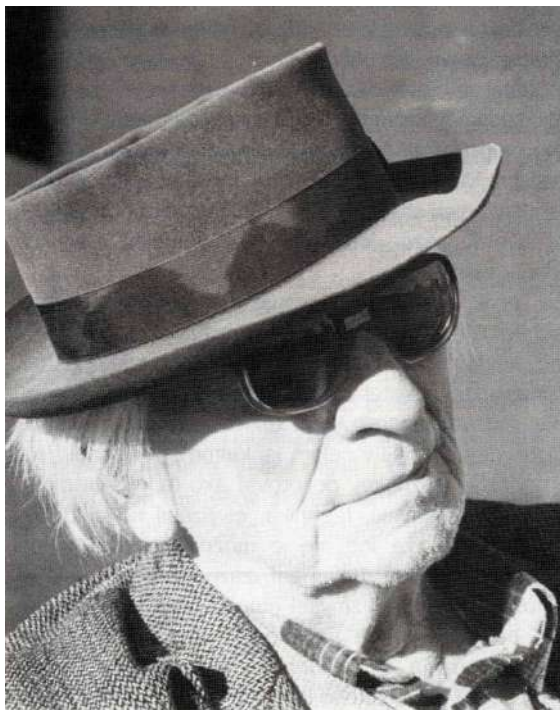
Uher 1991 - J. Uher: Vyrostli jsme v dobré škole. Národopisná revue 1991, č. 2, s. 91 - 94.

Vysloužil 1955 - J. Vysloužil: Hudebně folkloristické dílo Leoše Janáčka In: L. Janáček, c.d.

Zeman 1951 - M. Zeman: Horňácké tance. (Red. A. Pek), Praha 1951.

KAROL PLICKA

L'uba Sýkorová

Karol Plicka

Karola Plicku môžeme právom označiť za veľikána našej kultúry. Jeho celoživotné dielo je neobyčajné nielen rozsahom, ale aj bohatou žánrovou rozvrstvenosťou. Národný umelec, profesor pražskej FAMU, ale hlavne - fotograf, filmár (režisér, kameraman i scénárista v jednej osobe) a folklorista (zberateľ hudobných i slovesných ľudových prejavov). Poznáme ho však aj ako etnomuzikológa, organizátora prvých folklórnych festivalov, pedagóga, dirigenta speváckych zborov i ako hudobníka - veľmi dobre hral na husliach. Vo všetkej tejto mnohostrannosti však zvučí trvalá inšpirácia hodnotami ľudovej kultúry a kultúrneho dedičstva oboch našich bratských národov. Tvorivé obdobie tohoto umelca sa navyše rozprestiera cez dlhý časový úsek - v jeho diele sa odrážajú procesy premien počas siedmich desaťročí.

Na Slovensku je jeho dielo predovšetkým svedectvom životnosti a aktuálnej platnosti ľudových tradícií. V našich dejinách sa už veľmi dlho pociťuje vzťah medzi ľudovou a národnou kultúrou intenzívnejšie ako inde. Ľudová kultúra bola v minulom storočí jedným zo základných formujúcich činiteľov, ktoré pôsobili na vznik nášho národa v novodobom slova zmysle. A bola aj potom - až po súčasnosť, jedným z popredných inšpirujúcich zdrojov nášho umenia. Nie je náhodou, že krása ich prejavov učarovala práve Karolovi Plickovi, človeku zvláštnej vnímavosti pre všetko, čo je svojou podstatou nefalšované, nevyumelkované, nepredstierajúce. Potvrdzuje to aj jeho životné krédo, o ktorom sám hovoril: "Anatole France povedal, že keby si mal vybrať medzi krásou a pravdou, neváhal by a zvolil si krásu, pretože obsahuje v sebe vyššiu a hlbšiu pravdu, než pravda sama. Sú to slová, ktoré hovoria za mňa všetko. Sú mi posilou a som šťastný, že som sa s nimi stretol. Keby som ich nebol poznal, cítil by som sa asi opustený. Vyslovujú môj životný názor, podstatu celého môjho diela vo všetkých jeho odboroch a do všetkých podrobností".¹

O Karolovi Plickovi vieme, že jeho prvé cesty na Slovensko neboli motivované samostatnými autorskými zámermi. Hoci skončil štúdium na učiteľskom ústave a začal pôsobiť ako učiteľ, určujúcim záujmom jeho mladosti bola hudba - v nej hľadal svoje miesto - najprv ako huslista a operný spevák, neskôr ako zbormajster a až potom, ako zrelý tridsiatnik, sa začal naplno venovať štúdiu slovenskej ľudovej piesne. Prijal miesto etnografa Matice slovenskej a svoju úlohu robiť piesňové záznamy pochopil v celom jej kultúrnom dosahu. Na Slovensku 20-tych rokov mohol denne v množstve príznakov pozorovať ako ľudové tradície, minulosť, krok za krokom ustupujú prítomnosti, priemyslu, technike, civilizácii novej doby. Vedel, že sa tým strácajú nenahradiťelné hodnoty, že ich nie je možno uchovať v ich ucelenosti, a že je preto nezbytné uchovať o nich aspoň dokument, záznam. Jeho dielo je svedectvom myšlienkovvej dôslednosti. Pretože si uvedomil zmysel etnografického záznamu, pochopil tiež, prečo je potrebné, aby to bol záznam čo najúplnejší, najvšestrannejší a najvernejší. Jeho dielo však pre nás zďaleka nemá len hodnotu záznamu. Nie je len dokumentom o slovenskej ľudovej kultúre a o živote slovenského ľudu vôbec - je zároveň jeho oslavou. V minulosti by sme našli len málo umelcov tak bytostne zžitých s tradičným slovenským vidiekom, tak ostro vnímajúcich jeho estetický ideál a zároveň tomuto ideálu tak blízko príbuzných svojou vlastnou tvorbou, ako bol práve Karol Plicka. O jeho diele môžeme právom povedať, že je klasickým príkladom pretavenia tradičných hodnôt v svojbytnnej umeleckej tvorbe, v ktorej dospel k vzácnemu, harmonicky vyrovnanému tvaru, k rýdzosti a čistote formy, ktorá je po mnohých stránkach obdobou čistoty a rýdzosti ľudového umenia. Na doplnenie jeho slov o príchode na Slovensko: "Mal som to šťastie, že na Slovensko som prišiel doslova v hodine dvanástej a zachytil ľudovú kultúru v čase, keď bola na svojom štýlovom vrchole. Stihol som ešte pamätníkov starých spevov, balád, zaklínadiel, rozprávok. Večné hodnoty, umelecká sila, pravdivosť a zemitosť ľudovej piesne spôsobili, že čím ďalej, tým mocnejšie som sa pripúšťal k novému prostrediu, ktoré mi prinášalo hlboké vnútorné uspokojenie i umelecké možnosti tvorivej práce a spôsobilo pozvoľné vzdalovanie sa

z pražského umeleckého života i zriekanie sa všetkých možností tamojšieho umeleckého vývoja."²

Z reality slovenského života 20-tych až 70-tych rokov ťažil len niektoré jej stránky, ktoré zodpovedali jeho špecifickému spôsobu prísnej umeleckej štylizácie. Nepodával obraz dejinných konfliktov, rozporov triednych či národných, mal však výnimočnú schopnosť zachytiť podstatné rysy životných foriem slovenského človeka, schopnosť zachytiť jeho archetypy, to, z čoho je vlastne vytvorený základ národnej kultúry.

Slovensko bolo dominantnou životnou témou Karola Plicku, nebolo však témou jedinou. Nezabudnuteľným spôsobom vyjadril architektonickú krásu pražských pamiatok i české a moravské ľudové tradície a prírody. V jeho diele tvoria motívy českého a slovenského pôvodu zvláštny, celkom osobitý kontrast, obojstranný vzťah, v ktorom sa jedno oplodňuje, obohacuje a rozvíja druhým. Karol Plicka patrí preto k tým vzácnym umeleckým osobnostiam, ktoré tvoria rozhodujúce, tmeliace články v bezprostrednej súvzťažnosti slovenskej a českej kultúry, po boku Jozefa Mánesa, Mikoláša Aleša či Boženy Němcovej.

Česko-slovenský aspekt je pre jeho dielo osobnostne veľmi významný. V jeho umeleckej fotografii obrazové výtvarné dokumenty (nielen z tematickej oblasti ľudovej kultúry, ale v celej škále motívy kultúrnej histórie, prírody, krajiny, súčasných premien) sa dotýkajú Čiech, Moravy i Slovenska. Tak isto v jeho filmovej tvorbe sa objavuje tematika slovenská i moravská a česká (Zem spieva, Věčná píseň, Pražský barok), hoci film Zem spieva, ktorý sa stal jedným zo základných kameňov slovenskej národnej kinematografie, a ktorý je vrcholným počínom Karola Plicku. nemožno s ostatnými zrovnávať. Napriek tomu, že na Slovensku zozbieral podstatne viac piesní (okolo 50 tisíc) ako v českých zemiach, Slovenský spevník má kongeniálny pandant v Českom zpěvníku. Z jeho posledného tvorivého obdobia je dokladom týchto aspektov obrazová publikácia Československo (1974), ktorú on sám nazval "oslavou tvorivých hodnôt českého a slovenského ľudu". Takže Karol Plicka je skutočne umelcom oboch našich národov, hoci zviazanosť so slovenským ľudom a jeho kultúrou akosi dominuje. Predovšetkým Slovensko, jemu citovo najbližšie a najdrahšie mu bolo trvalými umeleckými východiskami i návratmi. Tu nachádzal a objavoval jedinečné zdroje svojich umeleckých podnetov, slovenskému ľudu venoval najlepšie výsledky svojich tvorivých počínov, ktoré dnes zaraďujeme do zlatého fondu slovenskej kultúry.

Pozostalosť profesora Plicku je dnes uložená v Slovenskom národnom múzeu v Martine, ktoré v roku 1988 sprístupnilo verejnosti aj Múzeum Karola Plicku v Blatnici, prezentujúce jeho život a dielo, ako jednu zo svojich súčastí. V depozitároch je uložených cca 55 tisíc zápisov ľudových piesní, tisícky negatívov, diapozitívov i pozitívov, autentické nahrávky ľudových piesní i rozprávok z terénu, rozsiahla korešpondencia, prednášky, štúdie a iné písomnosti, ale i trojrozmerný materiál - fotoaparáty, kamery, rôzne súčiastky k fotopristrojom, knihy, gramoplatne, ocenenia, obrazy, busty i predmety jeho osobnej potreby, prosté všetko, čo určitým spôsobom dotvára obraz o jeho osobnosti.

Pozostatky národného umelca profesora Karola Plicku sú uložené v Martine na Národnom cintoríne. Spočinul tedy navždy vo svojej "zemi milovanej, zemi vytúženej", aby sníval svoj večný sen v blízkosti inštitúcie, ktorá sústredila jeho celoživotnú tvorbu, inštitúcie, ktorej úlohou je ochraňovať artefakty našej ľudovej kultúry.

V roku 1994 si pripomíname nedožitý 100. výročie narodenia Karola Plicku. Spomíname si pri tejto príležitosti na neho s veľkou úctou, láskou, obdivom a vďakou.

Poznámky:

1. Martin Slivka: Karol Plicka - básnik obrazu, Vydavateľstvo Osveta, Martin 1982.
2. Film režiséra Martina Slivku "Národný umelec profesor Karol Plicka".

Múzeum Karola Plicku v Blatnici, obci vzdialenej 15 km od Martina

"Ej, mám ja koňa faku...". Helpa, 1960

Hra chlapcov na lúke. Helpa, 1931

Hry dievčat na lúke. Liptovská Lúžna, 30. roky

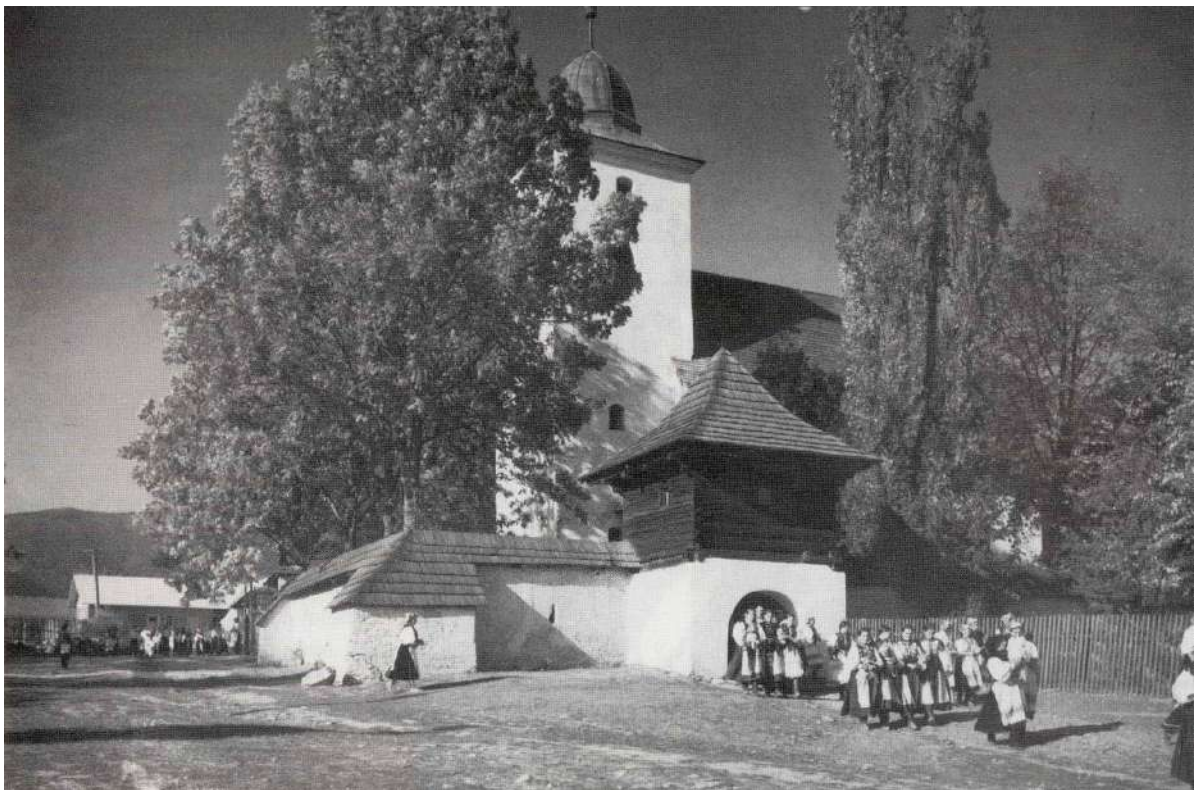
Dievčatko z Polomky

Chlapec z Dobrej Nivy, 1947

V tanečnom víre. Dolná Súča, 1962

Nedeľa na Horehroni. Polomka, 30. roky

Opěrný systém Chrámu sv. Víta. Praha, 1940

SLOVA NA SEMENO

Z glosáře jubilentů 1993 a 1994

Léta práce v redakčních radách různých časopisů nás přivedla ke zkušenosti, že jednou z nejproblematictějších rubrik jsou personalia a z nich pak především příspěvky k osobním výročím. Zatímco někteří jubilanti si s velkým předstihem organizovali festivaly k zajištění nehynoucí proslulosti a nechávali objednané pajány s obširnými bibliografiemi vycházet dřív, než se svých narozenin vskutku dožili, ostatní se stavěli k pokusům redakcí o připomenutí jejich bytí a zásluh spíš netečně, někteří dokonce odmítavě s odůvodněním, že hodnocení jednou obsáhne nekrolog.

Aby měli všichni jubilanti garantovány stejné podmínky a mohli si svobodně rozhodnout, zda si zahrají v jubilantské ruletě, dává jim Národopisná revue už potřetí možnost vyslovit či nevyslovit se k tomu, čím náš obor žije či nežije, popřípadě čím by měl či neměl v dohledné době žít.

Oslovujeme stejně jako dříve kolegyně a kolegy české i slovenské, protože máme za to, že rozdělení republiky nemusí rozdělit dávné (což lze u padesátníků a dalších desátníků předpokládat) spolupracovníky a přátele. Vzhledem k tomu, že v roce 1993 nebylo na Slovensku jubilentů, obrátili jsme se s následujícími otázkami na všechny, kteří se dožili kulatých a půlkulatých výročí v roce 1993 a 1994:

- 1. Které problémy našeho oboru se Vám jeví jako nejaktuálnější a hodné přednostního řešení v nejbližších letech?*
- 2. Co rozumíte pod pojmem folklorismus a v čem spatřujete vztah tohoto jevu k vědeckému národopisu?*
- 3. Jak hodnotíte zaměření Národopisné revue a čím chcete sami přispět k jejímu zpestření a zkvalitnění?*

Z obesaných sedmatřiceti kolegů v českých zemích odpovědělo čtrnáct, z pěti na Slovensku reagoval jeden. Ze srdce jim děkujeme a k dožitému jubileu blahopřejeme i těm, kteří náš dopis velkoryse přehlédli. Všechny glosy otiskujeme v nezkráceném znění a ponecháváme na čtenářích, aby posoudili, s čím souhlasí a co pokládají za podnětné pro další fungování oboru, popřípadě s čím nesouhlasí nebo co se jim jeví jako neperspektivní. Zdá se nám, že tato forma slavení jubilejí žijících českých a slovenských národopisců sehrála vcelku kladnou roli a víc už od ní nemůžeme očekávat. Ostatně po uplynutí pěti let by byla adresována přibližně stejnému okruhu respondentů a proto se pokusíme o jiné řešení. Třeba nám čtenáři Národopisné revue poradí?

R. J.

Mgr. Václav Stuchlý, nar. 28.9.1914 v Kosatce nad Odrou. Promovaný pedagog, hudebník a folklorista. Působil na všech stupních škol, od základní až po vysokou, posledně na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty v Ostravě. Bohatá byla spolupráce s národopisnými soubory. Písňové a instrumentální sběry z oblasti Slezska a severovýchodní Moravy čítají přes 2900 zápisů.

Za nejaktuálnější problém našeho oboru považuji všestrannou pomoc lidové kultuře, která pro nás zůstává nevyčerpatelným zdrojem duchovního života. Je třeba vrátit národu ztracené sebevědomí a vytvořit protíváhu proti jednostrannému spotřebnímu životu a cizím úpadkovým kulturním vlivům. V současné době, kdy jsou původní prameny lidové kultury oslabovány působením civilizačního procesu, je nutno vytvářet podmínky pro životnost pěstovaného folklóru.

Především je třeba pomáhat stávajícím souborům v jejich práci. Zakládat nové soubory, zejména na školách a školit jejich vedoucí. Zpřístupnit sbírkové fondy ústavů a muzeí a připravovat nové edice folklórního materiálu. Zařadit národopis do plánu studia na pedagogických a filozofických fakultách vysokých škol. Spolupracovat s celostátním Výborem národní kultury a Folklórním sdružením ČR. Zainteresovat pro národopis sdělovací prostředky a ministerstvo kultury.

Centrem těchto snah pro Moravu by se měl stát Ústav lidové kultury ve Strážnici a jeho časopis Národopisná revue. Bylo by však třeba přejít od odborných studií a úvah ke konkrétním činům. K tomu přeji všem zúčastněným pracovníkům mnoho úspěchů.

PhDr. Miroslava Ludvíková, CSc., nar. 4.10.1923 v Telgártě (= Švermově). Za války úřednice, po vysokoškolských studiích šest a půl roku kantorka, od roku 1956 působila v národopisném oddělení MZM do pensionování v lednu roku 1986 jako vědecká pracovnice (zároveň vystudovala dálkově etnografii), doposud do muzea dochází.

Dívám se na problémy oboru vždy z hlediska instituce, kde jsem strávila tolik roků. Myslím, že je důležité nejprve zpracovat a pak zveřejňovat bohaté sbírky muzeí, aby z tohoto odkazu mohlo čerpat a inspirovat se množství lidí různé profese a zájmu. K tomu je potřeba 1) mít odborné předpoklady (to je samozřejmé), 2) "olovený zadek", abych citovala Komenského, a elán, s hlubokým pochopením motivace, 3) finanční prostředky. Pracovník se nesmí nechat odradit momentálním nezájmem veřejnosti a z toho důvodu podbízet se jí, i když nepopírám, že se mají vystihnout aktuální potřeby a operativně jim vyhovět.

Asi to nebude příliš vědecké, ale myslím si, že folklorismus je současné přijímání a vlastní zpracování lidové tradice lidmi, kteří žijí v naprosto jiných podmínkách, než za kterých dané fenomény vznikaly. Snažila jsem se po celou dobu svého působení v oboru usměrnit tento proud správným směrem k pochopení věci konzultacemi, přednáškami, prací v porotách (a kolik jich za ta léta bylo!), speciálními publikacemi, ale je to sisyfovská práce. Teď po pětileté přestávce se mi dokonce zdá, že byla márná.

Na druhé straně nepopírám vliv této činnosti na svou práci. Sama jsem se musela nutit proniknout do nitra problémů, které přede mnou vyvstávaly. Konkrétní příklad: hned na začátku při jedné soutěži postupovala děvčata v hanáckém kroji frontálně v řadě proti obecenstvu a každá měla jinak vyšitou zástěru. Jestliže víme, že výšivka ve svém komplexu v každém kraji podléhá určité normě, dá se okamžitě poznat, že tu jde o jev, který byl do kroje zavlečen dodatečně, po jeho zániku. Kdybych ty zástěry nebyla viděla tak vedle sebe, asi bych na to nebyla přišla.

Když začala vycházet Národopisná revue, myslela jsem si, že se proti Národopisným aktualitám změnil duch, trend časopisu a že tam se svými příspěvky neuspěji. Jestliže jsem se zmýlila, ráda to napravím (dokud ještě budu mít jasnou hlavu).

Prof. PhDr. Jiří Vysloužil, DrSc., nar. 11. 5. 1924 v Košicích. 1949-1950 pracovník Státního ústavu pro lidovou píseň v Brně, po vojenské službě od 1953 na JAMU, 1962-1989 vedoucí katedry hudební vědy FF MU, nyní emer. prof. FF MU.

Pokračování historických (pramenných) řešerší lidových písní v návaznosti na Č. Zíbrta, O. Hostinského ad.

Folklorismus v hudbě - každý aktivní tvůrčí vztah skladatele (resp. teoretika) k folklóru. Hudební folklorismus je historicky a slohově diferencovaný umělecký jev. Zvláštní význam má pro tzv. národní kompoziční školy 19. a 20. stol. S hudebním folklorismem se však setkáváme ve všech historických epochách evropské hudby počínaje středověkem.

Rád se stanu pravidelnějším přispěvatelem NR. V nejbližší době odevzdám dokumentární studii Alois Hába na Slovácku (pracovní název).

Prof. PhDr. Ján Komorovský, CSc., nar. 2.6.1924 v Trenčíne. Štud. v Bratislave na FF UK rusistiku a filozofiu. 1952 PhDr., 1967 CSc. Od 1954 Katedra ruského jazyka a literatury FF UK, 1959-1961 z ideologických důvodů mimo odboru, 1969 - vědecký pracovník Kabinetu etnologie při FF UK, 1975-1989 opět z ideologických důvodů mimo odboru. Od 1990 zakládá odbor religionistiky na dnešní Katedře etnologie a religionistiky FF UK a získává titul profesora.

Mali by sa teoreticky i prakticky na konkrétnom materiáli rozpracovávať otázky náboženskej etnografie, resp. etnologie v širšom medzinárodnom meradle a na porovnávacom základe. Česko-moravská religionistika sa v súčasnosti zameriava predovšetkým na vyspelé náboženské štruktúry a prvotným náboženským formám sa nevenuje náležitá pozornosť. Je rad na národopiscov, aby v tomto smere vyvinuli svoje úsilie. Slovenská religionistika vyšla z etnografie.

Pod folklorizmom rozumiem jav využívania a prenikania prvkov ľudovej kultúry do rôznych foriem celonárodnej kultúry, najmä do oblasti umeleckej tvorby, ale aj do súkromného života v mestskom prostredí. Je to v podstate dôsledok a pokračovanie romantických nálad minulého storočia, a súvisí s hľadaním národnej identity. Ľudovosť, folklorizmus, sa pokladá za akýsi symbol pôvodnosti národného svojrázu a svojbytnosti. Prirodzene, vieme, že duchovné bohatstvo národa netvorí len folklór a prvky ľudovej kultúry vôbec, ale predsa dáva celonárodnej kultúre určité svojské zafarbenie. Nazdávam sa, že národopis by mal venovať tomuto javu náležitú pozornosť. V umení sa môže prejavovať spontánne, ale môže sa presadzovať aj umele. Vieme, že za minulého režimu, v snahe vytlačiť náboženské obrady zo života ľudí, vtedajší predstavitelia moci vydávali pokyny, podľa ktorých sa mali zavádzať do občianskej obradnosti ľudové prvky, zrejme čisto formálne, kvôli atraktivnosti. V takom prípade to bol zrejmy anachronizmus.

Eva Urbachová, nar. 2.9.1924 v Brně. 1949-1955 pracovníce etnografického oddělení MZM, 1960-1994 pracovníce Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně.

Jako dlouholetá pracovníce v muzeu okresního formátu vidím tyto aktuální problémy etnograficko-muzejní: získat nějakého etnografa pro práci v menších muzeích, provádět soustavnou videodokumentaci výročního zvykosloví, lidové výroby, sledovat vliv změn vlastnických vztahů v zemědělství a vliv tržního hospodářství v lidové výrobě, rozšiřovat sbírkové fondy a řídit celostátně jejich evidenci, pokračovat v přípravě Etnografického slovníku nebo jiné podobné publikace.

Při ukončení své práce v OVM Vsetín konstatuji, že výzkum v terénu mi umožnil seznámit se s mnoha pozoruhodnými lidmi. Pokud získané sbírkové fondy a písemné materiály přispějí dalším etnografům k případné práci syntetické, která nebyla mým cílem, budu ráda. Národopisnou revui si vždycky se zájmem přečtu.

PhDr. Alena Plessingerová, CSc., nar. 17.1.1928 v Praze. 1952-1991 samostatná vědecká pracovníce v národopisném oddělení Národního muzea v Praze, které v letech 1968 - 1986 vedla.

Za své více než čtyřicetileté práce v oboru jsem vždy nejvíce postrádala základní příručky pro badatelskou a muzejní práci. Proto si myslím, že by bylo velmi moudré a užitečné soustředit síly celé národopisné obce k urychlenému vytvoření základních děl. Jsou to: národopisný atlas Čech, Moravy a Slezska, národopisná encyklopedie českých zemí, národopisné slovníky, dokončení retrospektivní bibliografie.

Splněním těchto úkolů bychom konečně splatili dluh lidové kultuře vlastního národa a přiřadili se k sousedním národům, které tato díla už mají.

Vysokoškolskou výuku bych směřovala více k faktografickým znalostem, aby absolventi byli praktickými vědomostmi lépe vybaveni pro práci v muzeích, erudovaní v literatuře a obeznali v terénní práci.

Kdybych nebyla poučena studiem teoretických úvah na téma folklorismus, snad bych našla odvahu vyjádřit vlastní mínění, byť značně zjednodušeně, asi takto: Folklorismem rozumím projev ovlivněný nebo napodobující, ba někdy i fingující některý z oborů nebo prvků tradičního lidového projevu či umění - ať slovesného, hudebního, či výtvarného. Avšak folklorismus nemusí jen vědomě napodobovat, kopírovat, ale může z autentického folklóru nebo z lidového projevu výtvarného vycházet, nebo naň navazovat a dále jej rozvíjet, především uměleckou tvorbou (Čelakovský, Drda, Janáček, Lada, Svolinský ad.). Ale nač to říkat nepřesně, lépe než O. Sirovátka to nenapišu.

Jsem velice ráda, že tolik potřebné Národopisné aktuality nezanikly, ale že na jejich dobrou tradici úspěšně navazuje poněkud jiným duchem vedená, zmodernizovaná Národopisná revue. Její obsah je aktuální, pestrý, zajímavý, informativní, čtivý. Pro mé odborné zaměření je tam poněkud více akcentována folkloristika, což ovšem zase vítají folkloristé a soubory. Ostatně to má časopis v programu. Měla bych však i malé výhrady: bylo prozíravé a opravdu nutné po více než čtvrtstoletí existence měnit název časopisu? Neměl by v redakční radě, sestavené z členů moravských a slovenských institucí, být aspoň jeden pracovník, zastupující ústavy z Čech? A konečně by bylo třeba usilovat o kvalitnější reprodukce fotografií.

Nevím, budu-li schopna přispět ke zkvalitnění časopisu (on totiž kvalitní je), ale ráda se pokusím o jeho zpestření především příspěvky z české problematiky a zprávami o dění v Čechách. To kvůli rovnováze, ale i pro radost ze spolupráce. Přeji redakci hodně zdraví.

Prof. PhDr. Dušan Holý, DrSc., nar. 25.4.1933 v Hrubé Vrbce, o. Hodonín. Po zaměstnání v Čs. rozhlasu Brno (1956-1959) působí na národopisném pracovišti FF MU.

Co jsem v roce 1991 a 1992 vymyslel v tomto časopise na jiné, to se teď obrátilo proti mně. Ale nezbývá, než se pustit s plnou vervou do odpovědi na otázky položené v dopisu, na němž jsem podepsán spolu s autorem letošního úvodu.

Co to už bylo všelijakých "nejaktuálnějších úkolů", které si národopisné bádání kladlo v různých obdobích, jež jsem sám prožil! Tiše se usmívám pod fousy např. nad článkem, který vyšel s datací 1989 až v roce 1990 v časopise Národopisné společnosti československé při ČSAV - Národopisném věstníku československém. Autor v něm medituje nad tím, že vysoké školy nepřipravují v našem oboru marxisticky fundované odborníky! Máš chuť řešit "otazníky v teorii etnografie", chceš zkoumat "trampink a lidovou kulturu" - jak zase týž autor píše v *Ethnologia Europae centralis* 1992? Máš možnost! Ale citovat v poznámkovém aparátu na tato objemná témata mezi celými čtyřmi tituly jen sebe, o čem to svědčí? Nebo z jiného koše: Čtu-li ve

výstavním katalogu, svým formátem jedním z největších jaké jsem kdy měl v ruce, že mezi membránofony (tj. česky řečeno hudební nástroje blanozvučné) patří triangel a činely, anebo že "název žaltář byl odvozen z latinského cimbalum" (citováno přesně!!), připadám si jako Alenka v říši divů. (Ten katalog je z roku 1993 a tyto "boty" v něm určitě nezpůsobil zde zvěčnělý - už bývalý - ministr kultury Kabát.) Co je a co není aktuální, na to mohou být pohledy velmi různé. Jen, proboga, neměňme svá stanoviska o aktuálnosti či o nutnosti přednostního řešení problémů podle zafouknutí větru. Neoslepujeme druhé, ale ani sebe sama, neklamme a běžme poctivě za jakýmkoli zvoleným tématem - ať už jde o drobný článek, studii, knížku či o velké kolektivní dílo.

O folklóru a folklorismu jsem spolu s kolegou Oldřichem Sirovátkou vedl v roce 1984 terminologickou rozpravu na 14. etnomuzikologickém semináři ve Strážnici. Zkráceně pak vyšla v Národopisných aktualitách 1985. Tištěná verze bohužel hodně utrpěla zejména tím, že se odstranila málem všechna nesouhlasná stanoviska a že se otupilo mnoho hrotů. Nejde jen o subjektivní pocit, dalo mi to najevo více účastníků semináře. Kromě folklorismu je ale i v té prokrácené verzi brán zřetel též k jiným termínům, jako jsou např. "pseudofolklor" nebo "fakelór". "Fake" znamená "padělek", "napodobenina". A věřte či nevěřte, je tam i zmínka o Zdeňku Galuškoví, jemuž se jakožto "slováckému lidovému (!) vypravěči a výtvarníkovi (?)" dostalo na sklonku října 1994 pocty stát se čestným občanem města Brna. Tak rozhodli konšelé. Slovácko to odsúdilo! - nazval jsem na stránkách Národopisných aktualit 1971 kritickou glosu k pořadu brněnské televize inspirovanému druhým ze dvou tolik vynalézavých názvů jeho známých knížek. To jsem si však jenom bláhově myslel. Slovácko to neodsoudilo! (O jeho ještě špatnější písňové sbírce vydané po roce 1989 jsem pak už raději mlčel.) Galuška zkrátka rozséval svůj fakelór do světa dál plnými doušky a všemi možnými médii. A tak když mu byl před pár lety za týž fakelór udělen titul zasloužilý umělec, proč by dnes nemohl být čestným občanem moravské metropole?...

K poslednímu bodu - o Národopisné revui - jen dvě věty: Na redakčních radách se snažívám o velmi otevřené připomínky. Přeji tomuto časopisu především hodně dalších autorů a mnoho nebojácné mladé krve.

PhDr. Jiří Pavelčík, CSc., nar. 11.3.1934 v Brně. 1957-1992 Archeologický ústav ČSAV Brno (expozitura Opava), 1992-1994 Památkový ústav Ostrava, Archeol. odd. Opava, od 1. 8. 1994 Slovácké muzeum Uh. Hradiště. 1957-1971 amatérsky vedl národop. odd. Muzea JAK Uh. Brod, zakládající člen souboru JAKUB (1950) - gymnasium Uh. Brod, Olšavy Uh. Brod (1953) a Suverénní slovácké obce Výhonek Opava (1958 - člen výboru: syndikus), výkonný starosta Klubu Štěpánů pro rok 1994.

I když jsem po celou dosavadní profesionální praxi pracoval jako prehistorik, přece jsem si vždy našel čas na národopis, který jsem vystudoval jako druhý obor. Ostatně spojení obou příbuzných specializací, které ve světě tvoří součást jednoho vědního oboru "anthropology", mně

pomohlo řešit řadu problémů obou disciplín. Navíc propojení s přírodními vědami, tak bytostné pro prehistorii, mně umožnilo i nové, neotřelé pohledy na etnografickou problematiku.

K daným otázkám:

Osobně se domnívám, že bychom se měli více věnovat hmotné kultuře, a to jak po stránce deskriptivní, tak i kartografické. Rovněž jevy sociální a duchovní kultury čekají na zanesení do map. Jednoduše řečeno, chybí nám národopisný atlas Moravy a Slezska. Sám se pokouším o územní vymezení deseti typů zabijačky, které se mně podařilo na Moravě a ve Slezsku zjistit a o rozhraníčení letnicových zvyků jízdy králů a "škvaření vajec", které se v podstatě vzájemně vylučují, obdobně jako úvodnice a úvodní pleny.

Folklorismus je podle mne pro komerční praxi využitý a do života obyvatelstva nově implantovaný folklór. Je to obdoba svérázu čtyřicátých let. Zprvu se zaměřoval na lidovou hudbu a tanec, v současnosti zasáhl i různé výrobce. V obou případech bohužel často jako kýč. Jeho vztah k vědeckému národopisu bych viděl v tom, že v praxi uplatňuje některé jeho poznatky a naopak přináší ohlasy svých vlastních "výzkumů" o jevech, o nichž jsme nebyli informováni.

Národopisnou revue považuji za jeden z našich předních národopisných časopisů. Rád bych v ní našel více článků o problematice hmotné kultury. Jak já osobně bych mohl přispět ke zpestření jejího obsahu? Mít více času, abych mohl pro ni napsat články.

PhDr. Alena Jeřábková, nar. 23.3.1934 v Bratislavě. 1957-1962 a znovu od 1972 Univerzitní knihovna a Knihovna Jiřího Mahena v Brně, od 1976 profesorka na Střední knihovnické škole v Brně, od 1993 též na Soukromé škole cestovního ruchu, od 1962 externí učitelka FF MU.

Po ukončení studia národopisu a dějin umění na brněnské filozofické fakultě jsem neměla naději na uplatnění ve svých oborech. Nastoupila jsem tedy do zaměstnání v Univerzitní knihovně, kde mi vysokoškolské studium neuznali za vyhovující a tak jsem musela absolvovat obor knihovnictví na Osvětové škole, složit další maturitu a pak ještě dálkově studovat vědecké informace a knihovnictví na tehdejším Institutu osvěty a novinářství Karlovy univerzity. Obou směrů vzdělání jsem se snažila využít při sestavování bibliografií a o své vědomosti a zkušenosti z původní specializace se už po léta dělím s brněnskými posluchači národopisu. Výsledky mé snahy o zvýšení kvalifikace vykonáním všech aspirantských zkoušek zmařil v normalizačních letech jediným škrtem pera městský výbor všemohoucí strany.

Problematiku současného národopisu vidím jako jeho doživotní externistka především v tom, co mi volný čas umožňoval soustavněji sledovat, to jest v odborném studiu lidového oděvu z hlediska ikonografického, typologického a srovnávacího. V této badatelské sféře dosud postrádáme základní terminologii, materiálová báze studia je i přes množství dílčích popisných studií stále ještě chudá, hlavně pokud jde o starší fáze vývoje, k nimž nepochybně existuje množství zpráv v neprozkoumaných archivních fondech atd. Na opačném pólu stojí stranou pozornosti objasňování

umělých zásahů do formování zatím poslední podoby kroje jako jednoho z nejvýraznějších projevů procesu, jemuž říkáme folklorismus a jehož produkty jen velmi váhavě vyčleňujeme z obrazu, který zanechal ústrojný vývoj oděvu a který především může být východiskem k výkladu o jeho genezi a k úvahám o jeho vazbách k oděvu jiných kulturních oblastí a jiných společenských vrstev. K poznávání vlivu českého hnutí folklorismu by mohla při svém zaměření přispívat též Národopisná revue.

PhDr. Jan Šťoviček, nar. 17.1.1943, Ptice, o. Praha - západ. 1966-1968 muzeum Kladno, 1968-1972 muzeum Slaný, 1972-1986 Národní muzeum v Praze, nyní odborný pracovník Národního technického muzea Praha.

Aktuálními se jeví teoretické otázky a potřeba systematicky řešit národopisnou dokumentaci (současnou i retrospektivní). Stále často je zbytečně z prostorových důvodů apod. ničen hodnotný sběrový materiál, písemné pozůstalosti badatelů, národopisných pracovníků apod., amatérské filmy a videozáznamy atd. mnohdy zachycující jedinečné a již neopakovatelné jevy či projevy zanikající lidové kultury. Je třeba počítat i s tím, že bude stoupat také cena historických dokladů, které by bylo zapotřebí podchytit.

Folklorismus je široká reflexe folklórního i etnografického projevu v období zanikající tradiční lidové kultury, která se projevuje jejich reminiscencí a znovuformováním v nových polohách. Folklorismus by měl být předmětem zájmu vědeckého národopisu jako projev typický pro 20.století.

Národopisná revue je potřebný časopis, který má své místo vedle Českého lidu a dalších periodik a sborníků. Zvláště potěšitelné je, že se věnuje i projevům lidové kultury v regionech, a to zvláště tam, kde tradice lidové kultury je stále živá. Velice cenné jsou i příspěvky z dějin etnografie a folkloristiky. K zpestření obsahu mohou přispět sám především aktualitami z etnografické muzeologie.

Doc., PhDr. František Vrhel, CSc., nar. 28.5.1943 v Klatovech. Ředitel Ústavu etnologie FF UK v Praze.

Za základní problém považuji internacionalizaci naší disciplíny. Nejednou jsem o tom mluvil, nyní bych se tento problém pokusil shrnout. Primární výraz internacionalizace nacházím v trojím ohledu. 1) Zahraniční pobyty studentů i učitelů včetně společných projektů se zahraničními partnery. Dokladem z doby nejnovější může být společný projekt o nacionalismu se švýcarskými kolegy. 2) Zvláštní pozornost by měla být věnována možnostem terénních pobytů studentů v zahraničí. Jsou to právě tyto pobyty, bez nichž si nelze představit postupné zavádění studia

sociokulturní antropologie, nemá-li být toto studium pouhým čtením antropologických knih. Tyto pobyty pokládám nejen za neaktuálnější, ale i za největší problém. 3) Hostující profesori jsou pro výukové programy, jak se mi zdá, zcela nezbytní a Ústav etnologie má s hostujícími profesory vynikající zkušenosti. Připomenu jen, že prof. Garvinovi a posléze i prof. Salzmannovi vděčíme za instauraci lingvistické antropologie v této zemi.

Instauraci kulturní antropologie, o níž jsem se zmínil, lze pokládat jen za jinou podobu otázky internacionalizace disciplíny a v současnosti o antropologickém studiu uvažujeme jako součásti regulárního studia etnologického, ale perspektivně se budeme snažit o prosazení sociokulturní antropologie jako samostatného oboru II. cyklu.

PhDr. Josef Kandert, CSc., nar. 22.7.1943 v Praze. Předseda Národopisné společnosti, pracoval a pracuje v Náprstkově muzeu v Praze, od roku 1991 přednáší sociální antropologii na Fakultě sociálních věd UK v Praze.

Za neaktuálnější problém považuji skutečně objektivní zhodnocení stoletých dějin našeho oboru - nejenom posledních 40 let jak někteří kolegové činí - a klidného a objektivního konstatování všech úspěchů i neúspěchů. Zdůrazňuji ono klidné a objektivní konstatování, protože cílem by nemělo být zlikvidování kolegů (kritiku vedoucí k zlikvidování kolegy považuji za klasické dědictví posledních socialistických desetiletí, kdy obvykle tzv. "objektivní" kritikou začínala profesionální a pak i existenční likvidace jedince), ale zjištění chyb a omylů, jimž by bylo dobré se v příštích letech vyvarovat. Něco na způsob dávného hesla Gollovské školy minulého století "padni komu padni". Pokud se podaří nastolit ovzduší kolegiální diskuse o problémech oboru, pak již nebude tak těžké řešit i další problémy jako je např. uzavřenost našeho oboru a ignorování myšlenkových proudů v Evropě a případně i ve světě. Pak totiž přestane být přejmenování etnografických pracovišť na etnologická jen magickým úkonem /či demonstrací/ a stane se skutečným znamením změny způsobu práce i myšlení. Co se týče vlastního předmětu etnografického/etnologického bádání příštích let, tak to si starosti nedělám. Jsem toho názoru, že vždy bude co zkoumat - konečně již před sto lety se vedly debaty o zániku "tradiční kultury" a tedy o problému co se bude zkoumat napříště a jak nás učí dějiny oboru materiálu v žijícím terénu neubýlo.

Nejsem specialista v tomto oboru, ale pojem "folklorismus" chápu jako jednu vývojovou etapu kulturního jevu. Domnívám se, že kdybychom žili před sto lety, považovali bychom za "folklorismy" jevy, které by naši potomci v roce 1994 považovali za klasické ukázky "tradičního folkloru". Folklorismy by měly být zkoumány jako každý jiný kulturní jev (slovenští kolegové se tomuto výzkumu věnují dosti intenzivně).

Svým zaměřením je Národopisná revue patrně určena širší, neprofesionální veřejnosti, což jistě souvisí s komerční stránkou věci. Abych řekl pravdu, více se mi líbily Národopisné aktuality, ale možná, že je to jen věc zvyku. Moje specializace mne poněkud vzdaluje náplni tohoto časopisu,

pokud ale najdete téma či problémy, jimiž se zabývám a budou podle Vás v souladu s náplní Vašeho časopisu, rád se dám do psaní.

Jiřina Veselská, nar. 12.10.1943 v Petrovicích (o. Třebíč). Náměstkyně ředitele Muzea Beskyd ve Frýdku - Místku.

Děkuji za Váš dopis, jehož obsah mně znovu připomíná, že nemohu ráno vstávat bezbolestně, neboť -cet se změnilo v -át. Nevím jestli tento přírodní jev by mne mohl opravňovat k jakýmkoliv soudům. Naopak se zdá, že čím delší dobu pracuji "v oboru", tím se mé mladické odsudky a názory rozplývají. Je to jako když znáte jednu knihu k problému a pak si pořídíte bibliografii a čtete a čtete.

Možno-li bez nároků na realizaci podotknout k Národopisné revui cosi, pak to, že téměř polovina a snad i více etnografů pracuje v muzeích. Jistě jsme téměř všichni abonenty, ale mnoho se ke svému zaměření nedozvíme. Protože jsem teprve v druhém místě (nepočítám-li za studii Etnografický ústav MZM) a vždy to bylo muzeum, které mne živilo, byla bych ráda, kdyby se těmto dělníkům oboru věnovalo více pozornosti. Práce v muzeu se zdá být každodenním dobrodružstvím nejenom mně.

Mám-li říct, co se mně jeví jako nejaktuálnější, pak splnění plánů kdysi formulovaných k poznání historie, heuristiky a bibliografie oboru. Také slovník osobností je jinde než v knihovničce. Byla bych ráda, kdyby naše generace mohla říct, že uzavřela počet s dosavadním konáním a vykročila se znalostí minulosti do budoucnosti. Asi nelze dost dobře formulovat nové cíle, není-li dostatek vědomostí o tom, z čeho můžeme čerpat a s čím srovnávat.

Tituly nevlastním, narodila jsem se ve stejný den jako Čeněk Zíbrt, jenže o 79 let později. Odtud však asi ta láska k bibliografii ...Od října 1965 jsem pomáhala v EÚ MZM v Brně, od března 1966 ve Valašském muzeu v přírodě, od ledna 1968 ve frýdeckém muzeu, kde působím dosud a jak pevně doufám, vydržím zde až do odchodu na nezasloužený odpočinek.

PhDr. Dagmar Adamcová, CSc., nar. 5.12.1943 v Blatnici p. sv. Ant., o. Hodonín. 1969-1978 Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze, 1983-1991 Ústav pro kulturně výchovnou činnost MK, 1992- dosud Kancelář Akademie věd ČR, vedoucí zahranič. odboru.

Domnívám se, že přednostně by měla být vyrovnána disproporce vzniklá v uplynulých letech mezi jednotlivými soubory národopisu: etnografie - folkloristika - etnologie - antropologie. S ohledem na perspektivu využitelnosti národopisu pro současnost jsem přesvědčena o tom, že by našemu oboru dále prospělo, kdyby na úkor specializace směřoval postupně k universálnímu pojetí. Částečně by tomu možná napomohlo úzké a aktivní napojení na činnost příslušných

mezinárodních organizací, zčásti i reorganizace výchovy studentů zprostředkováním jejich přístupu na přednášky, zdánlivě s národopisem nesouvisejícími (dějiny umění, hudby, divadla, sociologie, jazykověda, slavistika, germanistika, romanistika, orientalistika apod.). Omlouvám se, pokud už popisuji jenom stav, do něhož národopis dospěl. Pracuji dlouho mimo obor a jeho vývoj sleduji okrajově. Navíc na jeho stav nahlížím pouze z ohraničeného pohledu pražských institucí, nikoliv v komplexním pohledu celorepublikovém.

Folklorismus jakožto historický jev pokládám v jeho umírněné podobě za neškodný projev vlastenectví či lokálpatriotismu a tím také za nedílnou součást vědeckého národopisu.

Národopisnou revui (asi k vlastní škodě) bohužel nesleduji.

PhDr. Naďa Valášková, CSc., nar. 21.2.1944 v Prešově. Od 1972 pracovnice ÚEF ČSAV, nyní AV ČR v Praze.

Dosavadní výsledky v oboru etnografie jsou nejednoznačné kvality jak v oblasti teoretické, tak i v oblasti shromážděného empirického materiálu. Avšak i přes současný nával kritiky domnívám se, že přínos etnografie v poznání určité části dějinného vývoje společnosti je nezanedbatelný. Jistě bude třeba některé poznatky nově interpretovat, nadále odstraňovat mezerovitost a jednostrannost. Úkolem zůstává i zefektivnění zpřístupnění velkého množství získaného materiálu pro jeho další využití (etnografický atlas, muzejní kolekce, bibliografie atd.).

V budoucím období by se měli etnografové více orientovat na současné procesy zejména v sociální sféře, seznamovat se s novými trendy a aplikovat je ve své práci. Z hlediska společenského i etnického bylo by žádoucí věnovat pozornost např. změnám v etnické oblasti v důsledku nárustu interetnických kontaktů uvnitř státu i mimo něj.

Pokud jde o folklorismus - výstižně o něm pojednává O. Sirovátka právě v tomto časopise (1992, č.2), který nastínil i okruhy dalšího bádání v dané oblasti vyznačující se komplexností přístupu. Zde bych obzvlášť zdůraznila důležitost psychologické funkce folklorismu, zejména v současné době s relativně intenzivním tokem informací negativního (až brutálního) charakteru. Folklorismus je schopný vyvolávat pozitivní emoce u širokého okruhu obyvatelstva, rozvíjet pozitivní aktivity. Z tohoto hlediska je vhodné, aby odborníci přispěli k cizelování této hodnoty, pomohli při výběru repertoáru a jeho prezentaci, při odstraňování některých nedostatků (nevkusných projevů apod.).

Národopisná revue plní funkci populárně-vědeckého časopisu v souladu s redakčním záměrem, takže může uspokojit širší okruh čtenářů včetně odborníků, neboť jsou zde i erudované odborné příspěvky. Zajímavý je též prostor věnovaný názorům jednotlivců na fenomén lidové kultury. Škoda, že některé fotografie zejména po technické stránce nejsou vždy kvalitní.

Jízda králů. Foto Jaroslav Uherka, r. 1981

K Františkovým šedesátinám publikovala v r. 1987 na stránkách Národopisných aktualit pěkné řádky Tatjana Pelišková. Ocenila zde nejen jeho výrazný vypravěčský dar, ale shrnula také všechna jeho základní životopisná data a stručně zhodnotila i jeho nejdůležitější aktivity: zakončení vysokoškolského studia výbornou diplomovou prací o lidových hudebních nástrojích na Moravě (1956), přepisy a úpravy pro BROLN, které jdou do stovek, a spolupráci s ÚEF ČSAV, kam přispěl mnoha zápisy písní podle magnetofonových nahrávek. - Uměl to rychle a znamenitě!

V tom rozhovoru s T. Peliškovou vzpomíná František mezi jiným i naše společná studia - jak jsme se v roce 1952 na filozofické fakultě MU ocitli v témže ročníku (až v druhém) při studiu národopisu a hudební vědy ještě v trojici s dávno už nežijícím Jaroslavem

Čechem. Každý jsme v prvním ročníku měli zapsáno něco jiného - Franta mimo národopisu dějiny umění, Jarda vedle hudební vědy estetiku a já jsem byl od oboru nejdál; přestupoval jsem na filozofickou fakultu z JAMU. Franta by uměl víc povídat o tom, v čem mě pak usměrňoval... Studium národopisu a hudební vědy sám zužitkoval v diplomové práci - už vzpomínané. Ne náhodou stál proto u zrodu první expozice hudebních nástrojů ve Strážnici. Ze závěrečné písemné práce těžil hojně v časopise Lidová tvořivost a v redukci práci vydal též souborně, byť jen rotaprintem (ÚDLT Praha 1958, dva díly). Dosud bývá citována, a to i v zahraničí. A kdo chce psát o nástrojích pro lidovou hudbu na Moravě, může ji přehlédnout buď z neznalosti, anebo - což je horší - se záměrem. (Stalo se tak např. v jedné německy vydané syntéze z r. 1974.)

Je jistě škoda, že ve vědecké práci F. Dobrovolný nepokračoval dál. Bylo by možno rozvažovat nad tím, co všechno by mohl vykonat v oboru se svými výbornými teoretickými základy, se svou pílí i talentem. Ale k čemu by to vlastně bylo dobré? Jeho prostě bavilo praktické muzicirování. Je to však minus? Soudní lidé jistě ocenili a ocení, že Brněnskému rozhlasovému orchestru lidových nástrojů sloužil jako jen málokdo.

Dušan Holý

VZPOMÍNKA NA ADAMA PRANDU

PhDr. Adam Pranda, CSc., by se letos dožil sedmdesátky. Před deseti lety - u příležitosti jeho šedesátin - jsem v tomto časopise napsal, že tento vědecký pracovník Národopisného ústavu SAV, redaktor významných slovenských národopisných edicí, překladatel, předseda Slovenské národopisné společnosti a autor dlouhé řady knih a studií je životním optimistou se srdcem na dlani. I když jsme se s ním brzy na to (1. září 1984) rozloučili naposled, jeho dílo a vzpomínky na jeho přátelskou spolupráci se

Adam Pranda (20.5.1924-1.9.1984).

Foto H. Bakaljanová

Strážnici jako by dosud tkvěly v prostoru strážnického Ústavu lidové kultury.

Adam Pranda se narodil v Sněžnici u Čadce, vystudoval gymnázium v Klástore pod Znievom a přes těžké materiální podmínky po smrti otce vystudoval obory slovenština a filosofie na universitě Komenského v Bratislavě, kde v roce 1949 získal akademický titul.

V prvním období své vědecké aktivity se věnoval lingvistice a to, jak otázkám historického vývoje slovenského jazyka tak například i zvukové kultuře jazyka v divadelním a operním projevu. Ale už v polovině padesátých let se začal zabývat studiem výtvarných hodnot lidové rukodělné výroby.

V letech 1954 - 1958 vedl oddělení výzkumu a dokumentace Ústředí lidové umělecké výroby v Bratislavě a zařadil se tak mezi zakladatele novodobých aktivit této instituce. Z tohoto období pochází jak jeho studie o lidovém oděvu a o lidové kultuře hmotné na Slovensku, tak jedna z prvních velkých poválečných monografií o slovenském lidovém umění, kniha *Súčasní modranskí figuralisti*.

V roce 1961 přešel Adam Pranda do Národopisného ústavu SAV. Zde se stal nejenom organizátorem rozsáhlých výzkumných programů, v nichž se sám věnoval otázkám proměn tradiční lidové kultury v soudobé technické civilizaci, zejména vlivu kolektivizace na proces proměn současné vesnice, ale stal se zakladatelem a editorem významné edice *Klenotnice slovenskej ľudovej kultúry*. Jeho mnohostrannost se projevovala v tom, že stál u zrodu mnoha nových projektů národopisného studia. Pro potřeby studia interetnických procesů přeložil v první polovině sedmdesátých let knihu Ju. V. Bromleje *Etnos i etnografija* a k bádání o transmisi tradic přeložil z ruštiny několik studií věnovaným procesům současných proměn lidové kultury.

Charakteristickým rysem Prandovy práce je snaha vzbudit širší zájem o výsledky vědeckého národopisu. Proto psal řadu populárních článků, tvořil scénáře televizních pořadů a spolupracoval s mnoha vědeckými i osvětovými institucemi. Do tohoto okruhu patří i jeho práce v redakci *Národopisných aktualit*, při vytváření a odborném hodnocení keramických a ostatních sbírek *Ústavu lidové kultury*, a při aktivní účasti na strážnických odborných sympóziích.

I jen letmý nástin Prandovy badatelské, editorské, organizační i popularizační aktivity je příkladem svědomité pracovitosti, tak potřebné i nastupujícím generacím národopisců. Proto na něj rádi, s úctou i láskou, vzpomínáme.

Josef Jančář

Slávek Volavý, Jožka Tomeš, Adam Pranda, Oldřich Sirovátka, Václav Frolec ... jména těch, kdož se výrazně zapsali nejen do historie Ústavu lidové kultury ve Strážnici a do povědomí široké veřejnosti, ale i do dějin českého a evropského národopisu, i když jim nebylo dopřáno dokončit životní dílo.

Václav Frolec, profesor etnografie na Masarykově univerzitě v Brně, dlouholetý předseda programové rady Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici, spoluzakladatel časopisu Národopisné aktuality a aktivní spolupracovník "strážnického" Ústavu lidové kultury, by se 27. září tohoto roku dožil šedesátky. Co všechno mohl napsat, kolik práce ještě mohl vykonat, kdyby mu byla dopřána další léta.

Ještě 1. března napsal ze studijního pobytu v Münsteru své ženě: ... *Pokouším se vyrovnat mezeru ve svých znalostech současného bohatého myšlení v oblasti evropské etnologie. Kolik je to proudů! U nás se o nich skoro nic neví. Mám už bohatou bibliografii, do níž zahrnuji i historické práce o kultuře každodenního života ve středověku, o rolnických tradicích. Víím už, jak zpracovat Moravu, jaký směr by měl nabrat národopis u nás i v dalších zemích, mám mnoho podnětů pro řád rolnického života atd. atd. Je to úžasné a změnilo to patrně celkový směr a styl mé práce. Ještě je na to čas! Nebyl - alespoň ne pro Václava Frolce: 14. května 1992 ho v knihovně národopisného semináře na univerzitě v Münsteru dostihla smrt. V roce jeho nedožitých šedesátin vydal Ústav lidové kultury ve Strážnici bibliografii jeho prací, zahrnující neuvěřitelných 819 titulů knih, studií, recenzí, zpráv i rozhlasových a televizních scénářů. A při vši vědecké a pedagogické práci se ještě stačil věnovat organizaci národopisných aktivit zejména na rodném Slovácku.*

Většina těch, s nimiž se Václav Frolec v životě setkal, se vyjadřuje, že v něm neodešel jenom

vědecký pracovník a vysokoškolský pedagog, z jehož podnětů vznikaly pozoruhodné projekty (jakkoliv někdy i poplatné době v níž žil), ale i jejich neúnavný organizátor a realizátor. I když Frolcovo dílo zhodnotili jeho vědeckí spolupracovníci a žáci v medailonech k jeho padesátinám (například J. Botík ve Slovenském národopise nebo J. Souček a Věra Šepláková v Národopisných aktualitách), i v dlouhé řadě nekrologů v roce 1992 a na samostatné vědecké konferenci, uspořádané na Masarykově univerzitě letos v den jeho nedožitých šedesátin, připomínáme Frolcovo jubileum i v tomto časopise, jemuž právě před třiceti lety pomáhal na svět.

V Ústavu lidové kultury ve Strážnici od sedmdesátých let pracovala řada jeho žáků, s jejichž pomocí zde realizoval mnohé ze svých záměrů. K prvním patřilo Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy. Když se totiž nepodařilo zahájit výstavbu slováckého národopisného muzea v přírodě v Uherském Hradišti s pomocí pracovníků tehdejšího Krajského památkového střediska v Brně, prosadil jeho budování ve Strážnici.

Dalším jeho realizovaným projektem byla strážnická mezinárodní sympozia k otázkám využívání tradic lidové kultury. Strážnický ústav vytvářel pro tato sympozia příznivé podmínky, jak to dokládá edice sborníků Lidová kultura a současnost, jejichž byl Václav Frolec editorem. Odbornou spoluprací s tehdejším odborem kultury a kulturní komisí jihomoravského KNV ve funkci předsedy programové rady strážnického Mezinárodního folklórního festivalu (1969-1990) pomáhal vytvářet podmínky i pro rozvoj odborné činnosti Ústavu lidové kultury.

I když už nikdy nebude posuzovat scénáře nových strážnických pořadů nebo formulovat nové projekty, jeho myšlenky a názory jakoby tkvěly v atmosféře strážnických aktivit, jeho dílo je se Strážnicí trvale spjato a nebude zapomenuto.

Josef Jančář

SOUČASNÍ NOSITELÉ KRAJKÁŘSKÝCH TRADIC NA CHODSKU

Paličkování krajek prožívá v dnešní době v pohraničních oblastech západních Čech neobvyklou konjunkturu. Především zájem německých občanů je hlavní příčinou neobyčejného rozmachu tohoto druhu činnosti.

Rodina Tauberových z Postřekova patří však už dlouhá léta k tradičním výrobcům paličkových krajek. Eliška Tauberová je zástupkyní nejmladší generace. Je jí 24 let a pracuje jako zdravotní sestra v domazlické nemocnici. Paličkovat začala ve svých 14 letech a hodně se naučila od své babičky a tety. Sama o svých začátcích říká: "Babička si samozřejmě přála, aby někdo z rodiny v tradici pokračoval. A protože jsem byla nejmladší ze všech vnoučat a nikdo ze starších nejevil o paličkování velký zájem, byla jsem to nakonec já, koho si babička vybrala za svého nástupce. Nebylo to vůbec lehké. Často ke mně babička třeba po dvou hodinách práce přišla, objevila chybu na svém začátku a já jsem musela další dvě hodiny párat." Eliška Tauberová se věnuje paličkování pouze jako koníčku. Ví, kolik dá paličkování práce a námahy, a proto musí obdivovat svou babičku. Marie Tauberová (1905-1990) si začala touto prací přivydělávat v 5 letech. Tehdy zemřel její otec na tuberkulózu, na statku zůstala pouze matka s dcerami a každý výdělek byl dobrý. Krajky se používaly jako součásti krojů, v domácnostech. Největšího rozkvětu dosáhlo krajkářství v Postřekově a na Dílech za 2. světové války. Postřekov byl tehdy rozdělen na německou (sudetskou) a českou část a už tehdy to byli Němci, kteří svým zájmem o paličkovanou krajkou podnítili neobvyklý rozvoj. Paličkovalo se snad v každé chalupě - a nejenom ženy, ale i muži. Krajky se potom prodávaly německým občanům a ti dováželi materiál i předlohy a vzory na dečky, ubrusy i metrové krajky. Po 2. světové válce se Marie Tauberová nadále zdokonalovala v dalších technikách (seznamila se

s vambereckým typem krajky - do té doby na Chodsku neznámým). Ve škole paličkování, kterou začala navštěvovat v r. 1951, poznala nové druhy vazeb (tylovou, křížovou) a především figurální motivy. Po založení ÚLUVu se stala jeho zaměstnankyní. Podle předloh profesionálních návrhárek, které přicházely z Prahy, vytvářela především figurální krajky, z nichž nejoblíbenější se pro ni stal motiv "pražského jezulátka". Je jistě zajímavé, že podle nákrešů zasílaných z Prahy se na Chodsku vyráběly i krajky pro valašské kroje. Jako domácí pracovnice musela paličkovat i deset hodin denně, protože výdělky nebyly příliš vysoké. Brzy se stala zaměstnankyní ÚLUVu další členka rodiny - její dcera Marie Volfiková, roz. Tauberová, která zde pracovala 25 let.

Jako materiál se používá většinou lněná příze, háčkovací příze a lurexové nitě, k základnímu vybavení patří válec - palice a mnoho párů paliček, na Chodsku nazývané kripedle. Předlohy návrhárek nebyly pouze pasivně přejímány, po dohodě s pražským centrem krajkářky buď návrhy upravovaly, nebo samy vytvářely další. Jiné motivy se získávaly překreslováním vyšívacích předloh, ale stále častěji se objevovaly v různých časopisech. Krajkářky potom sestavovaly vzorníky, které dědily a dědily z generace na generaci, stejně jako dovednost krajky vytvářet.

Klára Nosková

SEDMÝ ROČNÍK MEZINÁRODNÍHO FESTIVALU DECHOVÝCH A FOLKLÓRNÍCH SOUBORŮ ZLÍN '94

Od 7. do 10. července ožil tradičně čínorodý a vždy poněkud uspěchaný Zlín hudbou a tancem. Vzдор totální nepřízni počasí vytvořilo tu příjemnou festivalovou atmosféru deset zahraničních (sedm dechových a tři folklórni) a patnáct tuzemských (šest dechových, čtyři dospělé a pět dětských folklórni) souborů. Zlíňané si mohli podle svého vkusu vybrat z

několika typů pořadů. Ve čtvrtek od odpoledne do podvečera a v pátek ráno i odpoledne vyhrávaly dechové orchestry v ulicích různých částí města. V pátek večer měly premiéru pořady komponované z příspěvků převážně zahraničních dechovek a folklórních souborů, které pokračovaly tanečními zábavami pro diváky. Jejich dějištěm byla podlaží na náměstí před radnicí a před Domem kultury.

V sobotu dopoledne přilákal na Třidu Tomáše Bati početné publikum festivalový průvod, jemuž přálo počasí a jehož ozdobou se stal italský praporečnický soubor ASTA. Odpoledne začal podle plánu velký show program dechových orchestrů s mažoretkami ve zlínské sportovní hale. Ve stejnou dobu měla začít před radnicí přehlídka folklórních souborů. Liják však posunul její začátek o hodinu později. Diváci, účinkující i pořadatelé vydrželi a pořad byl pěkný. Zaujalo v něm vystoupení Valašského souboru Kašava, který uvedl premiéru nového programového bloku s názvem: "Hody v Hruběj hospodě aneb fryštacká chaso na zól", v němž zpracoval folklór venkovského městečka z pomezí Valašska a Hané v objeveně rekonstruovaných městských krojích. Večer byly na obou zmíněných pódiích opět smíšené pořady sympatické širokým žánrovým záběrem vyvolávající příjemnou atmosféru vzájemného porozumění diváků s různým žánrovým zaměřením a vkusem.

Začátek přehlídky dětských folklórních souborů opět zmařil lijavec. Našli se však diváci, kteří pod deštníky vytrvali a tak obětaví pořadatelé opět uvedli podium do přijatelného stavu a členové zlínských dětských folklórních souborů Vínek, Vonička II a III, Fryštáček z Fryštáku a Mladá Kašava s chutí a elánem vystoupily. Festival vyvrcholil dechovkovým maratónem, jemuž bez nadsázky vévodil Velký dechový orchestr Domu kultury ve Zlíně s dirigentem a aranžérem Jaroslavem Bílým, s perfektními výkony mažoretek a taneční skupiny choreografky Anne Marie Mědílkové. Početné a zasloužené dechovkové občectvo bylo navýsost spokojeno.

Pořadatelé zlínského festivalu, jímž je Sdružení pro organizační zajištění mezinárodního festivalu dechových orchestrů a folklórních souborů, se ve spolupráci s Úřadem města Zlína (jeho odborem školství a kultury); zlínským Domem kultury a ministerstvem kultury ČR podařilo uskutečnit kulturně společenskou akci, která má svou osobitou tvář, zřetelně identifikovatelnou mezi akcemi podobného druhu existujícími v České republice. Ve Zlíně se také daří vytvářet vnější prostředí, které vtahuje čím dál větší okruh jeho obyvatel k aktivní účasti na pohodové atmosféře festivalu. Velkým přínosem v tomto směru bylo vybudování kvalitního slavnostního osvětlení významných budov v centru města, které mělo o festivalu premiéru. Přínosem sice ne tak atraktivním, ale přesto patrným a důležitým byl nápaditý způsob prodeje vstupenek, které slušně, úsměvně a vtipně nabízeli mladí chlapci a děvčata ve festivalových tričkách (byl o ně zájem a kupovali si je hlavně zahraniční účinkující) a dokázali těch vstupenek prodat za 45.000 korun. Zájem budil i počasím deptaný trh lidových výrobců a graficky nápaditě řešená programová brožura.

Folklórní soubor Portáš z Jasenné ve festivalovém průvodu. Foto Z. Švenda.

Satelitní pořady zlínského festivalu se uskutečnily v lázeňském městě Luhačovicích. V pátek tu koncertovaly dechové orchestry ze Švédska a Nizozemí, v neděli prošel městem průvod a vystoupily na podiu naproti kolonádě folklórní soubory ze Slovenska, Maďarska a Ukrajiny, praporečníci z Itálie a dechové orchestry z Francie, Belgie a Itálie. Užitečnost takovéto kooperace mezi dvěma kulturními centry v regionu je evidentní a schopnost efektivní a věcné spolupráce zlínských a luhačovických organizátorů nelze neoznačit za následováníhodný příklad maximálního využití finančních prostředků vložených do této kulturní aktivity.

Připočteme-li k tomuto výčtu i skutečnost, že se v realizačním týmu festivalu objevily vedle zkušených "festivalových harcovníků" nové, převážně mladé tváře, podali jsme bilanci opravňující k optimistickému názoru na budoucnost Mezinárodního festivalu dechových a folklórních souborů ve Zlíně. K optimismu nás vede i vědomé, intenzivní úsilí pořadatelů o to, aby se festival stal se vším všudy svátkem ve městě a pro město - pro ty, kdo v něm žijí a tvoří, aby byl Zlíňanům zdrojem kulturní pohody i motivací ke kulturní činnosti.

Karel Pavlíšek

Dechový orchestr z Belgie. Foto Z. Švenda.

IV. MEZINÁRODNÍ FOLKLÓRNÍ FESTIVAL ŠUMPERK

Festival, konaný ve dnech 19.-21. srpna 1994, navazuje volně na dřívější, nazývaný Roztančená ulice, který se vyvinul z předchozích přehlídek vesnických mládežnických folklórních souborů, pořádaných od začátku sedmdesátých let. Roztančená ulice ve druhé polovině osmdesátých let s finančními potížemi hlavního pořadatele (Český ÚV SSM) zanikla a Šumperk si nyní v nových společenských podmínkách buduje tradici novou, vycházející z místní iniciativy.

Festival má šest spolupořadatelů (Ministerstvo kultury ČR, Folklórní sdružení ČR, Okresní úřad a Městský úřad v Šumperku, Dům kultury v Šumperku a Soubor lidových písní a tanců Markovice z Postřelmovy), ale hybnou silou je soubor Markovice a zejména jeho vedoucí a současně prezidentka festivalu Libuše Dřtilová. Organizační zázemí má v Domu kultury a jeho řediteli Vladimíru Rybičkoví.

Festivalu se zúčastnilo devět dospělých a pět dětských souborů v devíti pořadech, dalšími pořady byly tři koncerty dechové hudby a dvě veselice, tedy programu na tři dny až až. Návštěvnost, aspoň v tom dni, kdy jsem se mohl zúčastnit, byla slušná.

Specifikou festivalu, snad dědictvím po Roztančené ulici, snad podle vzoru mnohých festivalů v západní Evropě, jsou menší samostatná vystoupení souborů na několika místech města i v okolních obcích (Velké Losiny, Libina, Václavov, Bludov) a průvod, který je opět spíše sérií krátkých vystoupení ve středu Šumperku.

Během jednoho dne svého pobytu jsem shlédl pět pořadů. Z nich zaujalo zejména zahájení festivalu před městskou radnicí - představování souborů starostovi města s krátkými tanečními ukázkami z jejich programu. Pořad Až půjdeš do světa, zastav se, konaný v pěkném parkovém prostředí Letního divadla, byl sestaven jako sled volných vystoupení devíti

dospělých souborů. Podle informací prezidentky festivalu jsou obdobně vytvářeny i ostatní společné pořady. Organizátoři vidí smysl festivalu v samotném setkání folklórních souborů a ve vytvoření ovzduší dobré pohody a přátelství pro ně i pro diváky, proto soubory repertoárově nijak neomezuji a při společných vystoupeních jim dávají na pódiu k dispozici stejný čas. Tento přístup, běžný ostatně na většině zahraničních festivalů, má však svoje úskalí. Tak pět českých souborů v tomto pořadu uvedlo tanec dráteník, každý samozřejmě ve své regionální podobě, ale píseň zazněla vždy stejná a některé rozdílly taneční nebyly pro běžného diváka zajímavé.

Z domácích souborů na mne nejsympatičtější zapůsobily vtipné choreografie a hudební úpravy Podještědského souboru z Liberce, zemitost některých čísel Javorového z Třince a vervní výkon Markovice z Postřelmovy, jíž výborně hraje mládežnická dechovka Moravská Sázavěnka ze Zábřehu. Sedmikvítek z Frenštátu pod Radh. uvedl ve svém pořadu dvě věkové kategorie souboru a jeho vystoupení postrádalo spád. Dále se festivalu zúčastnil pečlivě oblečený Hanák z Troubek a Valašský soubor písní a tanců ze Zubří.

Zahraniční soubory byly tři - Grupo folclórico Santo Stefano ze San Eleny v Sardinii, soubor Jan Sandanski z Negotino v Makedonii a Vagonár ze slovenského Popradu s východoslovenskými tanci.

Dětskými soubory byly Sedmikvítek z Frenštátu pod Radh., Rozmarýnek z Prahy, Valášek z Jeseníku a Čavdarče z Běloruska.

Festival přispívá k udržení a rozvoji folklórního hnutí a obohacení kulturního života města, jehož obyvatelstvo tvoří většinou přesídlenci do této dříve převážně německé oblasti a které proto stále ještě potřebuje poutavé a smelující kulturní činy.

Jan M. Krist

MEZINÁRODNÍ FESTIVAL UMĚNÍ, KALININGRAD 1994

Ve dnech 17. - 25. června 1994 proběhla v Kaliningradě velká kulturní akce sestávající ze tří souběžně probíhajících festivalů. Jednalo se o druhý mezinárodní festival umění svazu baltických měst, desátý mezinárodní festival televizních programů národní tvorby "Raduga" (Moskva) a druhý mezinárodní folklórní festival. Lze si položit otázku, proč se taková velkolepá akce konala právě v Kaliningradě. Vysvětlení je prosté. Kaliningrad je sídelní město volné ekonomické zóny "Jantar", která svým geografickým položením je vstupní branou Ruska do Evropy. Sousedství a železniční a silniční spojení s Litvou a Polskem, námořní a letecké spojení se zeměmi západní Evropy a někdejší historické vztahy tohoto území (východního Pruska) se všemi pobaltskými státy vytvářejí příznivé podmínky pro budoucí ekonomický i kulturní rozvoj města a oblasti.

Jak vyplynulo z projevů zástupců zainteresovaných institucí, na těchto postulátech je budován i kaliningradský mezinárodní folklórní festival, který má mít pro Rusko význam v jistém slova smyslu strategický. Po dvou ročnících lze říci, že ne pouze jantarová zóna, ale celé Rusko nepoznalo ještě festival většího rozsahu. Příkazem ministra kultury ruské federace byl tento festival zařazen do plánu důležitých mezinárodních kulturních akcí. Úctyhodný je i přehled zakládajících a podílejících se institucí, kterými jsou: Ministerstvo kultury Ruské federace, Unie baltických měst, administrativa města Kaliningradu a kaliningradské oblasti, studio národní tvorby televize Ostankino, státní instituce "Ruský dům národní tvorby", městská sdružení "Festival UBC Kaliningrad a kulturní a koordinační centrum "Blitz" z Moskvy.

Cílem organizátorů je rovněž získat pro tento festival statut UNESCO, a napojit jej na západoevropské folklórní hnutí. Ze zástupců těchto institucí byl na festivalu přítomen pan Jean Roche, zástupce

francouzské instituce "Espace Folklore et Culture". Hostem festivalu a zástupcem programové rady MFF Strážnice jsem byl též já. Mé pozvání vyplynulo z náhodného střetnutí s organizátory na tiskové konferenci k tomuto festivalu, která se konala v březnu v Moskvě, kde jsem pobýval v rámci naplňování projektu českého kulturního centra "Kultura bez hranic - Komenský v exilu". Z náhodného střetnutí se zrodila snaha po spolupráci a byl jsem zároveň vyzván, abych do Kaliningradu vybral nějaký moravský soubor. Z několika vytypovaných souborů nakonec pozvání přijal a festival absolvoval soubor Pentia z Boršic u Buchlovic.

Snaha organizátorů po kontaktech na západ od ruských hranic a po kontaktech zámořských se projevila i ve výběru souborů. Po dvou souborech zde mělo zastoupení Polsko, po jednom Francie, Bulharsko, Česká republika, Vietnam a Argentina. Z pobaltských republik bývalého SSSR se zúčastnily soubory z Litvy a Lotyšska, ze vzdálenějších oblastí státní Kozácký soubor písní a tanců ze Stavropole, soubory z republiky Tuva a Čukotky. Typický ruský folklór zastupovaly kolektivy z oblastí Kaliningradu, Novgorodu, Vladimíru a Orla.

Prolínání tří různorodých festivalů ovlivnilo i programovou strukturu jednotlivých pořadů. Ty probíhaly na několika jevištích současně. Jednak na třech otevřených scénách na ostrůvku v centru města poblíž mohyly Emanuela Kanta a dále v prostorách sportovního komplexu "Junost". Závěrečný galakonzert se konal na "Nižném" jezeru v centru Kaliningradu.

Mnohohrstevnost pořadů svázaná se snahou po pompéznosti přinesla na naše poměry nezvyklé spojení folklóru, historických tanců a karnevalové show, které se projevilo zejména v pořadech na Ostrově. Tam byly každý večer pořady zahajovány rekonstruovanou, nevím zda v prostředí Kaliningradu tradiční středověkou karnevalovou freskou zápasu smrti s karnevalovým rejem. S tímto nápadem korenspondoval i další dramaturgický plán, kdy byla představení souborů propojována výstupy karne-

valových masek (převážně novodobých) parodujících lidská konání. Když k tomu připojíme žánrovou různorodost vystupujících kolektivů od folklóru, přes kankán, tělovýchovná vystoupení až po historickou poému o ruských bohatýrech, byla to pro ortodoxní etnografy podívaná až bizarní. V karnevalovém show se však dalo najít i mnoho autentického. Jediným folklórním zážitkem byl pořad na prostém jevišti (Ruskoj ploščadke) s typickou kulisou březového hájku, kde soubory z okolí Kaliningradu a centrální oblasti Ruska předváděly klenotnicový typ pořadu zaměřený na letniční obyčeje. Z nich byly prezentovány "zakličky" (písně vzývající slunce, jaro), dále písne a obyčeje spjaté se svátkem sv. Trojice a Ivana Kupala. Vystoupení souborů ve skutečných krojích s jednoduchým dějovým aranžmá s důrazem na zpěvní projev a přirozenou prezentaci obyčeje ve volné přírodě (děvčata vila vínky pod břízkami, házela je na hladinu jezera, chorovody se tančily na louce, "kostrom" se vynášel s kulisou hořících fakulí, rakev s ním se spouštěla do vln jezera) vytvořilo scénický obraz až divukrásný. V této příkladné folklórní rekonstrukci vystupovalo pět folklórních skupin. Především zaujaly: "Rossiči" z Kaliningradu, "Kanitěl" z Orla a "Kuděsy" - folklórní divadlo pracující při muzeu v Novgorodě. Soubor Kuděsy na stejné scéně prezentoval též lidové divadlo "Car Maksimilian", rekonstruované dle ústního podání obyvatel vesnice Mšaga ze šimské oblasti. Lidové drama propojené zpěvy herců - ochotníků bylo předvedeno s takovým zaujetím a v humoristické nadsázce, že nejen pro etnografy, ale i pro přítomné diváky bylo rovněž nevšedním zážitkem. Prezence těchto žánrů folklóru našim festivalům chybí, kaliningradský počín byl v tomto směru příkladný.

Festivalové dění v Kaliningradě vrcholilo a našlo vlastně i svůj "kaliningradský" výraz jednak v úvodním průvodu městem a zejména v závěrečném galakonzertě na jezeře.

Defilé městem mělo ráz karnevalový a pro přihlížející bylo zajisté velkolepé. V čele průvodu na gazech ruské armády jel starosta města a čelní představitelé pořádajících institucí. Průvod zúčastněných folklórních a jiných různorodých kolektivů "umění" byl proložen alegorickými vozy se spoustou masek, v průvodě vyhrávaly vojenské dechové kapely a samozřejmě pochodovaly též majoretky. Na naše i evropské poměry průvod sledovalo až neskutečné množství diváků, kterých bylo víc jak 60 tisíc.

Podobně giganticky byl připraven též závěrečný galakonzert. Ten byl realizován u jezera, přičemž jeviště bylo obráceno k jeho hladině, aby jej mohli sledovat diváci z protějšího břehu, a bylo jich i tentokrát desetitisíce. Samozřejmě, více než stometrový odstup diváků od scény měl za následek, že taneční čísla nemohla být vlastně dobře vizuálně vnímána, naštěstí však nepřesáhla tři minuty a byla prokládána též hudebními vystoupeními, které hudební aparatura o výkonu 800 tisíc wattů dokázala divákům zprostředkovat (mimochodem šlo o aparaturu přivezenou z Moskvy bývalé hudební skupiny Veselé děti známé i v České republice). Pompézní pojetí scény zajisté souviselo s televizním záznamem tohoto galakonzertu do satelitní sítě. Nelze se proto divit tomu, že ze všeho čněla obřadnost, ceremoniálnost a patos. Hladina jezera sváděla k efektům. Po jezeru plavaly osvětlené lekníny, labutě a draci, na ozdobeném šlapacím člunu byla přivezena konferenciérka pořadu, z člunu dirigoval spojené kapely baltického námořnictva (byť z play-backu) jejich velitel. Monumentální byl úvod i závěr. Úvod obstaraly fanfáry a salva světlic, na závěr tancovaly všechny soubory v karnevalovém rejži za světelných efektů bohatého ohňostroje. V žánrově různorodých vystoupeních se postupně představily taneční dětský kolektiv "Jantariki" z Kaliningradu, s blokem ruského folklóru kolektiv "Rossiči", "Ajuška", "Volnica", "Kuděsy" a "Kanitěl". Soubor "Junyje rusiči" z Vladimíru předvedl část poémy o ruském bo-

hatýrství, dětský soubor "Dzintariņš" z Litvy sportovní tanec.

V bloku jednotlivých zahraničních zemí a ruských republik se pak vystřídaly soubory "Pentia" z České republiky (tance z Dolního Němčí), "Ronda" z Francie (párové a figurální tance), "Bočaj" z Litvy (soubor s nejvyšším věkovým průměrem příhodně nazvaný "Děduški i babušky" tančící národní litevské tance), "Kuzel" z republiky Tuva (šamanské tance), "Kujon" z Polska (studentský soubor polských národních tanců), "Ergyron" z Čukotky (písně a tance s erotickým zabarvením), kozácký soubor "Stavropolje" ze Stavropolu (profesionálně ztvárněné motivy kozáckého tanečního folklóru), mládežnický folklórní soubor z města Šumen v Bulharsku (bulharská chora) a soubor z Argentiny (latinskoamerické společenské tance v dobovém oblečení). S výlučně hudebními čísly vystoupili výjimečný talent mladička Julie Fatjušinová z Čukotky a vietnamský zpěvák Kieju Xyng. K přepestrému koloritu galakonzertu je třeba přiřadit též vystoupení souboru Dymka z města Vjatka, národního umělce Maxmuda Esambajeva a taneční skupiny "Baltflota" z Kaliningradu. Před závěrečným ohňostrojem si zástupci účinkujících souborů zatančili Kalinku a od festivalového ohně zapálili "pochodeň" - symbol porozumění a přátelství.

Na festivalové ohně a pochodně u nás nejsme zvyklí, stejně jako i na pestrost a různorodost kaliningradského festivalu. Je zřejmé, že organizátoři profil svého festivalu teprve hledají a proto, aby se jejich "prázdník" zalíbil divákům sahají po show. Jejich hledání je každopádně sympatické, hledají totiž také prostor a možnosti pro střetávání nejen pro jejich soubory, ale též soubory zahraniční, což v jejich podmínkách není vůbec snadné. Osobně se domnívám, že festival své kořeny zapustil, obyvatelům kaliningradské oblasti to lze jenom přát, zvlášť když v této dlouhou dobu izolované části Evropy zvítězila idea, že nejsnadněji stírá hranice právě kultura.

A ještě jedno podotknutí, příroda Kuršskoj koso, stejně jako pláže kolem Světlogorska a Zelenogradska jsou nádherné, na loukách se modrá vlčí bob, sídlí zde čápi, vodka a šampaňské jsou pro nás levné a lidé jsou zde přátelští.

Pavel Popelka

MEZINÁRODNÍ FOLKLÓRNÍ FESTIVAL ZEELAND

Několik mladých lidí z nizozemského městečka Sas van Gent, ležícího na belgicko-holandské hranici, navštívilo před dvaceti lety jeden folklórní festival v Belgii. To, co uviděli a zažili, je tak nadchlo, že po návratu domů založili folklórní festival Zeeland.

V prvních dvou letech na něm vystupovaly jen soubory nizozemské a belgické, třetí rok přibyl portugalský a pak se účast z dalších evropských zemí stala pravidlem, zvláště po té, co v Sas van Gent vznikl i folklórní soubor De Grutmoole, který při svých výjezdech do ciziny navazoval další kontakty. Po čase získal festival statut C.I.O.F.F. a nyní patří k nejznámějším v Nizozemí. Častým hostem festivalu jsou také soubory naše - několikrát se ho zúčastnila Pořana, brněnský vysokoškolský soubor, loni účinkovala cimbálová muzika Portáš z Velkých Karlovic s jediným tanečním párem, jehož vůdčím duchem byl neúnavný a věčně mladý Luboš Oravec, a letos sem zavítal Slovácký krúžek z Brna.

Organizátoři letošního jubilejního dvacátého ročníku (15. - 25. července 1994) přišli s exotickou programovou nabídkou čtyř souborů asijských - Tzambarinu z Izraele, Nrutya Lok z Indie, Kabumi z Indonézie a Suan Sunantha z Thajska, které doplnili ruským souborem Rossianočka z Orla, již vzpomnutým Slováckým krúžkem a v závěru čtyřmi soubory belgickými a jedním holandským kromě domácího De Grutmoole.

I když střediskem festivalového dění je Sas van Gent, již tradičně jsou součástí festivalu vystoupení zahraničních souborů nejen v dalších místech provincie Zeeland, jejíž jméno festival nese, ale i v Belgii. Letos to bylo sedm míst v Nizozemí a belgické De Panne, monodenní přímořské letovisko při belgicko-francouzské hranici.

Vystoupení souborů mimo Sas van Gent mají převážně ráz spíše propagační a odbyvají se na dlažbě obchodních center, málokde je k dispozici aspoň na zemi položené pódium, avšak dobré ozvučení je všude zajištěno.

Představení v Sas van Gent se konají denně v hale sportovního a společenského centra De Vlaanderen, která při obvyklém stolovém zařízení pojme okolo 800 diváků. Je to prostor, který není vhodný pro produkce komornějšího ladění, účinkující soubory musí bojovat o pozornost diváků s obsluhujícím personálem a prodejními stánky v pozadí haly. Tvorba programu je jednoduchá: pro každé představení dají organizátoři všem souborům k dispozici stejný čas, odvozený z očekávané délky představení a počtu účinkujících souborů, přičemž soubory seřadí za sebou vždycky jinak, s určitým ohledem na předpokládanou gradaci představení.

Letos se tu setkaly výkony v podstatě nesouměřitelné. Uměle vytvářený izraelský folklór, který nezakrývá, že jde především o radost z tance a o ohromení diváka, s převážně improvizovaným projevem indických tanečníků, hudebně-pěvecký indonézský soubor se širokým repertoárem od lidových písní až po Tulipány z Amsterdamu a Valčík na rozloučenou s thajským souborem, jehož projev zřejmě čerpal z chrámových obřadů a tradičního divadla, na baletních základech vychovaný ruský soubor, několikrát se za představení převlékající do dalších jevištních kostýmů, s brněnským Slováckým krúžkem, oděným do skutečných lidových krojů a ve značné míře se přidržujícím tradiční podoby tanců a písní svého regionu. Snad to byla snaha organizátorů přijít

v jubilejním ročníku festivalu s něčím zvláštním, že letošní program měl ráz spíše folklórně inspirované show.

Avšak po každém představení v hale De Vlaanderen se na pódiu střídaly muziky zúčastněných zahraničních souborů, jejichž členové měli povinnost vtáhnout diváky a členy ostatních souborů do společné zábavy. Patřilo to k nejpěknějším okamžikům festivalu.

V podstatě sympatickou tvář festivalu dokresluje, že členové zahraničních souborů jsou ubytováni a stravováni v soukromí, po dvojicích v rodinách organizátorů a příznivců festivalu. Takto je do konce dotažen záměr, který pořadatelé sami svému festivalu dávají: říkají, že jim jde především o přátelství mezi lidmi, o vzájemné porozumění mezi národy světa.

Jan M. Krist

IV. MEZINÁRODNÍ POLESSKÉ LÉTO S FOLKLÓREM, WLODAVA 16.-23.7.1994

Wlodawa je malé město v chełmském vojvodství, u něhož se stýkají tři státní hranice: polská, ukrajinská a běloruská. Region, v němž Wlodawa leží, se nazývá "Polesie". Jeho geografickou tvář určuje množství jezírek a bažin, rovinatý terén je hojně porostlý lesy a křovinami, ráz krajiny je výrazně zemědělský. Středem Polesí protéká řeka Bug, posud oplývající rybami. Bug dnes tvoří státní hranici Polska s Ukrajinou a Běloruskem a vlastně uměle roztíná kdysi jednotný region, do jehož historie krutě zasáhla zejména II. světová válka. Ta nejen změnila státní hranici, ale měla za následek i téměř úplné vyhlazení dříve početného židovského obyvatelstva. Na prolínání různých mocenských zájmů a náboženských vlivů zde napovídá těsné sousedství katolického a pravoslavného kostela s pozdně barokní synagogou z let 1764-1774 s jedním z nejlépe zachovaných neobarokních oltářů (Aron ha-Kodesz) v Evropě. V současnosti je v synagoze

umístěno místní muzeum, ve kterém právě v období festivalu mj. probíhala jedinečná výstava "Diabla polskiego" z kolekce Wiktorina Grabszewského.

Položení Włodawy v pásmu zájmů mocného východního souseda, poznamenalo jeho dřívější historii. Oblast v minulosti (v 11. a 12. století) po jistou dobu spadala pod knížectví vladimířské a vladimírsko-haličské, v polovině 19. století město bylo majetkem ruského cara. Na složitost poměrů napovídá i skutečnost, že po třetím rozdělení Polska r. 1795 se Włodawa nacházela pod rakouskou nadvládou (západní Galicie) a že v 17. století zde bylo důležité centrum protestantského hnutí.

Dalo by se namítnout, že Włodawa počtem obyvatel (kolem 17 tisíc) a vlastně i svým excentrickým hraničním položením není svým způsobem pro velká festivalová folklórní dění zajímavá a přesto je zde festival CIOFF. Přiznávám, že tato myšlenka napadla i mne a snažil jsem se přijít věci na kloub. Rovněž ovšem přiznávám, že nikdy bych se asi do Włodawy na festival nedostal, kdybych na folklórním festivalu v portugalském Santarém (v roce 1993) nepotkal polský soubor "Polesie" a jeho vedoucího pana Janusze Kalinowského.

První naše setkání bylo kuriózní, protože jsem mu, do té doby neznámému, vyměnil v úděsné ubytovně nemocnice svou rozlámanou postel, ze které se s obrovským rámcem zřítíl, stejně jako já před ním, ale ukázalo se, že má smysl pro humor. Poté, po společném pobývání našich souborů, majících ložnice oddělené pouze závěsem a hlavně poskytnutím výpomoci s přepravou, neboť jejich autobus byl věčně pokažený, následovalo pozvání i do Włodawy, protože Janusz Kalinowski vedle toho, že je prezidentem souboru, je i ředitelem Domu kultury ve Włodawě a ředitelem festivalu "Polesské léto s folklórem".

Pozvání jsem přijal a na polesský festival přijel. Zkušenost, myslím si, stála za to, i když je téměř prozaická. I ve Włodawě totiž festival dělají lidé (stačí jich málo), peníze (těch nutno hodně), přízeň úřadů a

politické poměry. Protože politice příliš neholduji, u tohoto tématu se zdržím jen letmo, ale rozhodně prezentace folklóru je projevem nejen etnicity, ale i státnosti a toho jsou si Poláci vědomi zřejmě více než my. Z toho vyplývá i sedm polských festivalů majících statut CIOFF (festivaly v městech Bielsko-Biala, Zielona Góra, Pyrzyce, Nowy Sącz, Katowice, Kolobrzeg a Włodawa).

S uvědoměním si politických a kulturních významů folklórních festivalů rovněž souvisí jejich finanční zajištění. Włodawský festival dotovaly polské ministerstvo kultury a umění, vojvoda Chelmu a starosta a městská rada ve Włodawě. I když zajisté ani Polsko peněžními prostředky neoplývá, péče o soubory byla dobrá, soubory přebývaly na učňovských internátech za ucházejících podmínek a stravování bylo velmi dobré. Na slušné úrovni byla i péče o soubory, zejména příjemní a pro své poslání kvalifikovaní byli průvodci. Zajisté k tomu přispěla okolnost, že se vesměs jednalo o členy místního souboru "Polesie", kteří mají se zahraničními festivaly bohaté zkušenosti. Na úrovni byla i společenská stránka festivalu. Představitelé souborů přijal nejen starosta města, ale i vojvoda v Chelmu (Włodawa náleží do chelmského vojvodství), závěrečného galakonzertu a recepce se pak zúčastnil i prezident polské sekce CIOFF pan Dr. Jiří Chmiel.

Festivalu se zúčastnilo celkem 8 souborů (statut festivalu CIOFF připouští nejméně 5 souborů). Jednalo se o soubory "El Tala" z Argentiny, "Javorina" ze Strání z České republiky, folklórní skupinu "Filipiny" z Kanady, "Isoť" z Finska, "The Geraldine Folk Group" z Irska, "Žilvitis" z Litvy, mužskou taneční palestinskou skupinu "Jafra" z Izraele a domácí skupinu "Polesie". Festival byl organizačně pojat tak, aby první a poslední festivalový den se uskutečnily slavnostní průvody městem a galakonzerty zúčastněných souborů, v průběhu týdne měla pak dvojice souborů ještě jedno vystoupení v rozsahu 2x30 minut, takže festival ve Włodawě probíhal každý den. Všechna vystoupení probíhala v amfiteátru. Aby se festivalová nabídka co

nejvíce zpestřila, festival ve Włodawě se navíc prolínal s folklórními slavnostmi v Lublinu (IX. mezinárodní Lublinské folklórní setkání) a Siedlci (II. mezinárodní festival písní, tanců a folklóru) a zmíněné festivaly si soubory vzájemně vyměňovaly. Každý soubor pozvaný na festival měl po jednom vystoupení ve městech Lublin a Siedlce.

Pokud jde o jednotlivá programová vystoupení, organizátoři festivalu si s jejich programovou skladbou nedělali příliš velké starosti, výběr prezentovaného materiálu byl zcela ponechán na vůli souborů. S tím souvisel i způsob konferování, které bylo volné a spíš zdůrazňovalo věci obecné než, že by šlo o podrobnější popis charakteristických znaků prezentovaného materiálu. Problémy organizátorů nakonec neviděli ani v délce programu, která se úměrně prodlužovala tak, jak překračovaly stanovený čas jednotlivé soubory. Publiku to však příliš nevadilo, v amfiteátru totiž vládla spíš rodinná atmosféra, na pořady je zvykem chodit i s dětmi, které nejednou sedí přímo na jevišti a přebíhají a věnují se programům, jak uznají za vhodné. Z celkového pojetí festivalu vyzařuje, že nejde ani tak o odbornou záležitost, ale především o chvíle pohody s kulisou folklóru. Co je však zejména pozitivní, je dostupné vstupné, takže rodiče si návštěvu programů se svými dětmi mohou dovolit. Pochválit na włodawském festivalu lze i samotný amfiteátr. Hlediště se bezprostředně stýká s jevištěm, takže kontakt s účinkujícími je téměř bezprostřední. Podobný útulný amfiteátr je i v Siedlci.

Každoročně se k festivalu vydává programový bulletin, u něho lze vyzvednout kvalitní barevný tisk a grafickou úpravu, ale i v tomto případě se o jednotlivých souborech dovíme jenom údaje základní (název, založení, účast na festivalech), přičemž podstatnější by jistě byla charakteristika folklórního materiálu. Pravdou ovšem je, že kvalita informací ve sborníku odvisí od informací poskytovaných samotnými soubory.

Jak již bylo vzpomenu, folklórní slavnosti vznikají a žijí tam, kde agilně pracují folklórní osobnosti. Ve

Włodawě je folklórní osobností pan Janusz Kalinowski, ředitel místního Domu kultury, instituce, která celý festival organizačně zajišťuje. Pan Kalinowski ve snaze zpestřit letošní festival, jej propojil na organizátory ve volyňském Lucku, takže dva festivalové dny nazvané "Międunarodne poliske lito z folklorom" se uskutečnily i v Lucku na Ukrajině.

Luck je jedním z nejstarších i nejhezčích ukrajinských měst a důležitým centrem kulturním. Najdeme zde hodně zeleně, fontány, pravoslavné kostely a spoustu historických památek. Za zmínku stojí, že zde sídlí i na sbírky bohaté muzeum Volyně ("Volynskij kraeznavčij muzej") mající četné externí tematické expozitury. Je sympatické, že toto město se s pozhledáním i s pomocí městské administrativy iniciativy pana Kalinowského chopilo a pro soubory zde připravilo důstojné a pohostinné prostředí. Účastníci bydleli v hotelu "Vítěz", stravování bylo kvalitní, v průběhu pobytu byla organizována turistická prohlídka města, od polských hranic až do Lucka jeli účastníci ve speciální koloně, pasové a celní odbavení bylo rezervováno. Uvážíme-li, že průměrný plat na Ukrajině je v současné době 10 dolarů, šlo jistě o velkou finanční obět, útěchou organizátorům mohlo být však zjištění, že publikum bylo vřelé a že oba galakonzerty přijalo s nadšením. První průvod městem byl posvěcen popem, oba galakonzerty zaznamenávala televize. I když scéna folklórní nebyla, jeviště bylo zbudováno na fotbalovém stadionu a poměrně daleko od diváků, i zde v Lucku byl učiněn významný krok pro napojení se do projektů CIOFF. Kromě souborů z włodawského festivalu na scéně vystoupily též soubory ukrajinské ("Volyňanka" a soubory z měst Vinnica, Ivano-Frankovsk, Ternopol). Dojem z pobytu v Lucku na Volyni byl příjemný, lidé folklórním představení doslova fandili a Januszi Kalinowskému a jeho ukrajinskému partneru Juriji Vojnarovskému, řediteli městského kulturního centra v Lucku, budiž složen hold za jejich odvahu a iniciativu v otevření hranic Ukrajiny směrem k evropským iniciativám UNESCO.

Jestli spojení Wlodawy a Lucka vydrží i do let příštích, v této chvíli zřejmě není, mladý festival CIOFF ve Wlodawě (letos se uskutečnil teprve čtvrtý ročník) má však zázemí (přeje mu město, vojvodství i stát), věrné publikum i schopné organizátory a to je pro jeho budoucnost to nejpodstatnější.

Pavel Popelka

HORNÁCKÉ SLAVNOSTI

Podle Františka Bartoše Hornácko bylo v roce 1889 *"krajina ze všech moravských nezachoválejší, kde se národními písněmi hory doly rozléhají"*. Zde se odvíjely příběhy "Súchovské republiky", na hudce tohoto kraje vzpomínala dlouhá řada národopisců, hudebních skladatelů i spisovatelů. Snad nejbarvitěji jejich hru vystihl Vilém Mrštík: *"Improvizují jako ptáci nebeští, not ani neznají, s nimi se rodí - nikdo je jim neučil a přece v nich sténají, plesají, hoří..."*.

Proto je jenom přirozené, že ve středisku Hornácka - ve Velké nad Veličkou - se mezi prvními ustavil krajinský odbor pro přípravu Národopisné výstavy československé a rozhodl uspořádat ve Velké národopisné slavnosti s výstavou, na níž by se shromáždily předměty pro pražskou výstavu. Slavnost a výstava byly uspořádány právě před 100 lety v roce 1894 na svátek Maří Magdaleny - na velické hody.

Že to byl významný počín, dosvědčuje účast vzácných hostů: ředitele brněnské Vesny Františka Mareše, Františka Bartoše, sester Wanklových, Leoše Janáčka, bratří Mrštíků, Františka Kretze, z Prahy dokonce přijel kromě jiných ředitel Národního divadla F. A. Šubrt. Duší celé akce byli "súchovští republikáni" a zejména učitel Alois Fiala a varhaník Martin Zeman. Úspěch slavností spolu s úspěšným vystoupením hudců, tanečníků a zpěváků z Hornácka na Národopisné výstavě v Praze v roce 1895 vzbudil velký zájem o Hornácko zvláště v uměleckých kruzích. Na Hornáck-

ko od té doby dojížděli hudebníci Leoš Janáček, Jaroslav Křička, Vítězslav Novák, malíři Joža Úprka, Alois Kalvoda, Miloš Jiránek, spisovatelé Jan Herben, bratři Mrštíkové, Jiří Mahen, František Halas, Jaroslav Seifert - abych připomněl ty nejznámější.

A to už Hornácku zůstalo: "Hornácké slavnosti" se v posledních letech staly pojmem. Také letos, po sto letech, o hodech na Maří Magdalenu, zaplnili ulice Velké nad Veličkou a amfiteátr na Strážné hůrce kromě široké veřejnosti i soudobí hudební skladatelé, malíři, spisovatelé, ale i vědecktí pracovníci z celé České i Slovenské republiky. Hned první den letošních Hornáckých slavností - v pátek 22. července - obecní úřad udělil na místní radnici čestné občanství dvěma lidem, kteří se zvláště zasloužili o rozvoj kulturního života a slavností ve Velké: rodáku z Hrubé Vrbky, universitnímu profesoru Dušanovi Holému a ženě, jež snad nejvíce spojila svůj život s Velkou a Hornáckem - Zdence Jelínkové. Za účasti ředitelky odboru regionální a národnostní kultury MK ČR PhDr. Zuzany Malcové byla také otevřena výstava výšivek a krojů, jejíž součástí byla pozoruhodná dokumentace velické slavnosti z roku 1894.

Večerní pořad v amfiteátru na Strážné hůrce zahájily dětské soubory pořadem Na pasinku a známý primáš Martin Hrbáč za spolupráce Jiřího Šáchy, pak navázal pořadem *Hudci, milí hudci*, který nadšeně přijali milovníci hornáckých sedlcých a verbuňků, jichž se už v pátek sjelo do Velké nepočítané. V sobotu odpoledne se otevřel *Hornácký jamak*, po léta obětavě připravovaný pod vedením Jitky Garšicové, v podvečer pak - v rámci připomínky na velickou slavnost v roce 1894 - připravil Dušan Holý zvykoslovný pořad na velickém náměstí. Pořad, který nazval *Malovaná dlážka*, jako by byl součástí hlavního pořadu v amfiteátru na Strážné hůrce, který připravila Zdenka Jelínková pod názvem *Věvec věky uvitý*. Autoři v obou pořadech soustředili všechno nejlepší co z lidových zvyků, hudby, tance a zpěvu dnes na Hornácku žije v nejružnějších formách a organizačních podobách.

Vyvrcholením sobotního večerního pořadu Zdenky Jelínkové byla "Svadba", svatební písně, tance a zvyky, jež měly připomenout horňáckou svatbu předvedenou před 100 lety nejenom ve Velké, ale především na Národopisné výstavě československé v Praze. Krásný pořad, plný poezie, skončil, zhasla světla, na protějším svahu a na vrcholku Strážné hůrky vzplály vatry, a to byl signál k druhé části večera či noci: k volnému muzicírování, zpěvu a tancování. A jenom ti nejvytrvalejší se pak sešli v nedělním dopoledni na Muzikantském setkání na nádvoří větrného mlýna v Kuželově, které připravili František Okénka a Martin Hrbáč.

K letošnímu slavnému jubileu byl připraven programový sborník, obsahující nejenom informace o programu, ale zejména řadu zajímavých příspěvků k historii slavností před sto lety. Jak důležitá a významná je odborná kulturně vzdělávací práce v regionech dokládá nejenom pozoruhodná účast a kvalitní program letošních Horňáckých slavností, ale i jejich programový sborník jako trvalý dokument těchto aktivit, s nimiž se setkáváme i na některých dalších regionálních folklórních slavnostech, o nichž pravidelně píšeme v tomto časopise.

Josef Jančář

XII. HANÁCKÉ SLAVNOSTI - A NEJEN O NICH

Svébytnou složkou novodobé masové kultury se stalo předvádění lidových zvyků s hudbou, tanci a písněmi, zapsanými nejrozličnějšími sběrateli nebo odpozorovanými a odposlouchanými členy folklórních souborů od pamětníků. Folkloristé i amatérští zájemci o folklór a o tradiční lidovou kulturu vůbec se desetiletí přou při vystoupeních souborů na všech folklórních slavnostech co jich je na světě, co je projev autentický, co umělý či umělecky přetvořený.

Hanácké slavnosti - "Aló páni mozekanti".

Foto J. Tomeš, 1974

XII. hanácké slavnosti v Prostějově, odbyvané na prostějovském náměstí u příležitosti místních hodů v neděli 11. září potvrzují, že šedivá je teorie a zelený je strom skutečného života. Hodová příležitost je nepochybně dokladem, že i v roce 1994 jsou tradiční lidové hody součástí dnešního života: vystoupení folklórních souborů z celé Hané tento obyčej ozvláštnilo a přivedlo na náměstí spolu s hodovými krámkami stovky diváků, kteří se zjevným zaujetím sledovali odpolední *přehlídku lidových písní a tanců Hané*, režijně připravenou Janem Kadlecem a slovem provázenou Marií Pachtovou.

Paní učitelka Pachtová se snažila pěkným dialektem přiblížit divákům jak to vypadalo o hodech (hodové pásmo předvedl soubor Hanačka z Litovle), na pouti (Trnka z Vyškova) nebo u muziky (Mánes z Prostějova). Vtipně i když trochu zdlouhavě - vzpomněla vesnické námluvy (v provedení souboru Klas z Kralic na Hané) nebo přástky (Hanák z Troubek nad Bečvou). Závěrečné obrázky odvodů a vesnické zábavy předvedly soubory z Přerova, z Velké Bystřice a z Postřelmovy.

I když v průběhu dne byly slyšet v Prostějově především nové písně a soudobé rytmy, ty staré, i když tišeji znějící, v hodovém ruchu nezanikly. Jsou chápány jako kulturní památka a to je přínos dneška do diskusí teoretiků o folklóru. Z tohoto pohledu nás příliš nepřekvapí, že *Hanácké nokturno* v Prostějově předvedla valašská cimbálová muzika ze Vsetína, že na úvod přehlídky hanáckých souborů vystoupila folklórní taneční skupina z rakouského Löllingu a na závěr Hana a Petr Ulrychovi.

XII. hanácké slavnosti v Prostějově ukázaly, že regionální odlišnosti dodávají folklórním slavnostem specifickou barvu, chuť a vůni, avšak také naznačily (stejně jako mnohé jiné folklórní slavnosti v regionech), že tradiční folklórní projevy jsou obecněstvem stále více chápány jako kulturní dědictví, jež nenáleží jen jednomu regionu. V tomto smyslu je toto dědictví součástí dnešní masové kultury.

Toto zamyšlení nepřináší konkrétní hodnocení jednotlivých souborů či autorů pořadů, ani nehodnotí aktivitu Hanáckého folklórního sdružení a organizační úsilí pracovníků kulturního klubu Duha jako hlavního pořadatele. Odvedené úsilí vysoce cením. Smyslem těchto řádků je spíše uvědomit si závažnost práce s folklórem a z toho plynoucí odpovědnost za ochranu tohoto kulturního dědictví.

Josef Jančář

FESTIVAL NÁSTROJŮ LIDOVÝCH MUZIK

V Uherském Hradišti vznikl před třemi lety - z podnětu redaktora Českého rozhlasu Jaromíra Nečase a Anny Maděričové a dalších pracovníků uherskohradištského Klubu kultury - nový folklórní festival. Je věnován tradičním hudebním nástrojům užívaným ve folklórních muzikách a věnuje pozornost nejenom samotné hře, ale také teoretickým výkladům (o historii různých nástrojů a jejich sestavách v kapelách) i praktické stavbě nástrojů (dudy, gajdy, niněry).

Loňský ročník byl mimořádný, neboť byl součástí světového sympozia *Musica per salterio*, uspořádaného u příležitosti otevření stálé expozice *Nástroje lidové hudby* v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, vybudované v Ústavu lidové kultury ve Strážnici. Návštěvníci loňského galakonzertu uslyšeli vynikající výkony cimbalistů skutečně z celého světa.

Zdálo by se, že letošní IV. ročník festivalu, který se konal ve dnech 16. a 17. září 1994 a jehož hlavní pořad byl nazván velmi lakonicky *Strunobraní*, nemůže přinést silnější zážitek. A přece i letos se prokázalo, že mimořádně nadaní jednotlivci mají nejenom schopnost zmocnit se tradice, ale vlastním přínosem ji obohatit a oslovit i nadchnout nejnáročnější diváky.

Výkon známé cimbálové muziky Jaroslava Čecha z Uherského Hradiště, Slovenského gajdošského združení z Bratislavy a zejména Maďarské lidové hudby FAKÓ přesvědčily naplněný sál Klubu kultury, že tradice je krása, kterou chráníme a nikoliv pouta, která nás svazují. Galakonzert i tentokrát s bezprostředností a vkusem provázal zasvěceným slovem ředitel ostravského rozhlasového studia Jan Rokyta, který vystoupil i jako hudebník a na cimbálu doprovázel zpěvačku Táňu Málkovou z Uherského Brodu.

I když hlavním pořadem IV. ročníku byl zmíněný večerní galakonzert *Strunobraní*, program festivalu, pořádaného Klubem kultury s podporou MK ČR, začal už v pátek *výchovným koncertem* pro školy a bese-

dami u cimbálu v Uherském Hradišti, v Buchlovicích a v Topolné. V sobotu dopoledne se uskutečnila přednáška prof. dr. Jana Jelínka *"Kořeny hudby"* a po odpoledních koncertech na náměstí byli účinkující a hosté přijati na radnici a zúčastnili se vernisáže fotovýstavy *Folklor očima Antonína Vlka*.

V Uherském Hradišti vznikl dobrý a potřebný festival. Vzniká zde nová tradice folklórních aktivit, při nichž se mohou setkat všichni, kdož zasvětili svůj život lidové hudbě a kdož jsou sto svým projevem přinést nové hodnoty, jež vyrostly z věčných kořenů tvůrčího usilování - i když "jen" neprofesionálního.

Josef Jančář

10. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE PRO ETNOLOGICKÝ VÝZKUM STRAVY

Konala se ve dnech 6. - 11. června 1994 ve městě Freising v Bavorsku pod záštitou Technické university Mnichov-Weihstefhan. Iniciátorkou byla a v čele organizace stála dr. Gertrud Benkerová z Mnichova, v osobě prof. dr. Sigrid Weggemannové z Freisingu našla porozumění pro cíle této akce - v záplavě současné gastronomické nabídky hledat cestu ke zdravým kořenům domácí stravy, z níž mnohá jídla zcela zanikla, protože měla pečeť stravy chudých. Stálým sekretářem této společnosti je doc. dr. Anders Salomonsson z Lundu. Účastníci kromě z domácího Německa přicestovali ze 16 zemí, hlavně ze střední a severní Evropy (kam v tomto případě počítám kromě Skandinávie a Islandu též Dánsko, Nizozemí, Skotsko a Irsko), z jihu tradičně jen z Kypru, živý zájem bývá i z USA.

Název konference zněl *"Kulturprägung durch Nahrung: Kartoffel"*, asi ve významu, jakým způsobem se strava účastní na tvárnosti kultury - na příkladu

brambor. Témata byla rozdělena do pěti oddílů. V prvním - "Zavedení a integrace brambor" - byl přednesen referát o příbuzných jedovatých rostlinách (Soleraceae) používaných ve středověku (J. M. van Winterová), o mnohostranném vlivu brambor na zdraví při jejich integraci (Ch.v. Gundlach), o konvergentním vývoji bramborářství ve Starém a Novém světě (T. J. Riley). Dva referáty stály na začátku a na konci bramborářství: jejich dnešní pěstování v Andách v Peru (U. Eigenerová) a jejich nedávné zdomácnění v Nigérii v 50. - 60. letech prostřednictvím evropských horníků (B. Bdlya). Nej novější kariéry této plodiny ve zpracování jako brambůrků si ze sociálního aspektu všiml K. Kostíln. Poněkud stranou byla přednáška G. Wenzla "O pěstování brambor - zrcadlo biotechnického vývoje výzkumu".

Nejpočetněji byla zastoupena druhá skupina "Brambory v jídelníčku/Regionální zvyklosti ve výživě" (L. Dumpeová o Lotyšsku, M. Godinová o Slovinsku, D. Burkhartová a T. Voroninová o Rusku, A. Andilios o Kypru, A. Riddevoldová o Norsku, S. Dilnbergerová o Slovensku, M. Abdalla o Asyřanech, E. Böldiová o Maďarsku.). Třetí skupina se zabývala problémem "Brambory jako status" (J. Kováčsová a E. Kisbánová o Maďarsku, A. Fenton o Skotsku, C. Antillová o Pennsylvánii). Dále následovaly referáty o "Bramborách v době hladu" (U. Robertsonová a H. Holmezová o Skotsku, P. Lysaghtová o Irsku, H. Wozelová o Sasku). V poslední skupině byla jediná přednáška o kořalce z brambor a zvycích kolem ní (E. Meyer-Renschhausenová).

Již samo město a prostředí v Domě kardinála Döpfnera v blízkosti památné katedrály tvořilo důstojný kulturní rámec konference. Účastníci kromě přednášek shlédli bohatou sbírku výtvarných děl průmyslníka Eckharta s tematikou brambor v Německém muzeu v Mnichově, kde o tom měla referát G. Benkerová, v místě Schönleutnerhof v bývalé ovčárně měli možnost seznámit se s chystanou výstavou o vývoji zemědělství v Bavorsku od r. 1800, prohlédnout si

Diecézní muzeum ve Freisingu a zajímavé město Landshut.

Publikování referátů z konference je vždy závislé na tom, najde-li se sponzor pro financování sborníku; nestává se tak vždy. V tomto případě je zárukou Vysoká škola zemědělská, která konferenci zaštitila. Za dva roky se plánuje další akce na Kypru s tématem "Vliv migrace, emigrace a turismu na domácí lidovou stravu".

Miroslava Ludvíková

IV. EVROPSKÁ KONFERENCE MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE LIDOVÉHO UMĚNÍ I.O.V.

IV. evropská konference Mezinárodní organizace lidového umění I. O. V. se uskutečnila ve dnech 10. až 15. srpna 1994 v Châteauneuf du Faou, malém rázovitém městečku (4.000 obyvatel) ve francouzské Bretani. K jednání se sjelo 45 zástupců 22 zemí, kteří se zabývali ve smyslu Doporučení generálního zasedání UNESCO ze dne 15. 11. 1989 otázkami ohrožení identity lidového umění v procesu integrace Evropy. Hlavní referát o "Faktorech ohrožení kultury v evropském integračním procesu" vypracoval prezident komise pro vědu a výzkum I.O.V. profesor university v Lublinu (Polsko) prof. Mieczyslaw Marczuk. Se zajímavými referáty vystoupili i paní Hedy Gardner (Švýcarsko) "Evropa regionů?" a generální tajemník I.O.V. pan Alexander Veigl (Rakousko) "Naše činnost na podporu lidového umění a tradic v Evropě".

Delegaci České republiky vedl prezident národní sekce I.O.V. PhDr. Jaroslav Štika, CSc. Jednání přispělo k ujasnění názorů na široký okruh aktuální problematiky i k navázání užších kontaktů zúčastněných delegací.

I.O.V. bude pokračovat ve svém zaměření na:

1. uchování, šíření a podporování lidového umění,
2. vzdělávání společnosti šířením poznatků o problematice lidové kultury,

3. výměnu - i mezinárodní - folklórních souborů,

4. výzkum lidové kultury.

Příští konference se uskuteční v roce 1995 v rakouském Salzburgu. V rámci programu konference shlédli delegáti i několik představení dobře zahraničnickými soubory obesaného 15. ročníku mezinárodního folklórního festivalu v Châteauneuf du Faou. a navštívili etnografické muzeum v Quimper. S problematikou boje o udržení identity menšiny Bretoňců seznámili plénium pan Fanch Broudig, ředitel regionálního oddělení televize v Brestu, který hovořil o bretoňském jazyce a paní Jacqueline Hautebert, která hovořila o lidovém tanci.

Radomil Rejšek

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ NÁRODOPISNÉ SPOLEČNOSTI

Na programu letošního valného shromáždění členů Národopisné společnosti, svolaného do Ústavu lidové kultury ve Strážnici ve dnech 13. - 14. září, bylo mj. téma "*Lidové umění a folklór*". Zúčastnilo se ho asi 40 etnografů a folkloristů z různých pracovišť České republiky.

Jednání zahájil předseda společnosti J. K a n d e - r t . Po něm převzala slovo J. L a n g h a m e r o v á , která přítomné informovala o připravované konferenci v květnu roku 1996, která se bude konat u příležitosti 100. výročí Národopisného muzea v Praze.

První referát "Folklórní sdružení ČR a folklórní hnutí po roce 1990" přednesl F. S y n e k . Seznámil přítomné s činností Folklórního sdružení za poslední čtyři roky a jeho dalšími plány. E. B e j č e k ve svém vystoupení hovořil o hornickém humoru na Příbramsku jako etnologickém fenoménu a o Univerzitě hornických tradic. Tanečnímu folklóru se věnovala B. Č u m p e l í - k o v á . Upozornila na důvody, z nichž vznikla potřeba amatérské folklórní činnosti, dále na vývoj souborů a další směry rozvoje. I. V o j a n c o v á přiblížila ve

svém příspěvku lidové obyčeje na Hlinecku. S odvážnou teorií o původu hashrmanů vystoupila E. L o s o - s o v á . Pokusila se vysvětlit přítomným, že jedna z možností, jak lid přišel na vodníky, byla, že za ně pokládal Japonce. Japonci se podle ní dostali do Evropy zřejmě v 16. století, kdy se Japonsko uzavřelo před cizím světem, a ti, kteří přijali křesťanství, jej byli nuceni opustit. Na holandských a portugalských lodích odpulili do Evropy. Protože se svým zjevem odlišovali od Evropanů, lidé je nepřijali mezi sebe a tak se museli skrývat, snad v rákosí na březích jezer a rybníků. Z jejich podoby si lid odvodil pohádkového hashrmana. Referát E. Lososové vyvolal bouřlivou diskusi.

Příspěvek "Strážnice a lidová tradice" J. B e n e - š e , který se nemohl akce zúčastnit, přednesl J. Kandert. J. Beneš se v něm zabýval postoji k proměnám lidových výtvorů v dnešní době a hlavně otázkou, jakou pozici v naší kultuře a masové zábavě přisoudíme lidové kultuře v době, kdy se zdá, že orientace na hmotné statky vytlačuje duchovní hodnoty z našeho života.

V. J i ř í k o v s k á vystoupila s referátem "Česká malířka Zdena Braunerová a lidové umění". Seznámila posluchače s životopisem Z. Braunerové a zhodnotila její vztah k lidovému umění jako pramenu inspirace. Svůj proslov doprovodila mnoha fotografiemi Z. Braunerové a jejími návrhy výšivek. Poslední referát v prvním dnu jednání měl J. K r b a . Zabýval se problematikou dalšího ožívování objektů ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Jednání Valného shromáždění Národopisné společnosti se účastnil také L. K u n z , který právě oslavoval významné životní jubileum. Jako dárek k jeho narozeninám se v odpoledních hodinách uskutečnil loutnový koncert v podání prof. Menšíka.

Druhý den se řízení jednání ujal L. Kunz. Přítomným představil polského hosta A. K o p o c z e k a , který všem přiblížil výuku lidové hudby v polském školství, hlavně na univerzitě. Dále pak pohovořil o instrumentální lidové nástrojové hudby v západních

Beskydech. Svůj výklad doplnil nahrávkami jednotlivých nástrojů.

Po skončení pracovní části věnované tématu "Lidové umění a folklór" se všichni odebrali do expozice hudebních nástrojů, kde L. Kunz pohovořil o starých hudebních lidových nástrojích, zhotovených z netradičních materiálů, o instrumentech, které se dnes vyskytují jen v muzeích a o strážnické expozici. Svůj výklad doprovodil živými ukázkami hry na jednotlivé instrumenty.

Na závěr můžeme dodat, že jednotlivé referáty by měly postupně vycházet v Národopisné revui a také poděkovat kolegům z Ústavu lidové kultury ve Strážnici za přátelskou pohostinnost a pěkné prostředí, v němž se akce uskutečnila.

Miroslava Suchánková

HORNOFALCKÉ MUZEUM NEUSATH A PERSCHEN

Hornofalcké muzeum naleznete v blízkosti města Nabburg, asi 50 km od hraničního přechodu Rozvadov. Jeho expozice leží ve vesnicích Neusath a Perschen vzdálených od sebe 3 km. Expoziční část v Perschen je starší, vznikla v roce 1964 pod názvem "Hornofalcké zemědělské muzeum" v rozlehlém statku z roku 1604. Návštěva této expozice připomíná romantizující instalace národopisných sbírek z přelomu století. Nachází se zde kolekce nejrozličnějších předmětů, jež dokládají lidovou kulturu a způsob života zemědělských rodin nejen z hornofalckého kraje. S touto expozicí ostře kontrastuje až úzkostlivě odborné pojetí expozičních celků v části Neusath, které vznikají od roku 1977. V současné době si návštěvníci mohou na rozloze 30 ha prohlédnout 32 přenesených objektů, jež vytvářejí expoziční celky zvané: Stifflanddorf, Walderdorf, Mühlental a Juradorf. Spolu s expozičními celky se odborní pracovníci snaží dokumentovat i původní sídelní krajinu, pěstují tradiční

kulturní rostliny a dokonce budují v areálu muzea ukázky historických silnic a cest. Interiéry jednotlivých objektů jsou nábytkem vybaveny jen skromně a podle slov ředitele muzea dr. R. Heimratha je tomu tak proto, že ještě uspokojivě nevyřešili způsob klimatizování těchto prostor. Obytné a hospodářské části objektů využívají k pořádání různých výstav. V době naší návštěvy (květen) probíhalo právě šest výstav, z nichž nejzajímavější byla jistě výstava nábytku z depozitářů muzea. Tato výstava byla umístěna v obytné části mlýnu (Rauberweihermühle), jediné technické památky.

Hornofalcké muzeum ožívá bohatým programem, který se skládá z ukázek tradičních způsobů sklizně jednotlivých plodin, jejich zpracování, péče o hospodářská zvířata a práce v domácnosti. Velice zajímavá je spolupráce muzea se školami - děti se svými učiteli tráví v muzeu jeden i více dnů. Bydlí v jedné z usedlostí, pod dohledem se starají o hospodářská zvířata, pomáhají s prací v domácnosti, vaří si tradiční jídla a dozvídají se o někdejšímu způsobu života v regionu.

Hornofalcké muzeum Neusath a Perschen získává finanční prostředky na své budování od bavorské vlády, ročně jej navštíví kolem 80 000 návštěvníků.

Ilona Vojancová

SOUBOR LIDOVÝCH STAVEB VYSOČINA V BAVORSKU

Soubor lidových staveb Vysočina od roku 1990 spolupracuje s Hornofalckým muzeem Neusath a Perschen u Nabburgu. Vzájemná setkání odborných pracovníků vyústila v konkrétní spolupráci, jež se projevila především uspořádáním vzájemných výstav. Jejich cílem bylo přiblížit činnost a prostředí muzeí, vzájemné hlubší poznání zprostředkovat i návštěvníkům. Výstava bavorského muzea se uskutečnila v Souboru lidových staveb v roce 1992 a v roce 1994

od května do konce srpna se české muzeum představilo návštěvníkům Hornofalckého muzea. Výstava byla umístěna v objektu zvaném Denkenbauernhof (přenesen z oblasti Stiffland), který se nachází na počátku prohlídkové trasy. Prostřednictvím poutavých barevných fotografií, výstižných německo-českých textů, stavební dokumentace, zajímavých sbírkových předmětů Soubor lidových staveb představil svoji činnost v oblasti odborné (záchrana objektů, dokumentace jevů lidové kultury apod.) i oblasti určené široké veřejnosti (aktivizační programy). Pozornosti návštěvníků se těšily i kopie tradičních soustružených hraček z Hlinecka, které výstavu doplňovaly.

Výstava Souboru lidových staveb Vysočina byla jakousi pozvánkou k návštěvě pro širokou i odbornou veřejnost z řad návštěvníků bavorského muzea. Pro vnímavějšího návštěvníka byla péče věnovaná záchrane lidových památek uspokojivým překvapením. V sousedství výstavy Souboru lidových staveb byla totiž instalovaná výstava další, která prostřednictvím fotodokumentace přinášela svědectví o památkách lidového stavitelství v oblasti Chebska. Většina fotografií vypovídala o jejich neutěšeném stavu.

Ředitel Hornofalckého muzea dr. R. Heimrath při zahájení výstavy českého muzea v přírodě přirovnal vzájemnou spolupráci k mostům, které umožňují opětné přiblížení a poznání sousedních národů. Lze si jen přát, aby tomu skutečně tak bylo.

Název výstavy: Böhmische Freilichtmuseum stellt sich vor

Libreto, scénář: PhDr. I. Vojancová

Výtvarná realizace: E. Hejduková

Fotografie: M. Plecháčková

Ilona Vojancová

MORAVSKÉ A SLEZSKÉ KROJE Z ROKU 1814

Někdy podléháme názoru, že v oboru národopisu bylo už všechno podstatné v terénu zachyceno a popsáno, v muzeích zdokumentováno a že je pro budoucnost nutné vystačit se získanými poznatky. Lze jen tiše závidět badatelům jiných oborů, kteří mohou čas od času zveřejnit objevné nálezy. A přece - podchycení hromadného výskytu kvašů zobrazujících moravské a slezské kroje z první čtvrtiny 19. století připadal národopiscům zabývajícím se studiem lidového oděvu málem jako zjevení. Vždyť v odborné literatuře o nich do té doby nepadla jediná zmínka, nikdy nebyly reprodukovány a nemohly být tudíž badatelsky využívány. Vznik této kolekce zůstává zahalen tajemstvím: nevíme, kdo a proč ji dal pořídit. Jediný obrázek je datován, a to rokem 1814. Na první pohled je poznat ruku několika tvůrců podle různého podání - od zcela amatérského až po dobrý řemeslný výkon.

Aniž bychom podceňovali roli těch, kdož napomohli k tomu, že se sbírka kvašů dostala v roce 1982 ze soukromého majetku do vlastnictví Moravského muzea v Brně, hlavní zásluha patří tehdejší pracovníci muzea dr. Miroslavě Ludvíkové, která dosáhla toho, že muzeum věnovalo potřebnou částku k zakoupení sbírky, a dále systematicky pátrala po chybějících částech konvolutu. Z původního, rovněž zakoupeného seznamu kvašů totiž vyplývalo, že sbírka neobsahovala 98, ale celkem 159 obrázků. Postupně se M. Ludvíkové podařilo zjistit, že 38 kvašů vlastní Spolek Adalberta Stiftera v Mnichově, 8 Sudetoněmecký archiv, 15 jich dodnes chybí. Z kontaktů, navázaných s pracovníky těchto institucí a za jejich organizační a finanční podpory vzešla výstava v Etnografickém ústavu Moravského zemského muzea v Brně ve dnech 18.5. - 20.6.1994. Tak mohly být v Brně vystaveny též dosud neznámé listy z Mnichova, ještě nedostupné v roce 1984 na první výstavě kvašů v Moravském muzeu.

Koncepce výstavy byla svěřena M. Ludvíkové, která se už několik let věnuje odbornému vyhodnocování těchto ikonografických pramenů. (Připomeňme její stati v Časopise Moravského muzea v letech 1984, 1985, 1986.) Výstavu uspořádala do tří částí: do první zahrnula vyobrazení krojů ze západní a severní Moravy a ze Slezska, do druhé ze střední Moravy a třetí reprezentovala Valašsko a Slovácko. Návštěvník mohl porovnávat kvaše s vystavenými Mansfeldovými rytinami a Hornovými litografiemi a učinit si představu o lidovém oděvu na Moravě a ve Slezsku v první polovině 19. století prohlídkou vybraných trojrozměrných exponátů z Moravského zemského muzea a i jiných muzeí na Moravě. Leták s českým a německým textem opatřený několika barevnými reprodukcemi zůstane trvalou připomínkou zdařilé výstavy.

V této souvislosti bych ráda uvedla několik informací pro ty, kteří výstavu ke své škodě neviděli a o existenci této kolekce se dovídají poprvé. Co je třeba na sbírce z odborného hlediska především ocenit? Je to její široký geografický záběr, který svědčí o snaze pokrýt celé území Moravy a Slezska. Obrázky podle očíslování reprezentovaly jednotlivé kraje a panství podle tehdejšího správního uspořádání. Proto jsou zde zastoupeny i takové oblasti, které jsou na ikonografické doklady lidových krojů velmi chudé (např. severozápadní a severní Morava) a v nichž lidový kraj už v této době přecházel do podoby měšťanského oděvu. Zajímavé je pozorovat, jak velký vliv sehrála v dobovém povědomí kniha J. A. Hankeho z Hankenštejna (Bibliothek de mährschen Staatskunde I, Wien 1786); ani v tomto souboru krojových dokladů se autoři nevyhnuli replikám Mansfeldových rytin z knihy Hankeho. Některé postavy Valachů se nápadně podobají Gallašovým akvarelům z rukopisu Valaši v kraji Přerovském.

Je na místě položit otázku, zda překvapivý nález kvašů podstatně změnil dosavadní závěry etnografů o podobě lidového oděvu v první polovině 19. století. V hrubých obrysech nikoli, ovšem v některých přípa-

dech významně obohacuje dosavadní poznatky: u svobodných dívek a vdaných žen jde například o četný výskyt roušek, jak je známe z 20. století už jen z některých regionů na Moravě jako součást obřadního oděvu. Ojedinelý je ocáskový kožich v ženském oděvu na obrázku z Poruby, nezvyklé jsou modré nohavice a vesty Břeclavanů. Pro stanovení hranice mezi valašskými a slováckými kroji jsou poučné kvaše z Luhačovic a z Vizovic.

Je třeba si jen přát, aby byly zjištěny další podrobnosti o původu, autorství i datování celé kolekce, která by pak mohla být ještě úspěšněji využívána badateli při sestavování mozaiky o životě našich předků.

Alena Jeřábková

VÝSTAVA "MADONY V LIDOVÝCH KROJÍCH"

Při příležitosti mezinárodního roku rodiny 1994 v působivé atmosféře barokních ambýt dominikánského kláštera u sv. Jiljí na Novém Městě v Praze byla dne 29. srpna 1994 otevřena výstava barevných fotografií prof. Ludvíka Barana s názvem *"Madony v lidových krojích"*, která potrvá do konce září 1994 a představuje výběr z výstavy prezentované v květnu ve švýcarském Montreux.

Výstava obsahuje kolem 30 barevných fotografií žen s dětmi, většinou stylizovaných do přirozené pozice matky s dítětem v náručí. Jak naznačuje i název výstavy, lze zde spatřovat tématickou návaznost na zobrazení madony v křesťanské ikonografii.

Z etnografického hlediska se jedná o ženy a děti ve svátečních krojích, kdy při technické kvalitě fotografií jsou dobře zachyceny i jednotlivé detaily oděvních součástí s jejich jednoduchou elegancí, ale i krojovou přezdobeností. Z větší části se jedná o rekonstrukce dobového vesnického odívání z muzeálních kolekcí.

Teritoriálně se výstava neomezila pouze na české země. Je sympatické, že zde návštěvník nalezne i fotografie ze slovenského území - ze Spiše, z oblasti Zvolena, Tekova, Trenčína aj. Nejvíce fotografií je situováno na Moravu - zejména je zde zastoupeno Slovácko a Haná.

Fotografická prezentace jedné z částí lidové kultury je vhodným příspěvkem etnografického zaměření k mezinárodnímu roku rodiny, která vzbudila zájem již při jejím slavnostním otevření. V úvodních proslovech výstava byla pojata v širších souvislostech, bylo poukázáno nejen na roli ženy-matky v rodině v minulosti, ale rovněž v současné rodině fungující i disfunkční. Vystavované fotografie zaujmou nejen milovníky lidové kultury, ale svou orientací na všelidské etické hodnoty jsou přínosné i pro široký okruh návštěvníků.

Naďa Valášková

JIŘINA LANGHAMEROVÁ: LIDOVÁ KRAJKA V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

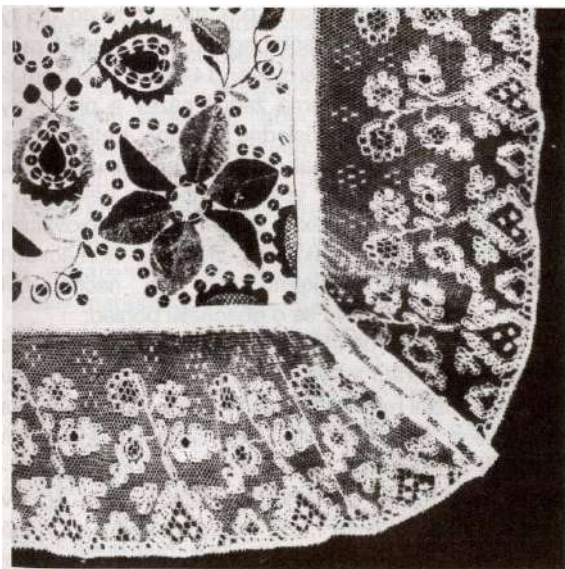
Strážnice, Ústav lidové kultury 1992.

V českých zemích chybí moderní syntetická práce o kraje odpovídající dílu Emy Markové na Slovensku. Proto je třeba uvítat i menší, ovšem obsahově bohatou publikaci *Jiřiny Langhamerové*, která se už několikrát tomuto tématu věnovala, například v článku *Lidová krajka v českých zemích* (Muzejní a vlastivědná práce, 1977). Na malé ploše se v ní snaží vyrovnat s historií krajářství v českých zemích, především se však zaměřuje na vytčení jednotlivých typů krajek, jejich obecnou charakteristiku, technologii a užití v lidovém oděvu. Nejvíce textu i vyobrazení je věnováno paličkované krajkce, další typy rozlišuje autorka také podle způsobu zhotovení na síťované, vázané a tkané, šité a vyšíváné, pletené, háčkované.

Brožura je opatřena obsáhlým německým resumé a německými legendami pod reprodukcemi. K doplnění seznamu literatury by mohl posloužit - i když pouze rozmnožený - sborník materiálů z pracovního semináře v Hradci Králové z roku 1982 (O lidové krajce. Praha, ÚLUV 1982) s mnoha kvalitními příspěvky včetně autorčina a s bibliografií lidové krajky a krajkářství v Československu. Informační aparát je rozšířen o soupis lidových názvů krajek, s poněkud zavádějícím názvem Přílohy.

V popularizaci vědních oborů je možné v poslední době postřehnout silící trend lapidárně podaných informací, např. formou syntetizujících přehledů, slovníků atd. Z tohoto hlediska můžeme hodnotit i tuto publikaci na výbornou. Též její estetická stránka potěší každého zájemce o lidový kroj a lidové umění.

Alena Jeřábková

Vláčková krajka na lemu "rouchy" - plachetky k zavítky ženské hlavy, Blata, jižní Čechy, první čtvrtina 19. století

CHRISTINE AKA: TOT UND VERGESSEN? STERBEBILDER ALS ZEUGNIS KATHOLISCHEN TOTENGEDENKENS. Schriften des Westfälischen Freilichtmuseums Detmold, Bd 10, 1993, 240 stran, mnoho il.

Doposud byla masově vyráběná grafika 19.-20.století s náboženskou tematikou stranou obecného zájmu. Mladá muzejní pracovnice Akaová ukazuje ve své disertační práci, jak se má tato mezera vyplňovat. Obrázky, rozdávané při katolických pohřbech, nejsou podle ní pouze anonymním výtvozem, ale také individuální vzpomínkou na zemřelého, a proto obzvlášť hodné pozornosti. Zpracovala jich 3629 kusů (z toho bylo na 500 za padlé) na počítači podle 80 zvolených kritérií; jsou to její sběry hlavně z Visberku v jižním Oldenbursku.

Celou problematiku zasazuje do širokého rámce církevních dějin 19.-20.století i ekonomického vývoje daného území a postavení katolické církve v něm. Na tomto pozadí si všímá vývoje obrázků za mrtvé (mezi jinými i vystěhovalců zemřelých v cizině) a na jejich základě načrtává své demografické a sociální postřehy. Dále seznamuje se zvyky kolem smrti a pohřbu a nejsou opomenuty ani tiskárny, které obrázky tiskly.

Na lícni straně bývají ilustrace, nejčastěji ze života Ježíše (41%), Marie (35,6%), světců a andělů (4,1%), symbolů (6,3%) a Dürerových sepjatých rukou (11,7%), nebo jsou bez obrázku (1,3%). Zároveň sleduje na diagramech časové rozložení oblíbenosti témat. Další kapitola je věnována rozboru textu na rubní straně, různým druhům modliteb a doporučení; na diagramech opět standartizace podle desetiletí. Poté analyzuje údaje o posledních chvílích a skonu (tu je např. časový diagram o zmínkách o přijetí posledního pomazání). Text bývá i prostředkem k veřejné chvále mrtvého; zaznamenává posun od výčtu vlastností křesťanského života ke zdůraznění lásky a péče o rodinu. Specifické aspekty přináší studium obrázků

zemřelých žen. Zdůrazněnou upomínkovou funkci má zveřejňování fotografie zemřelého. Problematické obrázků padlých v obou světových válkách je věnována zvláštní kapitola.

Autorka v závěru shrnuje své poznatky z dané analýzy. Vyvozuje je na základě vnějších proměn (vliv dobového vkusu na formát, výběr a provedení obrázku) i vnitřních (posun v členění textu, vývoj stereotypů a standartizace). Přitom zaznamenává konstantnost funkčního těžiště: obrázky mají vést pozorovatele do kontemplativního stavu o posledních věcech člověka a zároveň mu sdělit co nejvíce o mrtvém.

Podle uvedeného rozeznává tři vývojové etapy:

- 1) 2. polovina 19.století - obstarávají je vyšší společenské vrstvy, v popředí je prestižní otázka; obrázky mají větší formát, ne vyhraněně katolický obsah,
- 2) 1900 až šedesátá léta - obrázky doznaly obecného rozšíření, v popředí je vyzvedání ideálů křesťanského života,
- 3) od šedesátých let 20.století - ilustrace jsou tématem a vybavením k nerozeznání od ostatních "svatých" obrázků. Text je redukován až ke ztrátě náboženského obsahu, Pozoruje se posun od stereotypu k zesílenému individualismu, prioritu má funkce vzpomínky. To svědčí o změně lidové zbožnosti, avšak fakt, že se obrázky doposud dávají tisknout, je důkazem aspoň rezidua víry, vztahující se ke smrti a posmrtnému životu.

Velmi zajímavá kniha, příkladná obsahem, metodou i důkladností zpracování, zvláště pro naše prostředí, nezvyklé všimnout si problému ve všech souvislostech, a tak se dopracovat objektivních výsledků.

Miroslava Ludvíková

SLOVÁCKÝ VERBUŇK V TEORII A PRAXI

Vydal Ústav lidové kultury ve Strážnici 1993. Sestavili Jan Miroslav Krist a Karel Pavlišťík.

Psal se den 29.1.1992, kdy jsem při odesílání svého upraveného příspěvku hlavního redaktora této publikace J. M. Krista upozorňoval slovy: "Pozor na důslednost a bacha na opis. Mám zkušenosti, že v silách redaktora není uhlídat všechny záludnosti popisu. Radím proto udělat průklep navíc a alespoň v některých případech jej poslat znovu autorizovat..."

Mám svědky, že od jisté doby své vytištěné práce nečtu, abych se nemusel zbytečně rozčilovat nad neodstranitelnými nesmysly. Když jsem však tuto publikaci prolistoval, seznámil se s výběrem fotografií a přečetl si některé výrazné titulky, prohlédl jsem si podrobně i to své říkání. Překvapil mne už nevyznělavý název příspěvku a pak mne trkly do očí ty strašné skoky z první osoby sg. na třetí a hned zase zpět na první osobu (srov. s. 14-16). I vzal jsem si k ruce svůj rukopis: Nemá žádný název a pro účely publikace je v něm důsledně užívána třetí os. sg. Redaktor tedy nic nedbal na mé dobře míněné rady. Vše padá na jeho vrub, včetně vynechání některých - z hlediska výstavby textu důležitých - spojovacích odstavců (viz např. nelogický skok od horňáckého verbuňku ke strážnickému aj.). Ale nechci být vztahovačný a pokusím se o obecnější pohled:

Brožura má 106 stran a jak se praví v záhlaví, jde o "sborník referátů a diskusních příspěvků o verbuňku a přehled osmi ročníků soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku na Mezinárodním folklórním festivalu ve Strážnici 1986-1993". Jen tuto charakteristiku považuji za výstižnou a žádnou jinou. Název uvedený na titulním listě obsahu brožury plně neodpovídá. (...v teorii a praxi?) Záměr o její spojení s videokazetou Slovácký verbuňk, o čemž se dovídáme jen z tiráže (!), je v rámci textu proveden osobitým způsobem - rozhozením titulků, kdo zpívá a

tančí který verbuňk. Jenže to je hádanka pro křížovkáře! Titulky totiž na první pohled vyvolávají dojem, že patří pod nějaké fotografie. Ale není tomu tak. Vztahují se k některým snímkům na videokazetě.

Kdo vybíral fotografii na obálku? Ten kýček šohaje se šířským v ruce s výskokem do pokrčených kolen? A když už tato fotografie byla vybrána, kdo do její spodní části nevhodně umístil název publikace, takže výskok vypadá spíše jako poklek? A že komusi nevalil ten hrozný zmatek v horní části fotografie, nad tím už zůstává rozum stát načisto. Až chaoticky, ale zároveň i narcisticky působí celkový výběr fotografií. Polovinu tvoří totiž zvěčnění porotců, ať už skupinové, nebo portrétní. Což o to? Karel Pavlišťák se krásně usmívá, Láďa Vašek je pěkný chlapec, Franta Kašník se v "mužáckém" umí postavit (a kdyby chtěl, dovedl by to ještě lépe) a Zdeněk Šimeček? Ten je zachycen u basy ... Proč tato "dokumentace"? Bohatě by stačila jedna dobrá skupinová fotografie poroty a jinak měl sborník jen svítit typickými verbuňkovými figurami vynikajících tanečníků, aby se naplnil hlavní název práce, který zní Slovácký verbuňk.

K dobré redakční práci by patřilo i uhlídání chyb-ných či mylných informací. František Sušíl se nenarodil 1808, nýbrž 1804! A když a v které obci na Slovácku se počátkem století ocitl Auguste Rodin? Dalšími detaily nebudu zdržovat. Závěrem položím už jen otázky těsně se vztahující k verbuňku. Umíte juchat? Podlužáci říkají i řujat. "Hujujuju...!" A umíte řujat po rusky? Mne to kdysi naučil nebožtík Františ Hlavenka z Poštorné. Umíte-li řujat podlužácky, není už řujání po rusky těžké. Stačí jen nahradit ch za h. Takže řujám hlavnímu redaktoru po rusky.

Za nejlepší a nejpřínosnější část celé brožury považuji seznam literatury. Kdyby byl stejně podrobně konzultován a ostře sledován celý sborník, mohlo být jméno redaktora pochváleno.

Dušan Holý

DOKUD SE ZPÍVÁ, JEŠTĚ SE NEUMŘELO,

praví se v jedné písni Jaromíra Nohavici (nar. 1953), který dnes patří k nejvýraznějším představitelům české folkové scény. To, že na jeho tvorbě se nepodepsal čas ani změna politického ovzduší, jež právě v minulých letech tak "přálo" tomuto žánru, dokazuje kniha *Písňe Jaromíra Nohavici od A do Ž*, kterou na sklonku letošního léta vydalo brněnské nakladatelství HITBOX. Celkem 143 písní převážně z osmdesátých a devadesátých let se tak poprvé objevuje v původní, autorizované podobě. Ačkoli zpěvník (mimoходом v kvalitní grafické úpravě) směřuje do řad především praktických zájemců, nemě by podle mého názoru uniknout pozornosti etnologů a etnomuzikologů, kteří se zabývají výzkumy současnosti. Fenomén folku ovlivnil totiž u nás v předcházejícím desetiletí zpěvnost i pěvecký repertoár určitých věkových a sociálních kategorií natolik výrazně, že jej nelze přehlédnout. Mnohé písně přešly do širšího povědomí, a při tom masmediální vliv zde byl z dobře známých důvodů takřka zanedbatelný. Ve způsobech šíření tak můžeme nalézt podobnosti s lidovou písní, stejně tak i ve výskytu variant. Badatelské projekty tohoto typu u nás sice zatím nejsou příliš obvyklé, přesto si sbírku, která by mohla pomoci při případném srovnávacím studiu výše uvedených témat, můžeme do knihovny opatřit už nyní.

Martina Pavlicová

VOLKSKUNDLICHE REVUE 3-4/94

Herausgeber: Ústav lidové kultury (Institut für Volkskultur) 696 62 Strážnice (ČR)

Die Doppelnummer der Zeitschrift "Národopisná revue" 3-4/94 hat eine einigermaßen untraditionelle Zusammensetzung. Sie enthält lediglich zwei Artikel, verschiedenartige Nachrichten und Rezensionen. Der Beitrag von Lucie Uhlíková befasst sich mit der wechselseitigen Korrespondenz von Leoš Janáček mit seinem Mitarbeiter und Sammler von Volksliedern Martin Zeman. Es sind insgesamt 80 Briefe erhalten geblieben, und die werden in unserer Zeitschrift veröffentlicht.

In diesem Jahr gedenken wir das hundertjährige Jubiläum der Geburt von Karel Plicka. Luba Sýkorová erwähnt in ihrem Aufsatz sein Leben und seine künstlerische Wirkung als Professor der FAMU (Filmakademie der Musischen Künste) in Prag. Fotograf und Filmann, Musiker, Folklorist, Sammler von Volksliedern und Organisator von Folklorefestivals, insbesondere während seiner Tätigkeit in der Slowakei. Die Fotos von Karel Plicka wurden deswegen auch in die Fotobeilage eingegliedert.

Drittens sind in unserer Zeitschrift die Bekenntnisse der Ethnographen veröffentlicht, und zwar derjenigen, die in den Jahren 1993 und 1994 bedeutende Jubiläen erleben. Sie äussern sich zu den aktuellsten Fachproblemen, sie bemühen sich um eine Definition des Begriffs "Folklorismus" und bewerten die Richtung von Národopisná revue.

Die Doppelnummer der "Národopisná revue" wird von kleineren Beiträgen, Nekrologen und Erinnerungen an verstorbene Forscher, Auswertungen und Rezensionen von Folklorefestivals und Ausstellungen, Berichten aus Symposien und Seminaren sowie Rezensionen von Publikationen abgeschlossen.

ETHNOGRAPHIC REVUE 3-4/94

Published by Ústav lidové kultury (The Institute of Folk Culture) 696 62 Strážnice (ČR)

This double edition of the magazine "The Ethnographic Revue" 3-4/94 has been put together in a somewhat untraditional manner. It contains only two articles and a number of reports and reviews. The contribution by Lucie Uhlíková follows the correspondence between Leoš Janáček and his colleague and collector of folk songs, Martin Zeman. In all, 80 letters have been preserved and have now been published in this magazine.

This year, we remember the 100th anniversary of the birth of Karel Plicka. In her article, Luba Sýkorová reflects upon Plicka's life and his artistic work as a professor at the Prague Film Academy, a photographer, filmmaker, musician, folklore expert, collector of folk songs and organizer of folk festivals; Sýkorová especially remembers the years Karel Plicka was active in Slovakia. A selection of his photographs are to be found in the photographic supplement.

For the third time in our magazine, the names of ethnographers have been mentioned, this time of those who have reached a ripe old age in 1993 and 1994. The magazine also addresses the most topical problems in the field, tries to define the concept of "folklorism" and to evaluate the direction of The Ethnographic Revue.

In the final pages of this double edition of "The Ethnographic Revue" 3-4/94 there are some shorter contributions, obituaries for deceased scholars, criticisms and reviews of folk festivals and exhibitions, symposium and seminar reports and reviews of recent publications.

OBSAH NÁRODOPISNÉ REVUE 1994

Články a studie

Komentář k sympóziu	4
Richard Jeřábek: J. F. Svoboda - objevitel Horácka	5
Miroslav Válka: Lidová keramika na Horácku	11
Hana Dvořáková: Horácká hračka ve světle dobové produkce sousedních zemí	17
Jan Trojan: Píseň na českomoravském pomezí. K hudební stránce lidové písně na Horácku	23
Lucie Uhlíková: Leoš Janáček a Martin Zeman. Vzájemná korespondence	77

Zprávy a recenze

Jubilantka Luba Pavlovičová-Baková (<i>Ondrej Demo</i>)	47
Redakce Národopisné revue blahopřeje (<i>Karel Pavlišťík</i>)	49
Program "Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska" pokračuje (<i>Jan M. Krist</i>)	50
Svoje jubileum Modrania oslavili sůtažou (<i>Milan Urbanovský</i>)	51
Folklore '94 (<i>Jan M. Krist</i>)	52
Troubsko a oslavy Národopisné výstavy československé (<i>Jan Krist</i>)	53
Tvrdonice 1994 (<i>Jan Krist</i>)	53
Vlčnovská Jízda králů 1994 (<i>Josef Jančář</i>)	55
Křenovice 1994 (<i>Jan Krist</i>)	56
Výstavy lidové architektury a interiérů v muzeích v Čechách v roce 1993 (<i>Lubomír Procházka</i>)	57
0 ženské pořádnosti, šťastném domovu a dobrých radách do života čili o "kuchařkách" výstava uspořádaná (-mv-)	59
ÚLUV v Horáckém muzeu v Novém Městě (<i>Hana Dvořáková</i>)	60
Česko-francouzské setkání v Praze (<i>Martina Pavlicová</i>)	61
0. Sirovátka: Čítanka české lidové slovesnosti. Z lidových písní, vyprávění, říkadel a her (<i>Jana Pospíšilová</i>)	61
Sborník o hudebním skladateli Aloisu Hábovi (1893-1973) (<i>Dušan Holý</i>)	62
Märchen und Märchenforschung in Europa. Ein Handbuch (<i>Marta Šrámková</i>)	62
Képek a magyarországi cigányság 20. századi történetéből (<i>Helena Beránková</i>)	63
Chvála bláznovství JUDr. Josefa Holcmana ze Skoronic (<i>Karel Pavlišťík</i>)	64
O jednom radostném projektu (<i>Ivo Stolařík</i>)	65
Akademická Nitra 1994 (<i>Josef Jančář</i>)	66
Errata 8 (<i>Richard Jeřábek</i>)	66
Veselý Kopec (<i>Hana Dvořáková</i>)	68

Seznam knih a časopisů z mezinárodní výměny publikací Ústavu lidové kultury ve Strážnici za rok 1993 (<i>Věra Zezulová</i>)	70
Slovo na semeno (<i>R. J.</i>)	125
Současní nositelé krajkářských tradic na Chodsku (<i>Klára Nosková</i>)	140
Sedmý ročník Mezinárodního festivalu dechových a folklórních souborů Zlín '94 (<i>Karel Pavlišťík</i>)	140
IV. mezinárodní folklórní festival Šumperk (<i>Jan M. Krist</i>)	143
Mezinárodní festival umění, Kaliningrad 1994 (<i>Pavel Popelka</i>)	144
Mezinárodní folklórní festival Zeeland (<i>Jan M. Krist</i>)	146
IV. mezinárodní polesské léto s folklórem, Wlodawa 16.-23.7.1994 (<i>Pavel Popelka</i>)	147
Horňácké slavnosti (<i>Josef Jančář</i>)	150
XII. hanácké slavnosti - a nejen o nich (<i>Josef Jančář</i>)	151
Festival nástrojů lidových muzik (<i>Josef Jančář</i>)	152
10. mezinárodní konference pro etnologický výzkum stravy (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	153
IV. evropská konference Mezinárodní organizace umění I.O.V. (<i>Radomil Rejšek</i>)	154
Valné shromáždění Národopisné společnosti (<i>Miroslava Suchánková</i>)	154
Hornofalcké muzeum Neusath a Perschen (<i>Ilona Vojancová</i>)	155
Soubor lidových staveb Vysočina v Bavorsku (<i>Ilona Vojancová</i>)	156
Moravské a slezské kroje z roku 1814 (<i>Alena Jeřábková</i>)	157
Výstava "Madony v lidových krojích" (<i>Nad'a Valášková</i>)	158
J. Langhammerová: Lidová krajka v Čechách a na Moravě (<i>Alena Jeřábková</i>)	158
Christine Aka: Tot und vergessen? Sterbebilder als zeugnis katholischen totengedenkens. (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	159
Slovácký verbuňk v teorii a praxi (<i>Dušan Holý</i>)	160
Dokud se zpívá, ještě se neumřelo (<i>Martina Pavlicová</i>)	161

Nekrolog

Vzpomínáme (<i>Karel Pavlišťík</i>)	50
PhDr. František Dobrovolný (<i>Dušan Holý</i>)	137
Vzpomínáme Adama Prandu (<i>Josef Jančář</i>)	137
Nad nedožitými šedesátinami Václava Frolce (<i>Josef Jančář</i>)	139

Národopisná fotografie

Život na Poloninách ve fotografiích Karla Cudlína (<i>Markéta Pavlišťíková</i>)	26
Ľuba Sýkorová: Karol Plicka	113

Ústav lidové kultury ve Strážnici vám nabízí:

<i>V. a V. Frolcovi a J. Pajer:</i> Primáš Slávek Volavý	20,-
<i>J. Pajer:</i> Svět lidové písně	20,-
<i>J. Jančář - M. Pavlicová:</i> Lidová hudba a tanec na jevišti (Slovácko a Hradišťan)	12,-
Katalog folklórních souborů ČR	20,-
Bibliografie prací Zd. Jelínkové	10,-
Bibliografie prací A. Václavíka	5,-
Bibliografie prací J. Gelnara	5,-
Bibliografie prací R. Jeřábka	8,-
Bibliografie prací O. Sirovátky	10,-
Bibliografie prací V. Frolce	20,-
<i>Zdenka Jelínková:</i> Lidové tance z Bystřicka a Pernštejska, díl I., II.	30,-
Videokazeta Strážnice '91 - jeden a půlhodinový sestřih pořadů 46. ročníku MFF	200,-
Videokazeta Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska: díl VIII. - Valašsko (k videokazetě jsou přiložena taneční skripta s popisy tanců)	300,-
Katalog výstavy Nástroje lidové hudby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	50,-
<i>D. Holý - C. Nečas:</i> Žalující píseň	
Národopisná revue (4 čísla v ročníku po 15,- Kč)	60,-
Guberniální sbírka - sbírka 700 lidových písní z Moravy a ze Slezska z roku 1817	200,-

Uvedené publikace si můžete objednat na adrese: Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice

